

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

“KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE
YATIRIMLARI: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN AMPİRİK BİR
UYGULAMA”

Hazırlayan

Emrah USTUNDAĞ

160434104

İktisat Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Sinem YAPAR SAÇIK

KARAMAN-2019

TEZ ONAY SAYFASI FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	
Revizyon No	00
Sayfa No	1/1

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN AMPİRİK BİR UYGULAMA

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 26.06.2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Doç. Dr. Sinem YAPAR SAÇIK

Üye : Doç. Dr. Taner GÜNEY

Üye : Doç. Dr. Savaş ERDOĞAN

İmzası

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunu 13.06.2019 tarihli ve 25/316 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. İdris Nebi UYSAL

Mühür
İmza

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediğim bu çalışma sayesinde, akademik anlamda elde ettiğim bilgi ve üretkenliğe rağmen, aslında her şeye daha yeni başladığımı anladım. Uzun ve yoğun geçen bu çalışma süreci sonunda, azmetmenin ve inandığın değerlere bağlı kalarak çalışmalarına devam etmenin insanı başarılı bir sonuca erıştiren büyük etkenler olduğuna bir kez daha inandım.

Çalışmalarım boyunca akademik anlamda görüş ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Sinem YAPAR SAÇIK’a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yine akademik paylaşımları ve verdiği desteklerle hep yanımda olan Doç. Dr. Taner GÜNEY ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KOYUNCU hocalarıma, maddi ve manevi destekleri ile hep yanımda olan başta aileme ve yol arkadaşlarım Bedrettin DEMİR ve Abdurrahman İNCİ’ye teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

1980'lerin liberal ekonomik eğilimi ile sermaye hareketliliğinde önemli ve geniş bir büyüme sağlanmıştır. Bu dönemde, DYSY'ler ilk olarak gelişmekte olan ülkelere bu ülkelerin hammaddelerinden ve ucuz işçiliklerden yararlanmak için gelmiştir. Daha sonrasında bu ülkelerin pazarlarındaki paylarını arttırma girişimlerinde bulunmuşlardır. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte DYSY'lerin ev sahibi ülkelerin ekonomik büyümelerine etkisi sürekli tartışılmıştır. Literatürde DYSY'lerin ekonomik büyümeye etkisi altında farklı görüşler olsa da ekonometrik çalışmaların çoğunda pozitif yönlü sonuçlar elde edilmiştir.

Bu tezde panel veri analiz yöntemini kullanarak toplam 105 ülkenin 1970 ile 2017 yılları arasında DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkisi araştırılmıştır. 1970-2017 yılları için yapılan analiz sonuçlarına göre; DYSY'ler GOÜ'lerin ekonomik büyümeleri üzerinde pozitif etki yapmaktadır.

ABSTRACT

With the liberal economic trend of the 1980s, a significant and wide growth in capital mobility has been achieved. In this period, FDIs first came to the developing countries to take advantage of raw materials and cheap labor. Later, they attempted to increase their share in the markets of these countries. Together with these developments, the impact of FDIs on the economic growth of the host countries has been constantly discussed. Although there are different opinions in the literature under the effect of the economic growth of the LMS, positive results have been obtained in most of the econometric studies.

In this thesis, the relationship between GDP and economic growth between 1970 and 2017 was investigated by using panel data analyze techniques. According to the results of the analysis for the years 1970-2017, FDIs have a positive impact on the economic growth of GOUs.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1
1. KÜRESELLEŞME	5
1.1. Küreselleşme Tanımı	5
1.2. Küreselleşmenin Özellikleri	8
1.3. Küreselleşmenin Tarihsel Çerçevesi	9
1.3.1. 1870 Endüstri Devrimi-I. ve II. Dünya Savaşı	11
1.3.2. 1989 Berlin Duvarının Yıkılması ve 1991 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Dağılması ve Sonrası Dönem	13
1.4. Küreselleşme Sürecine Yönelik Farklı Yaklaşımlar	14
1.4.1. Aşırı Küreselleşmeciler	15
1.4.2. Küreselleşme Karşıtları	17
1.4.3. Küreselleşmeye İlimli Yaklaşımcılar	18
1.5. Ekonomik Küreselleşme Alanları.....	20
1.5.1. Emek Piyasalarında Küreselleşme	21
1.5.2. Bilgi ve Fikir Piyasalarında Küreselleşme	22
1.5.3. Finans Piyasalarında Küreselleşme	25
1.5.4. Ticarete Küreselleşme	29
1.5.5. Üretimde Küreselleşme	31
2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI.....	34
2.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Kavram ve Tanımı	34
2.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Portföy Yatırımlarının Karşılaştırılması	36
2.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Türleri	37
2.3.1 Sıfırdan (Greenfield) Yatırımlar Yoluyla Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	37
2.3.2. Şirket Evlilikleri ve Birleşme-Satın Alma Yoluyla Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	38
2.3.3. Özelleştirmeler Yoluyla Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	40

2.3.4. Yap-İşlet-Devret Modeli Yoluyla Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	40
2.3.5. Montaj-Sanayi Yoluyla Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	41
2.4. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Etki Alanları	42
2.4.1. Ödemeler Dengesi Üzerine Etkileri.....	42
2.4.2. İstihdam Üzerine Etkileri.....	44
2.4.3. Büyüme Üzerine Etkileri	45
2.5. Dünyada Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	47
2.5.1. Dünyada Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Gelişimi.....	47
2.5.2. Dünyada Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Dağılımı	51
2.5.3. Dünyada DYSY'lerin Türlerine ve Sektörlere Göre Dağılımı.....	81
2.6. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	88
2.6.1. Türkiye’ye Osmanlı Devleti’nden Kalan DYSY Mirası	88
2.6.2. Cumhuriyet Dönemi	89

3. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLAR VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: AMPİRİK ANALİZ..... 115

3.1. Literatür Taraması	115
3.2. Veri Seti	120
3.3. Yöntem.....	120
3.3.1 Birim Kök Testi	121
3.3.2. EşBütünleşme	125
3.3.3. Granger Nedensellik Testi	126
3.3.4. FMOLS-DOLS	127
3.4. Tahminler	128
3.4.1. Birim Kök Testi	128
3.4.2. Eş Bütünleşme	129
3.4.3. Granger Nedensellik Testi	130
3.4.4. FMOLS ve DOLS.....	131
3.5 Sonuç	132
3.6. Kaynakça	135

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Genişletilmiş Dickey Fuller Testi
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
ARPANET	: Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi Ağı
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇUŞ	: Çokuluslu Şirketler
DB	: Dünya Bankası
DF	: Dickey Fuller Testi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
DOLS	: Dinamik En Küçük Kareler Yöntemi
FMOLS	: Tam Düzenlenmiş En Kareler Yöntemi
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Geliştirme Anlaşması
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KBGSYİH	: Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
NSFNET	: Ulusal Bilim Vakfı Ağı
OECD	: Ekonomik Kalkınma İş Birliği Teşkilatı

OİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Kalkınma ve Ticareti Geliştirme Konferansı
YASED	: Yabancı Sermaye Derneği

TABLOLAR LİSTESİ

- Tablo 1: Küreselleşmenin Kavramlaştırılması: Üç Eğilim
- Tablo 2: Seçilmiş Ülkelere İlişkin Borsa Verileri
- Tablo 3: Dünya Dış Ticaret Hacminden Ülkelerin Aldıkları Paylar (%)
- Tablo 4: Dünyada DYSY Giriş-Çıkışlarının Dağılımı (Milyar \$)
- Tablo 5: Dünyada Gelişmiş Ülkelerin DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)
- Tablo 6: Gelişmiş Ülkelerin Kendi Bölgesi İçerisinde DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)
- Tablo 7: Dünyada Gelişmekte Olan Ülkelerin DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)
- Tablo 8: Gelişmekte Olan Ülkelerin Kendi Bölgesi İçerisinde DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)
- Tablo 9: Dünyada Geçiş Ekonomilerinin DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)
- Tablo 10: Geçiş Ekonomilerinin Kendi Bölgesi İçerisinde DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)
- Tablo 11: Cumhuriyet Dönemi DYSY'lerin Sektörel Dağılımı
- Tablo 12: Türkiye'de 1923-1929 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren İmtiyazlı Şirketler
- Tablo 13: 1954-1979 Yılları Arasında Türkiye'ye Gelen Net (Giriş-Çıkış) Yatırımların Miktarı (Milyon \$)
- Tablo 14: 1980-2002 yılları arasında Türkiye'ye Gelen DYSY (Milyon \$)
- Tablo 15: 2008-2017 Arasında Türkiye'de Sermaye Giriş-Çıkışlarının Dağılımları (Milyar \$)
- Tablo 16: Yıllar İtibariyle Yüksek Değerli Özelleştirilen Firmalar (Milyar \$)
- Tablo 17: 2008-2017 Yılları Arasında Türkiye'de DYSY'lerin Sektörel Dağılımı (Milyar \$)
- Tablo 18: Türkiye'nin Uluslararası Bölgelerdeki DYSY Payı (%)
- Tablo 19: Dünyada DYSY Girişlerinin Ülkelere Göre Sıralaması (Milyar \$)
- Tablo 20: 2017 Yılında Türkiye'de DYSY Faaliyetinde Bulunan İlk 10 Ülkenin Dağılımı

Tablo 21: GOÜ'lerin DYSY ve Ekonomik Büyüme Birim Kök Test Sonuçları

Tablo 22: GOÜ'lerin DYSY ve Ekonomik Büyüme Eşbütünleşme Test Sonuçları

Tablo 23: GOÜ'lerin DYSY ve Ekonomik Büyüme Granger Nedensellik Test Sonuçları

Tablo 24: GOÜ'lerin DYSY ve Ekonomik Büyüme FMOLS ve DOLS Test Sonuçları

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Bilgi Üretim Dengesi

Şekil 2: Dünyada DYSY Girişlerinin Oransal Dağılımı (%)

Şekil 3: Gelişmiş Ülkelerin DYSY Girişlerinden Aldığı Pay (%)

Şekil 4: Gelişmiş Ülkelerin Bölgelerine Göre DYSY Girişlerinin Oransal Dağılımı (%)

Şekil 5: Gelişmiş Ülkelerde En Fazla DYSY Girişi Alan Ülkeler (Milyar \$)

Şekil 6: Gelişmekte Olan Ülkelerin DYSY Girişlerinden Aldığı Pay (%)

Şekil 7: Gelişmekte Olan Ülkelerin Bölgelerine Göre DYSY Girişlerinin Oransal Dağılımı (%)

Şekil 8: Gelişmekte Olan Ülkelerde En Fazla DYSY Girişleri Alan Ülkeler (Milyar \$)

Şekil 9: Geçiş Ekonomilerinin DYSY Girişlerinden Aldığı Pay (%)

Şekil 10: Geçiş Ekonomilerinin Bölgelerine Göre DYSY Girişlerinin Oransal Dağılımı (%)

Şekil 11: Geçiş Ekonomilerinde En Fazla DYSY Girişi Alan Ülkeler (Milyar \$)

Şekil 12: 2000-2017 Yıllarında Dünyada Sınır Ötesi Birleşme ve Satın Almaların Miktarı (Milyar \$)

Şekil 13: 2011-2017 Yılları Arasında Sınır-Ötesi Birleşme ve Satın Almaların Sektörel Dağılımı (Milyar \$)

Şekil 14: 2008-2017 Yıllarında Dünyada Greenfield (Sıfırdan Yatırım) Yatırımlarının Miktarı (Milyar \$)

Şekil 15: 2008-2017 Yılları Arasında Greenfield (Sıfırdan Yatırım) Sektörel Dağılımı (Milyar \$)

Şekil 16: DYSY'lerin Türlerine Göre Dağılımlarının Karşılaştırılması (Milyar \$)

Şekil 17: 2003-2017 Yılları Arasında Türkiye'de DYSY Giriş-Çıkışlarının Eğilimi (Milyar \$)

Şekil 18: 2000-2017 Yılları Arası Türkiye’de Özelleştirme Gelirleri

Şekil 19: Türkiye’de DYSY’lerin Temel Sektörlerde Oransal Dağılımı (%)

Şekil 20: Türkiye’nin Dünya DYSY Girişlerindeki Payı (%)

Şekil 21: 2017 Yılında Türkiye’de DYSY Faaliyetinde Bulunan İlk 5 Bölge Dağılımı (%)

GİRİŞ

Küresel ekonomide sanayi devriminin gerçekleşmesiyle hızlı bir ivme kazanan uluslararası ticaret belli koşullar altına şekillendirmiştir. Sanayi alanında makine kullanım alanları genişlemiş ve tarım alanlarında insan gücüne dayalı iş oranı azalmaya başlamıştır. Yaşanan gelişmelerle birlikte tarımsal ürünlerden elde edilen verim artmıştır. Yaşanan artışla birlikte sanayi devriminin iki önemli sonucu ortaya çıkmıştır. İlki tarım alanlarında makineleşmeye geçilmesiyle birlikte toprak sahiplerinin sermaye birikimleri artmış ve sermaye sınıfları oluşmaya başlamıştır. İkincisi ise sanayileşme faaliyetlerinden önce tarım alanlarında istihdam olan emek sahipleri, tarım alanlarında makineleşmeye geçilmesiyle sanayi bölgesindeki üretim alanlarına kaymışlar ve emekçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi toplumun sosyal yaşamını bu denli etkilediği gibi ekonomik hayatı da önemli bir düzeyde etkilemiştir. Sanayi alanlarında yaşanan gelişmelerle birlikte üretim alanlarında elde edilen çıktılarda da artışlar meydana gelmiştir. Ülke içerisinde üretimden elde edilen artışları eritemeyen ülkeler yeni pazarlar aramaya başlamışlar ve bu sayede ticaret ulus dışına çıkmıştır. Tabi ki bu ulus ötesi ticaret arayışı üretilen ürünleri pazarında eritebilecek düzeyde ülkelere yönelik olmuştur. Bununla birlikte üretim ve ticaret faaliyetini yapanların sermaye birikimlerinde artışlar yaşanmaya başlamış ve böylece üretim ve yatırım alanları daha da genişlemiştir.

Sanayi devrimi İngiltere’de başlamış, etki alanı giderek Avrupa ülkelerine ve Amerika’ya kadar uzanmıştır. Sanayi devriminde kendine yer bulan her ülkede sermaye sınıfları oluşmuş, böylelikle ülkeler arasında ticari ağ giderek artmaya başlamıştır. Sanayi alanında yaşanan gelişmeyle birlikte ürünlerin üretimini gerçekleştirip ticaretini farklı ülkelere yapan sermaye sahipleri üretim açısından farklı düşünmeye başlamış ve ticaret konu

olanların ürünlerin üretimini ticaretin yapıldığı ülkelere kaydırma kararı almışlardır. Böylelikle ticaretin gerçekleştiği ülkelerde olan çok uluslu şirketler ortaya çıkmıştır.

Çok uluslu şirketlerin faaliyetleri genellikle sanayileşmiş ülkeler arasında geçmekteydi. Yani yabancı yatırımlar genel olarak gelişmiş ülkeler arasında yapılan ekonomik faaliyetlerdi. Sanayi alanında giderek artan kitle üretim hammadde alanında yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu aşamada gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşen ticaret ağına gelişmekte olan ülkelere dahil olmuşlardır. Hammadde arayışını gelişmemiş ülkeleri sömürgecilik anlayışıyla karşılayan gelişmiş devletler rekabetten dolayı giderek bu hammaddeleri çok daha ucuz bir fiyatta almaya başlamışlardır. Başlangıç aşamasında hammaddelerin kendi ülkelerine taşınıp orada üretimin gerçekleşmesini arzulayan ülkeler üretim maliyetine birde taşınma maliyeti eklenince söz konusu üretim faaliyetlerini sömürge altına aldıkları ülkelere gerçekleştirmeye başlamışlardır. Böylelikle gelişmemiş ülkelere yönelik ilk DYSY'ler gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ülkelere yönelik ticari faaliyetlerin artmasında taşıma maliyetlerinin yanında bir de bu ülkelere mevcut olan işgücü maliyetlerinin düşük seviyelerde olması etkilidir. Özellikle gelişmiş ülkelerde sanayileşme faaliyetlerinin artmasıyla birlikte sosyal devlet anlayışı önem kazanmış ve sendika alanlarında yaşanan önemli değişiklikler gelişmiş ülkelerde işgücü maliyetinin önemli düzeyde artmasına sebep olmuştur. Bu durum çok uluslu şirketleri, gelişmiş ülkelerdeki sosyal devlet anlayışından kaynaklanan işgücü maliyetinden ve hammadde maliyetinin artmasından kurtulmak için gelişmekte olan ekonomilere doğru yönlendirmiştir. DYSY'lerin gelişmekte olan ülkelere doğru yönelmesinde bir diğer etken de gelişmekte olan ülkelerin sahip oldukları mevcut pazar potansiyelidir. Bu üç ana unsur DYSY'lerin gelişmekte olan ülkelere doğru yönelmesinde temel maddeleri oluşturmaktadır.

I. Dünya Savaşının ortaya çıkmasıyla birlikte yabancı sermayeyi dışlayacak düzeyde ulusal sermayenin düzenlemesi görüşü hâkim olmaya başlamıştır. Böylece devletçi ekonomik politikalar uygulanmaya başlanmış ve devlet aracılığıyla sermaye birikimi sağlanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasıyla birlikte ulusçu yaklaşımlar önemi kaybetmiş, bununla birlikte ABD'nin doğu blokuna yakın olan ülkeleri SSCB'den uzaklaştırmak maksadıyla uyguladığı politikalar ve dış yardımlar gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğunun ulusçu politikalardan vazgeçip serbest piyasalara entegre olmasının yolunu açmıştır. 1970'li yılların sonlarına doğru ciddi oranda önem kazanan liberalizm akımı beraberinde uluslararası ticaretin de artmasını sağlamıştır. Sonuç olarak; 1990 yılında SSCB'nin dağılmasıyla soğuk savaş dönemi sona ermiş ve doğu bloku ülkelerinde bulunan ülkelere yönelik DYSY'lerde önemli bir düzeyde ticari hamleler yaşanmıştır.

DYSY'lerin artmasıyla birlikte ülkelerin ekonomik gelişmişliğinde de önemli düzeyde değişimler yaşanmıştır. DYSY'lerin belli bir ülkeye yapılması sadece mal transferiyle kalmamış, teknoloji ve yönetim bilgisinin de aynı anda gelmesini sağlamıştır. Böylelikle ülke içerisine gelen yatırımlardan ekonomik karlar elde edilirken, aynı zamanda beşerî sermayeyi de geliştirecek düzeyde ilerlemeler görülmüştür. Her ne kadar literatürde DYSY'lerin yatırımda bulunulan ülkeye olumsuz etkileri olduğu belirtilse de genel olarak DYSY'lerin ülke ekonomilerine olumlu yönde etkileri bulunmaktadır. Çalışmanın amacı; DYSY'lerin ekonomik büyümeye olan etkisinin ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda 1970 yılından 2017 yılına kadar geçen süreçte GOÜ'lerde yapılan DYSY'lerin ekonomik büyümeye olan etkisi ekonometrik bir modelle incelenecektir.

DYSY'lerin ortaya çıkışı ve tüm ülke gruplarında yaşanan artış eğilimi, küreselleşme süreci ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle, çalışmanın birinci bölümünde küreselleşme kavramının tanım ve özellikleri ve küreselleşmenin tarihsel çerçevede hangi aşamalardan

geçtiğine değinilecek ve devamında hangi alanlarda daha fazla küreselleşme faaliyetlerinin olduğuna yer verilecektir.

İkinci bölümde, DYSY'lerin kavramsal tanım ve özelliklerinden ve DYSY'lerin hangi yollarla ülke ekonomilerine dahil olduklarından bahsedilecektir. Devamında dünya ve Türkiye ekonomisinde yaşanan DYSY tarihçelerine, dünya ekonomilerinin yıllar itibariyle bölgesel bazda aldığı DYSY payına ve sektörel dağılımına ve aynı şekilde Türkiye ekonomisinin küresel ekonomiden aldığı DYSY miktarına, sektörel ve sınıfsal dağılımına yer verilecektir.

Üçüncü bölümünde DYSY'lerin ekonomik büyümeye olan etkisini ekonometrik bir modelle test edilecektir. Türkiye'nin de içinde yer aldığı toplam 105 ülkenin 1970-2017 yıllarına ait verileri panel veri analiz yöntemi kullanılarak incelenecektir. Ekonomik uygulamaya geçilmeden önce benzer çalışmalara ait literatür bilgisi sonuçlarıyla birlikte verilecektir. Ardından modelde kullanılan testlerin tanımı yapıldıktan sonra veriler E-Views 10 paket programı yoluyla analiz edilecek ve ardından genel değerlendirmeler yapılacaktır. Çalışma sonuç bölümü ile sonlandırılacaktır.

1. KÜRESELLEŞME

21. yüzyılda gelişen yeni ekonomik kalemlerle birlikte, küreselleşme faaliyetlerinde hızlı bir gelişme yaşanmıştır. Yaşanan bu gelişmelere kurum ve kuruluşların uyumluluk sağlaması süreç içerisinde zorunlu hale gelmiştir. Dünya genelinde küreselleşmenin ülke ekonomilerini önemli düzeyde etkilemesi, küreselleşmenin etki alanlarının geniş bir alana yayıldığı göstermektedir. Çalışmanın bu bölümünde küreselleşmenin tanım ve özelliklerine, tarihçesine ve alanlarına değinilecektir.

1.1. Küreselleşme Tanımı

Son yıllarda dinamik yapısından dolayı tanımı sürekli yapılmaya çalışılan küreselleşme kavramına ait literatürde birçok tanıma rastlamak mümkündür. Küreselleşme eğilimlerin bu denli arttığı bir dönemde küreselleşme üzerine yapılmaya çalışılan farklı tanımlamalar ekonomiden sosyolojiye, coğrafyadan hukuğa kadar birçok bilimsel alanda mevcuttur (Seymen ve Bolat, 2005:3).

Teknolojik gelişimin çok hızlı olduğu, uluslararası etkileşim ve iletişimin geçmişe oranla sürekli arttığı, küresel ölçüde üretim ve tüketim bakımından pazarların oluştuğu, siyasal, sosyal ve kültürel açıdan ilişkilerin uluslararasılaşmanın değer kazandığı bir dönemde küreselleşme kavramını tek bir açıdan değerlendirmek mümkün değildir (Koray, 2005:13).

“Küresel” kavramını ilk olarak, “Komünikasyonda Patlamalar (1960)” adlı kitabında kullanan Marshall McLuhan, sürece “Global Köy” kavramını kazandırmıştır. “Küresel” kavramı Amerika’nın ünlü işletme üniversiteleri olan Stanford, Columbia, Harvard gibi okullarında kullanılmış ve bu üniversitelerde yetişen ekonomistler tarafından

zamanla güncellenmiştir. Aynı yıllarda uluslararası kuruluşların raporlarında ve bilimsel çalışmalarında kullanılmaya başlanmıştır (Hasanoğlu, 2001:72).

Küreselleşme, gezegendeki mekânsal sınırların ortadan kalkarak, toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan bütünleşmesi ve dünyanın tek bir bölge olarak düşünülmesi olarak tanımlanmaktadır (Harford, 2008:241).

Küreselleşme sözcüğü; bazen evrendeki toplumların birbirine benzeme süreçleri ve bununla ortaya çıkan tek bölge küresel kültürü, bazen de ulusların kendi farklılıklarını ifade sürecinde kullanılmaktadır (Olgun, 2006:143).

Ekonomistler açısından küreselleşme; temelde bölgesel olmaktan ziyade küresel pazarın gereksinimlerini karşılama kaygısının bir sonucudur. Tarihçilere göre küreselleşme; kapitalizmin uzantısıdır. Sosyologlar açısından küreselleşme, sosyal tercihlerin yaşam biçimlerini ve değerlerini etkilemesidir. Politikayı denetleyicilere göre, bölgesel özerkliğin ortadan kalkmaya başlaması küreselleşmedir (UNCTAD, 2004).

Literatür geniş bir ölçüde incelendiğinde yerli ve yabancı küreselleşme tanımı üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bazıları;

DPT'ye göre küreselleşme; ülkeler arasında siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve yaygınlaşması, ortaya çıkan fikri ayrımların iyileşmesi, farklı ulusların sosyal ve kültürel yönlerinin daha iyi anlaşılması ve ülkeler arasındaki maddi ve manevi beklentilerin karşılanması gibi farklı görünen fakat birbiriyle bağlantılı olan ilişkileri içerir. Küreselleşme bir anlamda ülke içinde oluşan bütün değerlerin ve bu değerler ile ortaya çıkan kazanımların ülke sınırlarını aşarak dünya etrafında yaygınlaşması anlamına da gelir. Elde edilen bu değerler ekonomik özellikte olabildiği gibi siyasi, sosyal ve kültürel kazanımlarda olabilirler (DPT, 1995:23).

Yeldan’a göre; “neo-liberalizmin ideolojik bir söylemi olan küreselleşme ulus ekonomilerinin dünya ekonomik piyasalarıyla bütünleşmesi ve bütün ekonomik karar aşamalarının sermaye birikimlerine yol açan dinamiklerle belirlemesidir” (Yeldan, 2003:428).

Kazgan’a göre; “Küreselleşme önemli bir olgu olup, sonuçları çok ciddi etkiler oluşturabilmektedir. Tanımlanan bütün söylemlere rağmen küreselleşme, dünya sermayesinin yaşadığı bunalımlardan kurtulmanın arayışına girmesinden başka bir şey değildir” (Kazgan, 2002:67).

Erbay (1996)’a göre küreselleşme:

- Üretim faktörlerinin dünya etrafında kullanılmasıyla üretim, tüketim ve dağıtımına yönlendirilmesi,
- Dünya etrafında kurallar ve standartlarla ticari değişimlerin meydana gelmesi, küresel ticareti kolaylaştıran bölgesel anlamda ticari blokların oluşması,
- Dünya ekonomisini yönlendiren bütün aktörlerle temelinde dünya ekonomik planlamasına dayalı bir stratejiye gidilmesi,
- Ortaya çıkan bu yeni oluşumla devlet ve işletme arasında yeni bir iletişim ağının oluşması,

olarak görülmektedir.

Başkaya’ya göre küreselleşme; ülkeler arasında mevcut ideolojik ayrışmaların sonlanması, uluslararası alanda ticaretin yaygınlaşması, ülkelerin ellerinde bulunan emek ve sermayenin hızlı hareket etmesi, teknolojiadaki gerçekleşen hızlı değişimle ülkelerin gerek siyasal, gerekse ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan aralarındaki yakınlaşmaların artması olarak tanımlanmaktadır. Teknolojik gelişimle birlikte ülkelerin birbirlerine iletişim ve bilgi

alanındaki ilerlemesi dünyayı “küresel bir köy” haline dönüştürmüştür. Bununla birlikte, bu yaklaşmayı meydana getiren küreselleşme süreci ülkeleri aynı zamanda birbirlerine bağımlı hale getirmiştir (Başkaya, 2003:84).

Yapılan tüm tanımlamalar çerçevesinde küreselleşmeyi; bölgesel sınırların olmadığı varsayılan ekonomik, sosyal, toplumsal ve kültürel açıdan ulusların birbirlerine entegrasyonunu sağlayan ve birçok alanda ortaya çıkan serbestleşmeyle yaşanan etkileşim ve değişim olarak ifade edebiliriz.

1.2. Küreselleşmenin Özellikleri

Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan ülkelerin yerel ve milli olarak sınırların kalkmasıyla, dünya etrafında bu değerlerin etkileşim ve değişimini ifade eden küreselleşmeyle birlikte liberal ve serbest piyasa ekonomileri ortaya çıkmıştır. Bu durum ise devletlerin yetki alanlarının sınırlandırılmasına yol açmış ve dünya ticaretinin serbestleşmesi önündeki engellerin süreçle birlikte azalarak hız kazanmasına yol açmıştır. Bununla birlikte birçok devletler, oluşan yeni sürece göre görev ve fonksiyonlarını değiştirmiştir (Aktan, 1998:3).

Ülkelerin birçok yönlerini etkileyen küreselleşme ekonomik anlamda üretimin biçimini, yapısını, istihdam şekilleri ve alanlarını, siyasi anlamda yeni siyasi politikaları, sosyal bakımından ise toplumların yaşam biçimlerini ciddi bir şekilde etkilemektedir.

Keyman (2000) küreselleşmenin en temel özellikleri 4 ana başlıkta inceler;

- Geçmişle bağlantılı olan küreselleşme çok yönlü bir yapıya sahiptir,
- Günlük hayatın içerisinde deneyimlerin oluşmasında ve kurucu öğelerindendir,
- Hem mekânın hem de zamanın yeniden tanımlanmasında etkili olan bu süreç ciddi dönüşümleri beraberinde getirmektedir.

Carson (2006) ise, küreselleşmenin etkileri ve diğer özelliklerini belli ana başlıklar altında değerlendirmektedir;

- Dünya etrafında küresel endüstrilerin yeniden yapılanmasının sonucu olarak ortaya çıkan doğrudan yabancı sermaye yatırımlar (DYSY),
- Uluslararası etkileşim ve değişimlerde zaman ve mekân kavramlarının daralması ve maliyetlerinin azalması,
- Üretim faktörlerinin, sermayenin ve hizmetin çokuluslu özü,
- Ulusal sınırları ortadan kaldıran işgücü hareketlerindeki doğal artış,
- Teknolojik ve diğer bilimsel alanlardaki değerlerin transferleri,
- Küreselleşmenin farklı diğer boyutları (sermaye hareketleri, teknoloji transferleri, doğrudan yatırım, göç vb.),

Küreselleşme, sürece dahil olan ülkelerde meydana getirdiği yeni açılımlarla birlikte pek çok alanda süreci yansıtan özelliklere sahip olmuştur. Bu özellikler ülkelerin yapısına göre üretim şeklini, işletme yapısını, mekânın organizasyonunu farklılaştırmış ve ülkelerin diğer ülkelere göre her alanda farklı politikalar geliştirmesini zorunlu kılmıştır.

1.3. Küreselleşmenin Tarihsel Çerçevesi

Küreselleşme, ülkeler arasında ticari faaliyetlerin arttırılmasını temelde amaçlamaktadır. Bununla birlikte, küreselleşme, ülke içerisinde belli bir malda mutlak üstünlüğe sahip olunması sonucu aynı malı farklı ülkelere ihraç edilmesinin, ihraç eden ülke açısından daha iyi olduğunu ifade eden karşılaştırmalı üstünlük teorisi tarafından ileri sürülmüştür.

Küreselleşme, gerçekte ilk çağlarda ticarete ilk olarak çıkmaktaşıyla başlayan insanlara kadar uzanmaktadır. Fakat modern anlamda insanoğlunun küreselleşmeyle ilk tanışması, 19. yüzyılda İngiltere'nin ülke menfaati adına başlattığı ve daha sonra tüm dünyaya pazarladığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Başlayan bu yeni süreçle birlikte, sömürge devletlerinin kurulmasında ve emperyalist ülkelerin sayısında ciddi artışlar gözlemlenmektedir. Sanayi devrimiyle birlikte bölgesel sınırlar yavaş yavaş kalkmış ve küreselleşmede ciddi bir artış görülmüştür (Ersoy ve Ersoy, 2002:35).

Küreselleşmenin tarihsel gelişimi bir bütün olarak incelenirse, İkinci Dünya Savaşının bitimiyle başlayan soğuk savaş dönemi ve aynı dönemde oluşan ekonomik ve sosyal sıkıntıların olduğu bir döneme rastlanmaktadır. Genel anlamda küreselleşmenin gelişim süreci, soğuk savaş döneminin bitişi ve SSCB'nin yıkılmasıyla büyük bir ivme kazanmıştır.

Finansal olarak küreselleşmenin etkisi 1980 yılından sonra daha da arttırmıştır. Bu yıldan sonra sermaye akımlardaki artışlar, özellikle GÜ'ler ve GOÜ'lerde daha fazla görülmektedir. Sermaye hareketliliğinin GOÜ'lerde oluşan yüksek büyüme oranlarında ciddi bir etkisi olduğu düşünülmektedir (Prasad ve diğerleri, 2003:33).

Küreselleşme 2000'li yılların başından itibaren internet üzerinden kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesiyle birlikte; her türlü bilgiye rahatlıkla ulaşan ve sosyal medya ağlarıyla büyüyen bir neslin oluşmasına imkân sağlamıştır. Gün içinde oluşan sıradan bir olay bile sosyal medya üzerinden birçok kişiye ulaşmasıyla hükümetlerin devrilmesi gibi ciddi sonuçlara kadar gidebilmektedir. Aynı zamanda küreselleşmeyle birlikte ulusal sınır kavramının kalkmasıyla farklı bir ülkede yaşanan bir olay, herhangi bir ülkenin bir şehrinde bile yaşanmışçasına etkiler oluşturabilmektedir.

Örneğin; geçmiş yıllarda Orta Doğu ülkelerinde gerçekleşen Arap baharında yaşanan siyasi olayların sosyal medya üzerinden halkın yönlendirilmesiyle ülkedeki siyasi otoriterinin yıkılmasına hız kazandırmıştır. Bu da küreselleşmenin geldiği boyutun ve etkilerinin gözlemlenmesi için örnek teşkil etmektedir.

Her ne kadar ekonomistler tarafından küreselleşmenin olumlu yönleri ifade edilmeye çalışılsa da kötü yanlarının da olduğu süreç içerisinde yaşanan olaylardan gözlemlenmektedir. İmitasyon, artan rekabet ve risk, ekonomik belirsizlikler olumsuz etkilerinin sadece birkaçı olarak düşünülmektedir. Ülkeler, oluşan küresel talepleri yerine getirmek ve toplumların birbirine uyumunu sağlamak amacıyla, toplumlar arasında entegrasyonlarını ekonomiden eğitime kadar tüm alanlarda gerçekleştirme eğilimine başlamıştır.

1.3.1. 1870 Endüstri Devrimi-I. ve II. Dünya Savaşı

1870’lerde başlayan endüstri devrimi buharlı makinenin icat edilmesiyle seri üretimi kolaylaştırmış ve bununla birlikte üretim fazlası ortaya çıkmıştır. Oluşan üretim fazlası ürünler devrime katılan ülkelerin yeni pazar arayışına girişmelerine ve sömürgecilik kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dünya ekonomisinde yaşanan bu gelişmeler ile birlikte ülke ekonomileri için korumacılık algısının yerini, 19. yüzyılda liberal ekonomik anlayış almıştır. Buharlı makinelerin icadıyla 20. yüzyılın başlarında telefon, kitle iletişim araçları ve demiryolu ulaşımı gibi alanlarda yaşanan gelişmelerle, iletişim ve ulaşım açısından üretim faktörlerinin transferleri hızlı ve güvenli bir şekilde sağlanmıştır.

Dünya ekonomisinde küreselleşmenin yerini daha kapsamlı anlayabilmek için I. Dünya Savaşı öncesi döneme ait verileri göz atıldığında, DYSY’ler 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında büyük farklılıklar gözlemlenmektedir. Örneğin; I. Dünya Savaşı’ndan önce yapılan

DYSY'leri küresel üretimin yalnızca %9'luk kısmını oluştururken, 1990'lı yıllara gelindiğinde bu oran %8,5 olarak gözlemlenmektedir. Aradan geçen süre 100 yıl olmasına rağmen oransal olarak bir artış olmamakla birlikte %0,5'lik bir düşüş yaşanmıştır. 1913 yılında gerçekleşen dış ticaretin milli gelire oranı İngiltere, Almanya ve Fransa gibi Avrupa'nın önde gelen GÜ'lerinde 1994 yılında da benzerlik göstermiştir (Kartal, 2007:259).

Birinci Dünya Savaşı ile birlikte yavaş yavaş batı ekonomisi tüm dünya üzerinde hükmetmeye başlamıştır. Küresel olarak gerçekleşen ticaret ağıyla birlikte batı ekonomisi, dünya üzerinde sömürgecilik faaliyetlerini de kullanarak ülkeler üzerinde mali gücünü daha da arttırmıştır. Fakat bu gelişen sömürge rekabeti süreci de İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle sonuçlanmıştır (Adda, 2005:69).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya genelinde küreselleşmenin yayılma süreci hız kazanmıştır. Bu dönemde Bretton Woods Konferansları sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) yönlendirmesiyle kuruluşları tamamlanan Dünya Bankası (DB), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Geliştirme Anlaşması (GATT) gibi global kuruluşlar dünya genelinde küreselleşme sürecini hızlandırmışlardır. 1970'li yıllara gelindiğinde küreselleşme süreci açısından belli dönüm noktaları yaşanmıştır. Bu yıllarda çıkan petrol kriziyle Bretton Woods Sistemi çökmüş ve sabit kur sistemi yerini dalgalı kur sistemine bırakmış ve sermaye hareketliliğindeki kısıtlamalar ortadan kalkmıştır. Dönüşüme uğrayan yeni ekonomik süreçlerle birlikte, küreselleşme süreci hızlanmış ve dünya genelinde hem finans hem de ticari piyasalar küreselleşme sürecine girmeye başlamışlardır (Çeken, Ökten ve Ateşoğlu, 2008:85)

1.3.2. 1989 Berlin Duvarının Yıkılması ve 1991 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Dağılması ve Sonrası Dönem

1991 yılına kadar devam eden mevcut iki kutuplu dünya düzeni, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla sona ermiştir. Birliğin dağılması, yeni dünya düzeninde başta ABD olmak üzere Avrupa ve gelişmiş ülkelerin (GÜ) rolünü daha da arttırmıştır. Bununla birlikte, serbest ticaretin etkinliği ve liberalizmin tüm dünya üzerindeki yayılımı daha da hızlanmıştır. Liberalizmle birlikte, tüm ülkelerin zamanla ortak değeri haline gelen demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan hak ve özgürlükleri ve daha da önemlisi pazar ekonomisi gibi kavramlar benimsenmeye başlanmıştır (Külünk, 2005:13).

Küreselleşmenin ekonomik alanda etkisini göstermesiyle, dünya üzerindeki ekonomik örgütlerin sayısının artması ve serbest piyasa ekonomisi önündeki engellerin kalkmasıyla birlikte Çok Uluslu Şirketlerin (ÇUŞ) faaliyet alanlarının genişlemesi ve üretim faktörlerinden emek ve sermayenin hareketliliği hızlanmıştır.

DB, GATT ve IMF gibi dünya ekonomisinin önde gelen örgütlerinin kurulmasıyla birlikte ülkelerin sürece entegre olma aşaması önemli derecede hızlanmıştır. Bu gibi örgütler, küreselleşme sürecine dahil etmeye çalıştıkları ülkelerin ve toplumların ilişkili oldukları her alanda danışmanlık rolünü üstlenmişlerdir. SSCB'nin dağılmasıyla ABD kendi öncülüğünde kurmuş olduğu küresel örgütler vasıtasıyla belli başlı ülkeleri ekonomik olarak kendi yönetimi altına almak istemiştir. Yaşanılan tüm gelişmelerle birlikte, kurulan küresel örgütler GOÜ ve azgelişmiş ülkelerin küresel ekonomiden istedikleri oranda pay almalarını engellemiş ve ekonomilerinin belli düzeylerde kalmalarını sağlamışlardır.

Bu yıllarda teknoloji alanında çok önemli ilerlemeler olmuştur. 1970'li yıllarda başlayan cep telefonu teknolojisi, 1980 yıllarda ABD ve Avrupa'da, 1990'lı yıllarda ise tüm dünya genelinde yaygınlaşmaya başlamıştır. İnternet ağının ilk aşaması 1986 yılında

NSFNET (Ulusal Bilim Vakfı Ağı) tarafından yapılmış ve dünyanın ilk paket dağıtım ağı olan ARPANET'in (Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi Ağı) 1990 yılında kullanımdan kaldırılmasıyla internet ağına dahil olan ülke sayısında artışlar yaşanmıştır. 1995 yılında Netscape yazılımının kullanımına başlanmasıyla Beyaz Saray ilk kez olarak çevrimiçi internete bağlanmış ve E-Bay adında ilk müzayede düzenlenmiştir (Turan ve Polat, 2009:569).

Küresel bağlamda teknolojik ilerlemelerle birlikte emek ve sermaye faktörleri, kolaylıkla ülke sınırı tanımadan yer değiştirip işlem görebilmekte ve bununla birlikte faktörler bu işlemlerden olumlu etkilenmektedir. Taşımacılık ve iletişim ağında bu denli ilerleme süreçlerinin yaşanması küreselleşmenin küresel ekonomide hızlanmasını bir kat daha arttırmıştır. Ülke içerisinde ulusal olarak değerlendirilen sağlık, güvenlik ve ekonomi gibi birçok iç politikalar küreselleşme süreciyle uluslararası düzeyde tartışılan konular haline gelmiştir.

1.4. Küreselleşme Sürecine Yönelik Farklı Yaklaşımlar

Küreselleşme tanımına ait farklı bakış açıları olduğu gibi, küreselleşmeye bakış açısında da aynı görüşte olmayan bilim insanları vardır. Bir tarafta ulus ekonomisinin gücünün korunmasını isteyen ve küreselleşmenin sağladığı faydadan çok götürüsünün olduğunu savunan; diğer tarafta küreselleşmenin tüm dünya üzerinde uygulanmasından memnun olanların olduğu bir ortamda doğal olarak farklı yaklaşımlar beraber bulunmaktadır.

Küreselleşme kavramı, insanlar arasında etkileşimi arttırmasının yanında aynı zamanda toplumları birbirine bağlı hale getirip sermaye ve bilginin akışkanlığında da kolaylık sağlamıştır. Dünyanın sadece belli bir bölgesinde üretilebilen ürünler

küreselleşmeyle birlikte tüm dünya üzerinde erişime açık bir hale gelmiştir. Bu da küreselleşmenin avantaj ve dezavantajlarını beraberinde getirmiştir (The Guardian, 2017).

Küreselleşmenin süreç ve yaklaşımına ait çalışmalar literatürde genelde iki veya üçlü yaklaşımlar olarak ifade edilmektedir. Ancak küreselleşme alanında çalışmaları bulunan araştırmacılar genel kabul olarak üç yaklaşımı ifade etmektedirler.

Bu gruplar: aşırı küreselleşmeciler (küreselleşmeyi savunan), evrimsel-dönüşümcüler (küreselleşmeye ılımlı yaklaşanlar) ve gelenekçiler (küreselleşme karşıtları) olarak temelde üç grupta incelemek mümkündür.

1.4.1. Aşırı Küreselleşmeciler

Aşırı küreselleşmeciler devletin ekonomik alana müdahalesine karşı çıkmaktadırlar ve bunun da sürece olumlu yansıtacağına inanmaktadırlar. Küreselleşmeyle birlikte mal ve hizmet piyasalarındaki üretim ölçeğinin artıp kaynak dağılımındaki adaletin sağlanacağına ve böylece tüketicilerinin refah seviyelerinde bir artış meydana geleceği görüşünü savunmaktadırlar. Bu iyileşmenin devam edebilmesi, yatırım ve sermaye hareketliliğindeki serbestleşmenin sürekliliğine bağlıdır (Erdoğan, 2006:64).

Küreselleşmeyi savunanlara göre, küreselleşme kaçınılmaz ve desteklenmesi gereken bir süreçtir. Bu sürece dahil olunması da tüm dünya ülkelerinin refah seviyelerinin iyileşmesine katkı sağlayacağı görüşü ön plandadır. Bununla birlikte faktörler daha etkin ve daha verimli bir şekilde kullanılıp dünya üretim hacminde refah seviyesi ve fazlasına ulaşılacak görüşü hakimdir. Küreselleşme süreci ticari alanda meydana getirdiği dinamiklerle birlikte bölgesel olarak mevcut ideolojik ayrımları ortadan kaldırıp, demokratikleşme sürecine de ciddi katkıda bulunacağı gözüyle bakılmaktadır (Çeken, Ökten ve Ateşoğlu, 2008:81).

Aşırı küreselleşmecilerin argümanına göre, bir ulus-devlet küreselleşme sürecinde diğer ulus-devletlerden kendi ülke sınırlarına ne kadar çok yatırım çekebilirse o nispette küresel pay ve üretimden pay alabilecek ve bu sağlanan kazanımlarla ülke vatandaşlarının refah düzeyini de aynı oranda arttırabileceğine inanılmaktadır. Yalnız ulus-devletlerin ülkelerine çekme çabasında olduğu yabancı yatırımların tam olarak ülke ekonomisine pozitif ve/veya negatif etkisinin olup olmadığını söylemek pek mümkün değildir. Çünkü ülkeye çekilen DYSY'leri ne refah göstergesi, ne de geri kalmışlığın belirtisidir (Gürak, 2003:3).

Küreselleşme savunucularına göre, küresel bir ekonominin eksikliklerinin giderilmesinin yolu dünya ekonomileriyle tam entegre olunması ve ekonomik olarak daha şeffaf bir hale gelmesiyle sağlanacağını savunulmaktadır. Bhagwati'nin Küreselleşmenin Savunması adlı eserinde, uluslararası ticaretin büyüme ile; yüksek oranlı büyümenin de yoksulluğun azalmasıyla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla ulus-devletlerin yoksulluğunun azalması uluslararası ticaretin artmasıyla mümkün olacağı görüşü hakimdir (The Guardian, 2017).

Küreselleşmenin, sürece dahil olanlara ve dünya ekonomisine net bir fayda sağladığı, ekonomik faktör ve kaynakların daha işlevsel ve faydalı kullanıldığı, ekonomik rekabeti arttırıp askeri çatışmalarının azaldığı ve elde edilen servet ve kar paylarının dünyaya daha eşit bir şekilde dağıtılmasında katkısı olduğu düşünülmektedir (The Balance, 2017).

Aşırı küreselleşme savunucularına göre, başlayan süreçle birlikte ulusal sınırlar kalkmakta, ÇUŞ'lar ulusal olarak değerlerini yitirmekte ve ulus ekonomileri küreselleşme sürecinde küresel serbest ekonomilere entegre olmaktadır (Erdoğan, 2006:63).

1.4.2. Küreselleşme Karşıtları

Küreselleşme karşıtı olarak bilinen kuşkucu yaklaşıma göre; küreselleşme kavramının kendisi şüpheli bir ifadedir. Eğer bu kavram dünya etrafında bir dönüşümden bahsetmiyorsa, özgünlükten uzaktır. Bununla birlikte bu yaklaşıma göre, küreselleşme kavramının bütün yönleriyle ele alınamamasının temel nedeni, kavramla ilişkili kaynaklarının çoğu mekânsal olarak detayları ifade etmede başarısız olduğu için kavram tam olarak anlaşılamayacak ve evreni anlamakta yetersiz bir araç olacaktır (Kürkçü, 2013:7).

Kuşkucu yaklaşıma göre, küreselleşmenin yeni bir süreç olmadığı ve yüzyıllar önce yaşanan gelişmelerin asırlar geçse de yaşanan olaylarla benzerlik taşıdığı düşünülmektedir. Eğer ki küreselleşme sürecinin başlangıcı olarak bilinen 19. yüzyıla bakılırsa, o dönemde çok büyük bir oranda sermaye ve mal hareketliliğinin olduğunu rahatlıkla görülebilmektedir. Bu yaklaşıma göre, kontrol mekanizmasında olan devletin rolü azaltılması amaçlanmakla beraber, bu görüş emperyalizmin şekil değiştirmiş halidir (Kaya, 2009:10).

Küreselleşme karşıtı yaklaşıma göre, küreselleşme süreci bölgeler arasındaki bütünleşmeyi sağlamasının aksine farklı bölgeler ve kültürler arasında çatışmaya neden olacaktır. Küreselleşme süreciyle birlikte paralel olarak gelişen bölgeselleşme; küreselleşmeye eklenmiş yapı olmasının aksine, küreselleşme sürecinin alternatifi olarak ortaya çıkmıştır (Özerkmen, 2004:137).

Küreselleşme karşıtı olarak bilinen kuşkucu yaklaşımı savunanlarının önde gelenlerinden biri olan Joseph Stiglitz'e göre; küreselleşme sürecini yönlendirecek ve bütün dünya ülkelerinin vatandaşlarıyla ilgilenebilecek bir dünya pratikte bulunmamaktadır. Bunun alternatifi olarak küresel olarak devletsiz fakat pratikte küresel bir yönetim sistemi mevcuttur. Böyle bir sistemde IMF, DB gibi kuruluşlar faaliyet göstermekte ve bu kuruluşların aldıkları kararlardan etkilenen insanların kararlar üzerinde söz hakkı

olmamaktadır. Stiglitz'e göre küreselleşmenin gelişim süreci tekrar şekillendirilebilir. Bütün dünya ülkeleri için ülkelerle ilgili uygulanan politikalarda ülkelere söz hakkı verildiğinde büyümenin daha kalıcı ve sürekli olması sağlanabilir (Kürkçü, 2013:8).

Kısacası kuşkucu yaklaşım küreselleşmeyi yaşanması muhtemel olan bir süreç olarak görmesine rağmen, küreselleşmeyi savunan aşırı küreselleşmeci yaklaşım savunucuları tarafından büyütülüp efsaneleştirilmiştir görüşündedir. Küreselleşme süreciyle birlikte beklenen bütünleşmenin aksine; bölgeler, uygarlıklar, kültürler arasındaki farklılıklarla ortaya çıkan bir çatışma ortamı oluşmuş ve bunun neticesinde de küresel ekonomik dengelerde eşitsizlikler yaygınlaşmıştır (Kürkçü, 2013:8).

1.4.3. Küreselleşmeye İlimli Yaklaşımcılar

Küreselleşme sürecinde dönüştürücüler olarak bilinen ilimli yaklaşımçılar, küreselleşmeyi, mevcut kurulmuş dünya düzeninin ekonomik alanlardan sosyal ve kültürel alanlara kadar yeniden şekillendirebilecek itici bir güç olarak görmektedirler. Dönüştürücülere göre, ulus-devlet önemini yitirmesinden ziyade mevcut durumlarının yeni işlevlerle şekillenebileceği ileri sürülmektedir (Bozkurt, 2011:94).

Bu görüşe göre, küreselleşme sürecinin etkisi finansal ekonomiden üretim faktörlerine, sosyal ve kültürel alanlardan siyasi alanlara kadar değişimleri meydana getirip dünyayı ekonomik dönüşümle birlikte tek bir çatı altında toplama çabasında bulunduğu görülmektedir.

Dönüştürücülere göre, hizmet sektöründeki ekonomik bağımlılık her geçen gün artan bir şekilde devam etmektedir. İletişim alanındaki yaşanan gelişmelerle hızlı haberleşme imkânı sağlanmış ve kültürlerarası etkileşim ve değişim meydana gelip toplumların eski alışkanlıklardan vazgeçilmesinin önü açılmıştır (Özerkmen, 2004:137).

İlimli yaklaşım savunucularının önde gelen isimlerinden olan Giddens küreselleşmeyi modernleşmenin bir sonucu olduğunu ifade eder. Tabiki bu noktada modernleşme kavramını açıklarken Marks'ın ve Weber'in modernleşme teorilerine değinilebilir. Modernleşme teorisi temelde, sosyal ve ekonomik değişimlerin üzerinde durmaktadır. Toplumların belli alanlarında meydana gelecek bu değişimlerin dinamikleri de sanayileşme, kentleşme ve iletişim araçlarında yaşanan gelişimlerle doğru orantılıdır. Küreselleşmeye bakış açısında aşırı küreselleşmeciler gibi ılımlı yaklaşımıcılar da benzer tutumu sergilemektedirler (Kaya, 2009:13).

Tablo 1: Küreselleşmenin Kavramlaştırılması: Üç Eğilim

	Küreselleşme Savunucuları	Küreselleşme Karşıtları	İlimli Küreselleşmeciler
Güncel Olan Nedir?	Global bir dönem	Ticaret bloklarının artmasına karşılık geçmiş	Geçmiştekine oranla yüksek düzeyde karşılıklı bağımlılık
Hakim Özellikler	Global kapitalizm, Küresel yönetim	Küresel oranda 1980'lerden daha az karşılıklı bağımlılık	Yoğun ve kapsamlı küreselleşme
Ulus-Ötesi Devletlerin Hakimiyetindeki Gelişmeler	Geriliyor ve yıpranıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden yapılanıyor
Küreselleşmenin İtici Kuvvetinin Esasları	Kapitalizm ve yenilikler	Hükümet ve piyasalar	Modernleşmenin kapsayıcı güçleri
Tabakalaşma Kalıpları	Eski hiyerarşinin aşınması	Giderek artan bir şekilde güneyin marjinalleşmesi	Dünya düzenin yeniden şekillenmesi
Hâkim Motifleri	ABD ve Batı kaynaklı kültürün yayılması	Ulusal çıkar	Siyasi topluluğun dönüşümü
Küreselleşme Kavramlaştırılması	İnsani eylem çerçevesinin yeniden düzenlenmesi	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme	Bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi
Tarifsel Yörünge	Küresel uygarlık	Bölgesel bloklar, ulus çatışması	Küresel parçalanma ve bütünleşme
Özet	Ulus devletin sonu	Uluslararasılaşma	Küreselleşme devletin gücünü ve dünya siyasetini değiştirmekte

Kaynak: Bozkurt, 2011:104

Tablo 1'e genel olarak bakmak gerekirse, küreselleşmeye taraftar olanlar, ulus-devletlerin sonunun küreselleşmeyle geleceğine ve bunun kaçınılmaz olduğuna inanmaktadırlar. Tam aksi görüşte küreselleşme karşıtları da küreselleşme sürecine dahil olunacaksa bunun devlet kontrolüyle ve desteğiyle sağlanması gerektiğini ileri sürmektedirler. Son görüş olan küreselleşmeye ılımlı bakanlar ise, küreselleşme sürecinin dünyadaki mevcut hüküm süren anlayışı değiştirdiğini ve ulus devletlerin gücünün azaldığını ileri sürmektedirler.

1.5. Ekonomik Küreselleşme Alanları

Dünya genelinde yıllar itibariyle geçen süreçte küreselleşmenin akımının ülkelerin birçok altyapısını etkilediği gözlemlenmektedir. Küreselleşme akımının etkisi birçok alanda hissedilmektedir. Küreselleşme sürecine dahil olan ülkeler, sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik alanların tümünde küreselleşme akımının etkisinde kalmaktadırlar. Literatürde küreselleşmenin birçok alanlarına değinilmiş, fakat ekonomik küreselleşme bizim çalışmalarımızda temel alan olarak ele alınacaktır.

1990'lı yıllarda büyük ölçekli girişimcilerden küçük ölçekli girişimcilere kadar bütün işletmeler küreselleşme süreciyle birlikte zaman, mekân, dil, ulusal sınırlar ve fikri geleneklerinde sınırları ortadan kaldırarak teknolojik ve stratejik görüşlere sahip olmaya başlamışlardır. Büyük ve küçük ölçekli girişimciler, küreselleşme sürecinde teknik konularda ve her yerde üretilip her yerde satılabilecek ürünler de sağladıkları ciddi kazanımlarla ve bu kazanım fazlalarını dünyanın her tarafına iletişim kanallarıyla ihraç etmeleriyle küreselleşmenin önde gelen kurumları haline gelmişlerdir.

Dünyanın hemen hemen her yerinde devletlerin ve yöneticilerinin stratejik plan ve hedefleri azalırken, dünyaya hüküm süren bu küresel şirket imparatorlukları her geçen gün

daha da fazla insanın hayatını etkilemekte bu insanların ortak kullanım alanlarını işgal etmektedir.

Küreselleşme sürecinin gelişim aşamasında birçok faktörün etkisi olduğu gibi küreselleşmenin belli alanlarda da etkisinin olduğu gözükmemektedir. Bunları ana başlıklar halinde beş grupta inceleyebiliriz. Bunlar emek piyasalarında küreselleşme, bilgi ve fikir piyasalarında küreselleşme, sermaye piyasalarında küreselleşme, ticaretle küreselleşme ve üretimde küreselleşmedir.

1.5.1. Emek Piyasalarında Küreselleşme

Küresel piyasa rekabetinden geri kalmamak ve ekonomik bütünleşme yolundaki engelleri bertaraf etmek için neo-liberal ekonomi teorisine uygun olarak emek piyasası esnekliği kimi zamanda devlet tarafından desteklenmiştir. Ekonomik bütünleşme yolunda atılan yeni adımlar, emek piyasa yapılarının yeniden şekillenmesini ve iş bölümü kavramının desteklenmesini sağlamaktadır. Ancak yeni gelişen bu süreçle birlikte, sosyal ve ekonomik olarak birçok sorun ortaya çıkmış, bu sorunlar da küreselleşmeyle ilişkilendirilmiştir (Okur, 2004:2).

Fakat bütünleşme yalnızca işgücü ve mal akışını değil, aynı zamanda teknolojik olarak da bütünleşmenin uluslararası kurul ve kuruluşlarla yönetiliyor olmasından emek piyasaları ve ekonomik bütünleşme kavramlarını da diğer ekonomik kavramlar gibi birbiriyle bağlantılıdır (Yüceol, 2005:499).

Emek piyasalarının küreselleşmeyle birlikte esnekleşmesinin temeli, Post-Fordist üretim tarzının farklı ürünlerin az miktarda ve artı bir maliyete yol açmadan üretim safhasına gelmesiyle başlamıştır. Devam eden süreçte geçici ve kısmi zamanlı olarak işçiler çalıştırılmaya başlanmış ve taşeronlar vasıtasıyla sendikasız işçiler çalışma hayatında

gözükmeye başlamıştır. Küreselleşmeyle birlikte, sendikaların önemini kaybetmesinin nedenlerinden biri emeğin ikamesinin ortaya çıkmasıdır (Okur, 2004:2).

Emek piyasasında gerçekleşen esnekleşmeyle birlikte firmalar arasında bulunan emek maliyetlerinin rekabet koşulları eşitlenmiştir. Dolayısıyla emek maliyetleri yüksek olan ve esnek emek pazarına dahil olmayan firmaların küresel pazarlarda avantajları azalmaktadır. Bunun sonucunda katı ücret politikasına sahip olan ülkelerde işsizlik oranları daha yüksektir.

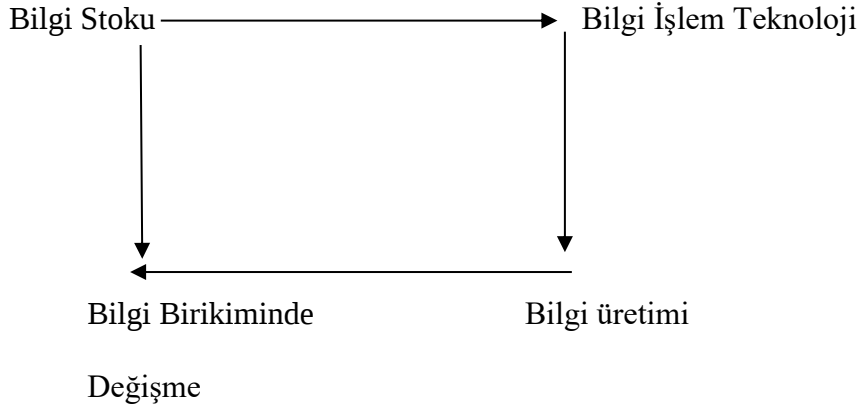
Emek talebi dış ticarete açık bir ekonomide ücretlerde meydana gelecek değişkenliklere karşı esnek bir hale gelecektir. Çünkü işveren ve tüketici kısmı DYSY vasıtasıyla veya mal ihraç eden ülkelere gerçekleştirdiği ürünleri ithal ederek kendi ülkelerindeki emeği dış emekle ithal etmektedirler. Küreselleşmeyle birlikte emek-talep eğrisinin esnekleşmesi ve grafiksel olarak paralel olması emek piyasalarında istikrarsızlığa neden olmaktadır. Her ne kadar emek piyasalarının küreselleştiğinden bahsedilse de, en az küreselleşmiş ekonomik alanın emek piyasaları olduğu söylenebilir (Okur, 2004:3).

1.5.2. Bilgi ve Fikir Piyasalarında Küreselleşme

21. yüzyılın anahtar kelimesi olarak görülen “bilgi” değer noktasından petrolü arkada bırakarak ülkeler açısından kalkınmanın, gelişmişliğin ve zenginliğin sembolü haline gelmiştir. Yeni yüzyılda ülkelerin çağdaş bir ülke olması ve bunu devam ettirmesi için bilgi çok önemli ve stratejik bir değere sahiptir. Bu nedenle uluslararası rekabette ve toplumsal gelişim endekslerinde bilgi can damarı haline gelmiştir. İnsan bilgiyi üretmekte ve bilgiyi belli aşamalardan geçirerek teknolojiye dönüştürmekte ve bilgi, fikir ve teknoloji üçgeninde insanların hayatları tekrar baştan şekillenmektedir. (Özsağır, 2007:113).

Bilgi kavramı dünya ülkelerinin teknolojiyle birlikte hızla küreselleşmesini ve kitle iletişim araçlarıyla dünyanın iki ucu arasındaki irtibatı sürekliliği sağlamasıyla dünyayı küresel bir köy haline getirmiştir. Asrın dönüşümünde yaşanan bu değişiklikler hemen hemen her alanda etkisini göstermiştir (Çekiç, 2010:156).

Şekil 1: Bilgi Üretim Dengesi

Kaynak: Özsağır, 2007:114

Yukarıda yer alan şekil bilgi üretim dengesini göstermektedir. Bu oluşumda bilginin ana kaynağı bilgi stokudur. Bilgi üretim şemasının temelinde de bilgi bulunmaktadır.

Bilginin üretim aşamasına dönüşmesi, yani emekle buluşması için bilgi işlem teknoloji diye adlandırılan bir diğer aşamaya geçilmesiyle devam edilir. İnsanlar zihinlerinde bulunan bilgileri, teknolojiyle birlikte maddeleri daha işlevsel bir hale getirmek için değişime sokmaktadırlar. İnsanların bilgi düzeyindeki artışla birlikte üretim aşamasında kullanılan teknolojide de doğru oranda bir gelişim gözükmemektedir. Örnek olarak incelemek gerekirse, insan topluluklarının tarımsal faaliyetlerinde ilk aşamada hayvan enerjisini kullanmış ve bu oluşum insanların yerleşik yaşamlarını yüzyıllarca etkilemiş ve gelişen teknolojik faaliyetler insanların üretim enerji türlerini ve yaşamlarını dönüştürmeye devam etmiştir (Turan, 2011:20).

Küreselleşme kavramında etki alanına sahip diğer bir unsur teknolojik ilerlemelerdir. Ülkelerin teknolojik olarak küreselleşmesi insanların, bilginin, mal ve sermaye gibi diğer pek çok unsurun küresel olarak akışını kolaylaştıran ve daha hızlı hale getiren bilimsel gelişmeler, küreselleşme sürecine yön veren bir niteliğe ulaşmaktadır.

Küreselleşmeyle başlayan süreçte ve kitle iletişim araçları teknolojisinde ortaya çıkan çok hızlı bir gelişim, diğer bütün teknolojik alanlara da domino etkisiyle olumlu yansımıştır. Teknolojik yeniliklerin gelişim süreci teknoloji alanındaki birikimli ilerlemeyle birlikte yeniliklerin yayılım süresi ciddi oranda azalmıştır.

Örneğin; 21. Yüzyılda yaşanan teknolojik olarak yeni bir aracın dünya genelinde yayılım süresiyle sanayi devriminde ortaya çıkan yeni aracın yayılma süresi arasında ciddi oranda bir fark gözükmemektedir. Elektrifikasyonun ve buharlı makinenin dünya genelinde diğer toplumlara yayılım süresi bir yüzyılı aşmışken, Amerika ve Japonya’da devrim niteliğinde olan bilgisayar teknolojisinin diğer toplumlara yayılım süresi aylarla hesaplanabilir hale gelmiştir (Davutoğlu, 2004:210). Teknolojik küreselleşmeyle birlikte ulaşım, iletişim ve güvenlik gibi alanlarda fiziki sınırlar ortadan kalkarak karşılıklı etkileşim artmış ve yer, zaman ve güç kavramlarını değiştirmiştir.

Son 25 yıl içinde teknolojik küreselleşme alanında en önemli değişim, iletişim teknolojisi alanında devrim niteliğinde olmuştur. PC’ler, uydular, fiber-optik ürünlerin hem global yatırım tarzını hem de üretim, satış ve nakliye tarzını değiştirmiştir. Deniz nakliyatı ve hava taşımacılığında meydana gelen gelişmelerinde eklenmesiyle, firmalar fabrika ve tesis kurulumunda maliyetlerinin en düşük olduğu bölgeleri tercih etmeye başlamışlardır.

Teknolojik alanda yaşanan ilerlemeler küreselleşme faaliyetlerinin dünya genelinde çok hızlı bir yayılım göstermesini sağlamıştır. İlk olarak Almanya öncülüğünde 2016 yılında Davos’ta dile getirilen Endüstri 4.0 küreselleşme akımına farklı boyutlar kazandırmıştır.

Endüstri 4.0, yapay zeka, genetik bilimi, nano ve uzay teknolojisi gibi teknolojik alanlarında tümünde yaşanan ilerlemeler olarak tanımlanmaktadır. Belirtilen alanlarda yaşanan ilerlemeler kişi ve kurumların yer ve zaman gözetmeksizin farklı kişilerle akıllı aletler aracılığıyla iletişim kurmasını sağlamaktadır. Teknolojik alanlarda bu denli ilerlemelerle birlikte küreselleşme akımı hız kazanmış ve etkisi tüm dünyaya yayılmıştır (Aksoy, 2017:37).

1.5.3. Finans Piyasalarında Küreselleşme

“Küresel finans” kavram olarak, sermaye hareketliliğinin uluslararası boyutunu ifade eder. Yani “uluslararası sermaye hareketliliği” bir ülkede yaşayan kişi veya kurumların, dünyanın farklı ülkelerinde yaptıkları fiziki yatırımlar, hisse senedi veya yabancı tahvil gibi finansal enstrümanlarla transferi gerçekleştirilen mali kaynaklar anlaşılmaktadır (Kaymakçı, 2007:230).

Finansal küreselleşme kavram olarak uluslararası sermaye hareketliliklerini kapsamakla beraber, ifade edilenden daha fazlasını da içinde barındırmaktadır. Bu anlamda finansal küreselleşme; kişi ve kurumların farklı ülkelerde ulus-ötesine geçerek sermayelerinin finansal piyasalarda serbest dolaşımının sağlanmasıyla kar fırsatlarını kollayarak ve bulunduğu piyasada sezmiş olduğu olumsuz havadan kurtulmak isteyip hemen kendine taze ve güvenilir bir piyasa arayışına girmesidir. Bu süreç tarihsel olarak üç dönemde incelenmektedir (Öztürk, 2007:251):

- İlki; 1800’lü yılların ortalarında başlayan ve sonu Birinci Dünya Savaşına kadar uzanan süreçtir. Bu yıllar arasında gerçekleşen finansal hareketlilikler büyük ölçüde DYSY’lerinde ve borçlanma aracı da tahvil üzerinde

gerçekleşmiştir. Bu dönemde ülkelerin başını İngiltere çekmiştir ve onu da takiben Japonya, Almanya ve Hollanda bulunmaktadır.

- İkincisi; I. ve II. Dünya Savaşları arasındaki dönemdir. Bu dönemde ülkeler karmaşık piyasa hareketliliğinden dolayı sermaye hareketliliklerini sıkı tutmuşlar piyasa dolanımına bir süre ara verilmiştir.
- Üçüncüsü; II. Dünya Savaşı'nın başlangıcından günümüze kadar gelen süreçtir. ABD önderliğinde devam eden bu süreçte ara ara durgunluk yaşansa da küresel boyutta bilgi teknolojilerini içeren bir finansal ağın oluşmasının zemini hazırlanmıştır.

Finansal küreselleşmenin birbirinden farklı olarak birçok kritere uygun ölçümleri yapılmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir;

- Yabancı varlıklar ve resmi kısıtlamaların GSYH'ye oranlaması,
- Toplam finansal varlıkların GSYH'ye oranlaması,
- Cari işlem dengesinin GSYH'ye oranlanması,
- Cari işlemler dengesinde yer alan hesapların karşılıklı ilişkilerinin yorumlanması,
- Faiz oranlarında gerçekleşen farklılıkların yorumlanması,
- Dünyadaki döviz alışverişlerinin toplam hacmine bakılması,
- Portföy yatırımlarının uluslararası hacmine bakılması,
- DYSY'lerin hacmine bakılması.

Tarih boyunca finansal sermayenin dünyadaki hareketliliği günden güne artmıştır. Sermaye hareketliliklerinin hız kazanmasıyla birlikte finansal küreselleşme hızlanmış ve önündeki bütün engelleri kaldırmak istemiştir. Bunun önünde en büyük engel ulus-devlet

görülmüştür. Çünkü sermaye hareketliliğinde giriş ve çıkışların gerçekleşmesi devlete bağlı olup devlette karını maksimize etmek için sermaye hareketliliğinde istediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir. Ancak finansal sermaye hareketliliğinin halen önünde engel olarak gördüğü ulus-devlet zihniyetini aşındırması amacı hedef olarak görülebilir (Sarıtış, 2017:46).

Yaşadığımız finansal kapitalizm dönemi itibariyle paranın en çok getirisi finansal rantlardan sağlanmakta ve elektronik ortamda gün içinde milyarlarca dolar dünya finans hesaplarında dolaşmaktadır. Özellikle de bu dolaşımın türev işlemlerle sağlanması, reel ekonomide finansal varlıkların kapasite fazlalığına yol açmakta ve belli dönemlerde kriz oluşturmaktadır. Bu kaotik ortamın oluşmasına, tüm dünya ülkelerinin ortak bir parası ve merkez bankasının oluşturulmaması, sermaye hareketlerinin denetlenmemesi, reel sektör düzeyinde finansal rantların vergilendirilmemesi gibi sebepler neden olmaktadır (Ebso, 2016:17).

Tablo 2: Seçilmiş Ülkelere İlişkin Borsa Verileri

Ülke	2015			2016		
	29.12.2015	31 Aralık 2014'e Göre Değişim		04.01.2017	31 Aralık 2015'e Göre Değişim	
	Borsa Endeksi	Ulusal Para İle	Dolar ile	Borsa Endeksi	Ulusal Para İle	Dolar ile
ABD	17.721	-0.6	-0.6	19.942	14.4	14.4
Japonya	18.982	8.8	8.2	19.594	2.9	5.6
Çin	3.73	10.1	5.3	3.307	-10.7	-16.6
İngiltere	6.315	-3.0	-8.8	7.189	15.2	-3.9
Almanya	10.86	10.8	-0.2	11.584	7.8	4.0
Fransa	4.701	10.0	-0.8	4.889	5.7	1.9
İtalya	21.661	13.9	2.7	19.626	-8.4	-11.6
İspanya	978	-6.2	-15.4	956	-0.9	-4.5
Yunanistan	618	-25.3	-32.6	657	4.1	0.4
Rusya	770	17.0	-2.7	1.176	28.9	55.4
Arjantin	11.698	36.4	-10.6	18.143	55.4	24.9
Brezilya	43.654	-12.7	-40.0	61.589	42.1	74.4
Hindistan	26.080	-5.2	-9.9	26.633	2.0	-0.9
Türkiye	73.913	-13.8	-30.7	76.143	6.2	-13.3
Endonezya	4.569	-12.6	-21.1	5.301	15.4	18.4
Şili	18.079	-4.2	-18.0	20.809	14.6	20.9
Tayland	1.284	-14.3	-21.9	1.563	21.4	22.0

Kaynak: (Ebso, 2016:17)

Tablo 2 incelendiğinde 2016 yılında finans piyasalarında çok farklı gelişmelerin yaşandığı ve elde edilen getiriden GOÜ'lerin daha fazla faydalandığı GÜ'lerin ise daha sınırlı düzeyde yükselişler gerçekleştirdiği gözlemlenmektedir. Tabiki böyle bir farklı gelişim düzeyinin gerçekleşmesinde doların değer kazanmasının etkisi görülmektedir. 2016 yılı incelendiğinde dolar bazında en çok kazandıran borsalar sırasıyla; Brezilya, Rusya, Arjantin, Tayland, Şili ve Endonezya'dır. Dolar bazında en çok değer kaybettiren ülke borsaları ise sırasıyla; Çin, Türkiye, İtalya, İspanya ve İngiltere'dir. Ayrıca ülke borsalarında gerçekleşen ulusal para cinsinden daha düşük ve daha yüksek değer kayıplarının sebepleri arasında doların değer kazanması ve gerçekleşen sıcak para hareketleri gözlemlenmektedir (Ebso, 2016:17).

1.5.4. Ticarete Küreselleşme

Ticari küreselleşme; uluslararası ticarete gerçekleşen artış ve gelişmelerdir. Bazı yazarlara göre sürecin başlangıcı, M.Ö. 3000 yıllarda Mezopotamya, Çin ve Hindistan arasındaki dış ticari ilişkilere kadar uzanabilmektedir. Fakat üzerinde en çok durulan düşünce, M.Ö. 1500’lü yıllarda başlayan ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin tüm kıtalar üzerinde yaşayan insanlar arasında gerçekleştiği yönündedir.

1800’lü yıllarda başlayan ve 1900’lü yılların tamamını kapsayan iki asırlık süreçte dünya nüfusu 5 kat artarken, toplam üretim miktarı 40 kat ve dış ticaretin 540 kat artması ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin ne kadar ciddi boyutta arttığının göstergesidir. Çünkü farklı kıtalarda yaşayan insanlar hem ihtiyaçlarını karşılamış, hem de gerçekleştirdikleri ticari faaliyetlerden kazanç sağlamışlardır (Adıgüzel, 2011:118).

1914-1945 yılları arasında iki dünya savaşını geçirmiş olan insanlık tarihi, bu sürece kadar elde ettiği kazanımlarının önemli bir miktarını kaybetmiştir. 1998 fiyatlarına göre toplam ihracatın değeri, 1870-1913 yılları arasındaki dönemde gerçekleşen %424’lük bir artışla bu oran 50 milyar dolardan 212 milyar dolara çıkmış ve toplam dünya hasılası içinde payı %2’ten %8’e çıkmıştır. Toplam ihracatın 1913-1950 yılları arasında değeri yalnızca %39 artmış ve toplam dünya hasıla içindeki payı %6’ya düşmüştür. Ticari küreselleşmenin tekrar canlanması İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle başlamış ve 1950-98 yılları arasında olumlu eğilimler gözlemlenmiştir. Aynı şekilde bu dönemde 1998 yılı fiyatlarına göre toplam dünya hasılası 6,3 kat, toplam dünya ticareti 19,7 kat ve dünya nüfusu da 2,3 kat artmıştır (Günsoy, 2006:82).

Küreselleşmenin etki alanlarının her geçen gün artması 2000’li yılların başından itibaren artı bir hız kazanmıştır. 2000 yılının başından itibaren artık ülkeler dünyayı saran bu sürece yönelik temkinli bakış açılarını değiştirmeye başlamıştır. Etki alanın daha da

genişlediği bu yıllarda ÇUŞ'lar aracılığıyla ülkeler artık her türlü alanda karlarını maksimize etmek için bu sürece dahil olma eğilimlerini ciddi oranda arttırmaya başlamışlardır. Ülkeler açısından hız kazandırılan bu süreçte yeni pazar arayışı, ucuz işgücü ve sermayelerin kullanılacağı piyasalar gibi hedeflerle yeni dinamikler oluşturulmaya çalışılmıştır. Ticari küreselleşmeyi tam olarak yansıtan güncel yıllara ait dünya ticaret hacminde gerçekleşen oranlar küreselleşmenin ülkelerin arasındaki kopmaz bağlantılarını göz önüne sermektedir.

Tablo 3: Dünya Dış Ticaret Hacminden Ülkelerin Aldıkları Paylar (%)

	İhracat Payları			İthalat Payları		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
ABD	9.07	9.05	9.09	13.07	13.08	13.15
Çin	13.70	13.06	13.50	10.04	9.7	11.2
Japonya	3.77	4.01	4.20	3.87	3.7	3.95
İngiltere	2.77	2.55	2.65	3.74	3.9	4.2
Almanya	8.01	8.33	8.55	6.26	6.5	6.61
Fransa	3.05	3.12	3.28	3.41	3.5	3.90
İtalya	2.77	2.88	3.80	2.44	2.5	2.65
Hollanda	3.42	3.54	3.60	3.02	3.1	3.22
Hong Kong	3.08	3.22	3.80	3.34	3.3	3.45
Güney Kore	3.17	3.08	3.20	2.60	2.5	2.61
Türkiye	0.87	0.89	0.89	1.24	1.2	1.37

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Tablo 3'te yer alan veriler 2015-2017 yılları arasında dünya ticaret hacminde ülkelerin aldıkları payları göstermektedir. Çin'in ihracatı 2015 yılında %2,9, 2016 yılında %7,8 geriledikten sonra toplam dünya ticaretindeki payı azalmıştır. 2017 yılı ihracat paylarında Çin ilk sırada yer almıştır. 2017 yılında ikinci sırada yer alan ABD'nin ihracat hacmi 2016 yılına göre %0,5 artmıştır. Üçüncü sırada yer alan Almanya'nın dünya ticaretinde aldığı pay %0,20 artmıştır. İlk 10 yer alan Avrupa Birliği ülkelerinin ihracat paylarında artışlar yaşanmıştır. 2017 yılında toplam dünya ihracatından en fazla pay alan

ülke İtalya olmuştur. Listede son sırada yer alan Türkiye'nin toplam ihracat hacminden aldığı pay çok düşük seviyelerde kalmıştır.

Küresel ekonomide yapılan ithalat hacminden 2017 yılında en fazla pay alan ülke 2,25 trilyon \$ ile ABD olmuştur. İkinci sırada yer alan Çin'in dünya ithalatından aldığı pay 2017 yılında bir önceki yıla göre artmıştır. Euro bölgesine dahil olan ülkelerin dünya ithalatındaki payları, Almanya'da %6,61, Fransa'da %3,90, Hollanda 3,22 ve İtalya'da %2,65 gibi oranlar gözlemlenmektedir. Yunanistan'da ise bu oran %4,5 gibi küçülme oranıyla gerçekleşmiştir.

1.5.5. Üretimde Küreselleşme

“Üretimde küreselleşme” kavramı; şirketlerin dış ticari faaliyetlerinde ulus-ötesi yatırımlarında bulunmak, farklı ülkelerde şirket ortağı olmak ve imalat sanayisinde fason şirket anlaşmaları yapmalarıyla üretim faaliyetlerinin belli bir kısmını ulus-ötesine taşımalarıdır (Adıgüzel, 2011:124). Bu kapsamda yerli ve yabancı birçok şirket kendi sınır-ötesinden hem hammadde ve ara mal almakta, hem de yabancı ülkelere bunların ticaretini gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla bu şekildeki bir uluslararası ticari faaliyette bulunan şirketler hem gerçekleştirmek istedikleri üretimlerini, maliyetleri düşük olan ülkelere yönlendirerek, hem üretim kapasitesi alanlarını genişletmiş oluyor hem de uluslararası alanda dış ticaretin artmasını sağlıyorlardır. Aynı zamanda “alt işveren” adında kurulan işletmelerde üretilen bazı ara malların farklı ülkelerde satılmasıyla birlikte dış ticarete olan katkı artmaktadır (İpçioğlu ve Uysal, 2007:491).

Bu çerçevede üretimde küreselleşmeyi; teknolojik alanda yaşanan ilerlemeler, ulaşım ve iletişim alanlarındaki imkanların artışıyla birlikte, dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet gösteren ulus-ötesi şirketlerle üretim faktörlerini şirket merkezine taşımaya gerek kalmadan, faktör sahibi ülkede üretim aşamasına yönlendirilmesi veya bu şirketler aracılığıyla

dünyanın farklı bölgelerinde mevcut olan üretim faktörlerini işlemek için üretim tesislerinin faktör sahibi ülkede kurulması şeklinde ifade edilebilir. Dolayısıyla küresel ölçekte faaliyet gösteren ÇUŞ'lar, verimliliğin arttığı ve maliyetlerin düştüğü böyle bir ortamda küreselleşme sürecine hız vermişlerdir (Sarıtaş, 2017:47).

ÇUŞ'lar, sabit bir ülkede merkezi bulunup ve bu merkeze bağlı hareket ederek sınır-ötesi bölgelerde üretim alanı oluşturan yapılara sahip işletmelerdir. Dolayısıyla sermaye piyasalarının küreselleşmesiyle birlikte, farklı ülkelerde çeşitli yatırım araçları ÇUŞ'lar aracılığıyla sağlanmaktadır. Ayrıca bu şirketler aracılığıyla sermayenin ulus-ötesi dolaşıma çıkması finans alanda “finansal küreselleşmeyi” sağlarken, fiziksel alanda yatırımlara dönüşmesi “üretimde küreselleşmeyi” sağlamaktadır (Seyidoğlu, 2015:671).

Günsoy (2006)'a göre; ÇUŞ'ların gelişmesine etki eden faktörleri şöyle sıralamaktadır:

- Liberalleşme eğiliminde dış ticaret ve yatırım alanlarının genişlemesi,
- Teknolojik alanda yaşanan gelişmelerle ulaşım ve iletişim ağlarının yaygınlaşması,
- Nitelikli işgücü oranındaki artış,
- Bölgelerin ekonomik entegrasyona karşı olumlu eğilimi,
- Şirketlerin birleşmelerle sağladıkları yeni ortaklıkların ekonomik faydası,
- ÇUŞ'ların kendi ülkelerindeki olumsuzluklar,
- Farklı ülkelerde ÇUŞ'lara sermaye piyasalarında sunulan imkanların cezbediciliği,
- Farklı ülkelerde devletlerin hammaddeye ulaşımında ve vergi gibi alanlarda kısıtlamaların azalması.

Küreselleşme sürecinde yoğun bir etkiye sahip ÇUŞ'lar, AR-GE çalışmalarına da ciddi bir fon kaynağı ayırmaktadırlar. Dolayısıyla bir yandan teknolojik imkanlardan faydalanırken, diğer yandan teknolojinin gelişimine de ciddi bir katkı sağlamaktadırlar. Bu yönleriyle ÇUŞ'lar başta üretimde küreselleşme olmak üzere diğer küreselleşme alanlarında da etkisini her an sürdürmeye devam etmektedirler.

2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

Küreselleşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte, ekonomik entegrasyona giren gerek özel sektör, gerekse devletler bu sürece uyum sağlamak adına çeşitli ekonomik hamlelerde bulunmuşlardır. Küresel ekonomide çeşitli alanlarda yatırım alanlarının doğmasıyla birlikte yatırım faaliyetleri artmıştır. Yatırımların artmasıyla sürece çeşitli yatırım araçları dahil olmuştur. DYSY'leri bu yatırım kalemlerinden yalnızca biridir. Küreselleşme sürecinde ülke ekonomilerinde hem kısa vadede, hem de uzun vadede katma değeri yüksek etkilere sahip olan DYSY'leri önemli yere sahiptir. DYSY'lerin ele alınacağı bu bölümde DYSY'lerin hangi yollarda yapıldığı, türleri ve etki alanları üzerinde durulacaktır.

2.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Kavram ve Tanımı

Yabancı bir piyasaya girmeyi düşünen firmanın önündeki seçeneklerden ilki, kendi ülkesinde üretimini gerçekleştirip mevcut üretimini yabancı bir ülkeye ihraç etmesidir. İkincisi, lisans anlaşması yoluyla piyasasına dahil olmak istediği ülkedeki firmalara kendi ticari ve teknoloji markalarından yararlanmasına izin verebilir. Üçüncü olarak, firmanın DYSY yoluyla çeşitli ülke piyasalarına giriş yapmasıdır.

Yabancı sermaye yatırımları denince akla ilk olarak DYSY'leri gelmektedir. Dünyanın önde gelen uluslararası kuruluşlarından biri olan OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development- Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü) tanımına göre DYSY'leri, dünyanın farklı ekonomileri arasında sürekli, doğrudan ve kalıcı bir ekonomik iş birliği olmasını sağlayan bir yatırım türüdür. Ekonomik küreselleşme ve entegrasyonun hız kazandığı bir süreçte DYSY'leri, hem ev sahibi ülke hem de yatırımda bulunan ülkelerin yerel girişimlerinin gelişimine ve ekonomik rekabetlerinin artmasına imkân sağlayan önemli bir araçtır (OECD, 2008:14).

IMF'e göre DYSY'eri; yatırımda bulunacak olan yatırımcı kendi ülkesi dışında yatırımlarını sıfırdan üretim tesisi kurulmasıyla, ortaklıklar ve şube açılmasıyla ve ülke içindeki mevcut üretim tesisinin alımıyla gerçekleştirebilir. Bununla birlikte böyle bir yatırımda yatırımcı IMF'ye göre kâr payı ve oy oranında en az %10 gibi değere sahip olmalıdır. Böylelikle yatırımların gerçekleşmesiyle yatırımcı açısından yeni pazarlara ve ulaşamadığı kaynaklara erişim imkanı doğarken, yatırımı çeken ülke açısından işletmecilik bilgisi yanında diğer uzman alanlarda da karşılıklı etkileşim ortamı oluşmuştur (IMF, 1996:107).

Karluk'a göre DYSY'leri; "Bir ülkede bir firmayı satın alma veya yeni kurulan firma için kuruluş sermayesi sağlama veya mevcut bir firmanın sermayesini arttırma yoluyla o ülkede bulunan firmalar tarafından diğer bir ülkede bulunan firmalara yapılan ve kendisiyle birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetisini beraberinde getiren yatırımdır". DYSY'ler yatay ve dikey yatırımlar olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Yatay yatırımlar, firmaların yatırımda bulunacakları ülkelere yaptıkları yatırımların kendi ülkesinde de aynı yatırımları yapmasıyla ortaya çıkar. Dikey yatırımlar ise, esas olan yatırımların yapılacağı ülkedeki mevcut ürünlerin işlenmesi ve işlenen bu ürünlerin satışıyla ilgili ileriye ve geriye dönük planlamaların yapılmasıyla ortaya çıkar (Karluk, 1983:14).

Coşkun (2001)'e göre DYSY'ler; bir bütün olarak sermaye ve teknoloji akımlarının bileşiminden oluşur. Literatürde yer alan büyüme ve ticaret teorisine göre sermaye akımlarının ülkeye gelmesiyle doğru orantılı olarak sermaye ithal eden ülkenin kişi başı GSYİH oranı da yükselmektedir. Ülke içinde teknolojik ilerleme ne kadar yüksek oranda olursa sürdürülebilir büyümenin de kaynağı yükselmiş olacaktır. Bununla birlikte DYSY'ler ile ülkeler arasındaki risk paylaşımı da hem sermaye ithal eden ülke hem de sermaye sahibi ülke arasında gerçekleşmiş olacaktır. Kısacası DYSY'ler, ülkeler arasında teknolojik ve

işletmecilik uzmanlıklarının transferini, risk paylaşımını ve sektörler arası disiplini gibi birçok faydayı sağlamaktadır (Coşkun, 2001:221).

2.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Portföy Yatırımlarının Karşılaştırılması

DYSY'ler temelde ev sahibi olan ülkeye döviz transfer edilmesiyle başlar. Bazen de ülkeye döviz girişi olmadan, yatırımların yapılacağı alanda kullanılacak fiziki üretim araçları olan makine ve donanım biçiminde veya teknik bilgi gerektirmeyen lisans hakları biçiminde gelebilir. Yapılan yatırımların süresi uzun vadelidir ve üretimdeki maliyetlerin düşürülmesiyle verimlilik artışı sağlanmış olur (Seyidoğlu, 2003:718).

DYSY'ler genellikle tüzel bir kimliğe sahip ÇUŞ'lar tarafından yapılmaktadır. Yatırımların bu şirketlerin bünyesinde gerçekleşmesiyle yatırımların boyutları çok yüksek oranda olmakta ve yatırım yönetiminde daha sağlıklı kararlar alınmaktadır. Buna karşılık yatırımların gerçek kişiler tarafından yapıldığı portföy yatırımlarının karar aşamasında ani ve belirsiz gerçekleşen durumlar portföy yatırımlarının DYSY'lere göre daha fazla bir riske sahip olduğunu göstermektedir (Seyidoğlu, 2003:719).

DYSY'ler, yatırımların gerçekleştiği ülkeye yöneticilik bilgisi, üretim teknolojisi, risk ve organizasyon gibi unsurları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, ev sahibi ülke açısından bu gibi yatırımlar bir yandan ülkenin finansman gereksinimini karşılarken diğer yandan ülkenin teknolojik ihtiyacını karşılamaktadır. Diğer bir yatırım türü olan portföy yatırımlarının ülkeye sağladığı fayda sınırlı kalmaktadır (Kar ve Tatlısöz, 2008:6).

DYSY'ler ile portföy yatırım arasındaki en belirgin fark vadeleridir. Portföy yatırımcıları yatırımın yapılacağı ülke ve bölgelerin olanakları çerçevesinde adım atarlar ve özellikle de GOÜ'lerin kalkınmasında ekonomik refaha katkı sağlarlar. Fakat yatırım

yapılan alanda istenilen beklentiler karşılanmadığında kısa bir sürede o ülkeyi terk ettikleri için olumsuz sonuçlara yol açarlar. Bunun aksine DYSY'ler fiziksel olarak mülkiyete ve yönetimde söz sahibi olmasından dolayı, beklentileri karşılanmadığında ülkeyi terk etmeleri çok daha zordur. Portföy yatırımcıları şirket yönetiminde aktif rol almayıp şirket hisselerine sahip olurken, doğrudan yatırımcılar bizzat şirket yönetiminde söz sahibi olmayı bekler.

DYSY'ler genel olarak aktif mal ve hizmet üretiminde bulunan şirketlere yapılırken, portföy yatırımları genellikle bireysel veya kurumsal yatırımcıların kısa sürede karını maksimize edeceği alanlara yapılmaktadır. Portföy yatırımlarındaki bu kısa süreli kar beklentisi ülkeler açısından yatırım teşviklerinin hangi alanlara yapılacağına bir tercih sebebi olmuştur. Birçok ülke, ülkesine çekeceği yatırımlarda doğal olarak daha çok kar elde edeceği ve vadesini uzun sürdüreceği yatırım türüne ve alanlarına teşvik vermeyi tercih eder. Bu sebepten dolayı DYSY'ler hem vadesinden hem de kalıcı karlarından dolayı tercih sebebi olmuştur.

2.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Türleri

DYSY'ler, yatırımların yapılacağı ülkelere farklı şekillerde giriş yapmaktadırlar. Bu girişler başlıca sıfırdan (greenfield) yatırımlar, şirket evlilikleri ve birleşme-satın alma, özelleştirmeler, yap-işlet-devret modeli ve montaj sanayi modeli olarak ele alınmaktadır.

2.3.1 Sıfırdan (Greenfield) Yatırımlar Yoluyla Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Sıfırdan yatırımlar, firmaların farklı pazarlara açılabilme adına yeni bir firma kurarak %100 mülkiyeti kendisine ait olan bir yatırım yapılmasıyla gerçekleşir. Yatırımda bulunulacak ülkede uzun vade de bu türde yatırımda bulunmak karlıysa firmalar ilk olarak bu yatırım türünü değerlendirir. Böyle bir yatırım türü firmaların kurulum sürecini ve

sonrasını daha rahat geçirmesine imkan sağlar. Olumsuz yanlarının da bulunduğu bu yatırım türünde karşılaşılabilecek riskin tamamı yatırımda bulunan kurum ve kuruluşa aittir. Olumlu ve olumsuz yanların bulunduğu bu yatırım türünün maliyeti çok yüksektir.

Sıfırdan yatırımlarda ortaklık süreci olmadığından firma içerisinde karşılaşılabilecek herhangi bir sıkıntı yoktur. Böyle bir yatırım sürecinin gerçekleşmesiyle firmalar yönetsel anlamda herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarından yatırım, üretim ve pazarlama alanlarının tercihinde kontrol mekanizmasını ellerinde bulundururlar.

Sıfırdan yatırımlar genel olarak GÜ'lerde yoğunluk kazanmıştır. Böyle bir yatırımın gerçekleşmesiyle yatırımcı bu süreçte işletmenin kurulum, üretim ve teknolojisini işletme anlayışla gerçekleştirir. Bu kriterlerle karın maksimum seviyede kalması hedeflenmektedir (Arıkan, 2006:36). Fakat sıfırdan yatırımlarda net getirinin elde edilmesi diğer yatırım türlerine oranla daha uzun vadede gerçekleşmektedir.

2.3.2. Şirket Evlilikleri ve Birleşme-Satın Alma Yoluyla Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Şirket evlilikleri genel anlamda şirket satın alma ve şirket birleşmeleri olmak üzere iki yolla yapılmaktadır. Şirket satın alması bir mevcut işletmenin kendisine oranla daha büyük ve karlı işletme tarafından hisselerinin veya varlıklarının satın alınmasıyla gerçekleştirilir. Şirket birleşmesi ise benzer büyüklüklere sahip iki işletmenin piyasadaki gücünü ve verimliliğini arttırmak amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Küreselleşme faaliyetlerinin hızlanmasıyla birlikte ülkeler arasındaki sermaye hareketliliğinde bir artış oluşmuştur. Yeni bir pazarda kendine yer arayan işletmeler dünyayı büyük bir ekonomik pazar olarak görmekte ve piyasadaki rekabet ortamının arttırmak amacıyla yeni ürünler ve pazarlar arayışında çalışmalarını giderek arttırmaktadırlar. Böyle

bir rekabet ortamında faaliyetlerini devam ettirmek ve büyümek isteyen işletmeler benzer alanlara sahip işletmelerle birleşirler.

İşletmelerin böyle bir kurumsal birleşme yönünde ilerlemesi, kaynaklarının daha etkin kullanımında önemli bir avantaj sağlamaktadır. Böylece işletmeler daha önce düşük kapasiteyle kullandıkları alanları daha verimli kullanma erişimini sağlamış bulunmaktadırlar. Şirket birleşmelerinin belli başlı olumlu ve olumsuz yanları elbette bulunmaktadır (Seyidoğlu, 2003: 722).

Sınır ötesi gerçekleşen şirket birleşimlerinin bazı yararları şöyle sıralanabilir;

- Şirket birleşimleri ülkeler arasında bölgesel faaliyet göstermenin en kısa yoludur,
- Şirket bünyesinde yüksek maliyetlerine katılan teknolojiyi, daha düşük maliyetlerle erişim olanağı sağlar,
- Sınır ötesi yapılan birleşimlerle mevcut iç ekonomik imkanları daha yüksek ölçek ekonomilere dönüştürülebilir.

Bununla birlikte, sınır ötesi gerçekleşen şirket birleşimlerinin bazı olumsuz yönleri de bulunmaktadır;

- Ulusal olarak büyüyen bir şirketin yabancı bir şirkete dahil olması, ev sahibi ülkede olumsuz durumlar ortaya çıkarabilir,
- Farklı ülkelere ait şirketlerin birleşmesinde ülkelere ait toplu sözleşme ve işçi ücretleri fark gösterebilir ve bu da sorunlara yol açabilir.

2.3.3. Özelleştirmeler Yoluyla Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Özelleştirme, mülkiyeti devlete ait hisselerin, varlıkların, işletme ve hizmetlerin devlet mülkiyetinden özel sektöre aktarılmasıyla gerçekleştirilir. Özelleştirme faaliyetleri özellikle de 1980’li yıllardan sonra devletlerin makroekonomi politikası haline gelmiştir. Ülkeler bazında özellikle GOÜ’lerin, ülkelerine yabancı sermayeyi teşvik etmek amacıyla başvurduğu gözlemlenmektedir. Özelleştirme ekonomik olarak tüm sektörlerde istenilen hem ekonomik hem de sosyal boyutlara ulaşmak için kullanılan bir ekonomik araçtır. Ülkeler için bu genel amaçlar yanında yabancı yatırımlar ile uluslararası ekonomik bağların sağlanması, sermaye piyasalarında hareketlilik, üretim alanlarında verimliliklerin artışı gibi birçok hedefe ulaşmak için kullanılmaktadır (İnam, Giray ve Tüzüntürk, 2016:256).

Son yıllarda Türkiye’de ülkeye yabancı sermaye çekme aracı olarak devlet politikasında özelleştirmeler olduğu gözlemlenmektedir. Fakat, ülkeye özelleştirme yoluyla çekilen yatırımların, DYSY’ler altında farklı kalemlerde işlenmemesi, bu konu üzerindeki gelişmelerin izlenmesini güçleştirmiştir. Türkiye’ye gelen yabancı yatırım kalemlerinde özellikle de Türk Telekom’un özelleşmesi ülke ekonomisi açısından dönüm noktası olarak görülmektedir. Cumhuriyet tarihinin en büyük özelleştirme oranına sahip olan bu satış Türkiye’ye tek seferde gelmiş en büyük DYSY olarak görülmektedir (Bal ve Göz, 2010:460).

2.3.4. Yap-İşlet-Devret Modeli Yoluyla Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Yap-İşlet-Devret (YİD) modeli yakın bir süreden beri özellikle GOÜ’lerde dış finansman desteği sağlamada alternatif olarak kullanılan araçlardan biridir. Temelde YİD modeli şöyledir: Ülke içindeki yerli ortakların da olabileceği uluslararası bir konsorsiyum,

yatırım teklifinde sunulan projeyi başlatıp tamamlamakta, anlaşma çerçevesinde kabul edilen sürede işletmekte ve vade sonunda mülkiyeti devlete devretmektedir.

GOÜ'lerin özellikle havaalanı, metro, köprü, hızlı tren, otoyol vb. altyapıların kurulmasında üstlendikleri finansal problemlere kaynak bulmada kullanılan YİD ve benzeri modeller maliyet hesaplaması düzgün yapılır ve verilecek imtiyazlar ülke menfaatine uygun olursa sermaye arayışında olan ülkeler için potansiyel bir kaynak olarak düşünülebilir. Bununla birlikte, teknolojisi eskimiş tesislerin ve bitim aşamasına ulaşmayan işletmelerin tamamlanmasında kamuya bir finansman yüklemeyen kullanılabilecek olan Tamamla-İşlet-Devret modeli de alternatif düşünülebilir (Bal, 2000:251).

YİD modelleri, finansman arayışında olan GOÜ'lerin yükünü azaltmakta ve birçok potansiyel faydaları da beraberinde getirmektedir. Modelin avantajları şunlardır (Bal, 2000:251):

- Ülkeye yabancı sermaye davetinde önemli bir araç olması,
- Yatırımı yapılacak projenin hızlı ilerlemesi,
- Yatırım kaynaklarının kullanımında etkinliğin artan yönde kullanılması,
- Ülke bazında öncelikli alan olarak görülen alanlara finansman desteği olması,
- Ülkelerin teknolojik ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte yabancı yatırımcıların teknolojik faydalarını arz etmesi.

2.3.5. Montaj-Sanayi Yoluyla Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Montaj sanayi ile yapılan yatırım modelleri özel bir yatırım aracı olarak görülmektedir. Üretimi gerçekleştirilmek istenilen bir malın merkez firmadan elde edilen ara mallarla, merkez ülke dışında üretiminde bulunulan ev sahibi ülkedeki temel nitelikte olmayan parçaların birleştirilmesiyle başvuru bir yatırım aracıdır.

Böyle bir yatırım aracında GOÜ'ler genellikle ev sahibi olma konumunda yer alırlar. Bu da GOÜ'ler için belli başlı endüstrilerin kurulmasında ilk adım olarak değerlendirilebilir. Bu ülkelerin de kendi ülkelerinde kurulmasına izin verdikleri bu tür yatırımlar genellikle ithal ikameci niteliktedir (Seyidoğlu, 2003:727).

Böyle bir yatırım türünün gerçekleşmesi işsizlik sorununa sahip ev sahibi ülkeler için yeni istihdam alanlarının oluşması noktasında fayda sağlar. Bununla birlikte, ev sahibi ülke, montaj-sanayi yatırımlarıyla ülkesine gelecek olan teknoloji transferlerinin ve yerli ara mallarının üretiminin artmasıyla bu yatırım modelinin yerli yatırım modeline dönüşmesini bekler. Diğer bir beklenti de ülke içerisinde gerçekleştirilen üretimin başka ülkelere ihraç edilmesiyle döviz kazancı elde edilmesidir.

2.4. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Etki Alanları

21. yüzyılda küresel ekonomide yatırım araçlarının çeşitlenmesiyle birlikte, DYSY'ler, hem yatırımı yapan kurum ve kuruluşlar, hem de yatırım yapılan alanlar açısından sürdürülebilirliğin ve kısa ve uzun vadede getiri yüksek olduğu bir yatırım aracı haline dönüşmüştür. DYSY'ler, yatırım faaliyetine dönüştüğü anda bulunduğu ülkenin belli alanlarını önemli düzeyde etkileme potansiyeline sahiptir. Bu temel etki alanları sırasıyla: ödemeler dengesi üzerine, istihdam üzerine ve büyüme üzerine etki alanlarından oluşmaktadır.

2.4.1. Ödemeler Dengesi Üzerine Etkileri

Dış ödemeler bilançosu, bir ülkede yerleşik konumda olan gerçek kişi, firma veya kurumların ikinci ülkelerle yaptıkları ekonomik faaliyetlerin sistemli olarak kayıt altında tutulduğu veya belirli bir dönem içerisinde yerleşik ülkenin dış ülkelere sağladığı gelirler ve ikinci ülkelere yapılan giderlerin hesaplarının tutulduğu ekonomik bir tablodur (Ünsal,

2007:72). Diğer ifadeyle, dış ödemeler bilançosu ülkelerin birbirleriyle gerçekleştirdiği ekonomik faaliyetlerini gösteren bir tablo olup en önemli kalemlerini dış ticaret ve sermaye hareketleri oluşturmaktadır (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2009:7).

Yabancı sermayenin ülke ekonomilerine nakit şekilde girmesi kısa sürede ödemeler dengesi üzerinde etki gösterirken, ekonomiye DYSY yoluyla girilmesi orta ve uzun vade de etkisini göstermektedir. Az gelişmiş ve GOÜ'lerin ödemeler dengesinde zaman zaman ciddi sıkıntılar ve açıklar meydana gelmektedir. Bununla birlikte, bu ülkelerin kendi ekonomileri içerisinde dışa bağımlı olarak sanayileşme çabaları, faiz yükü ve dış borç içerisinde olmaları, üretim maliyetlerinde uluslararası firmalarla rekabet gücüne sahip olamamaları, bu gibi ülkelerin ödemeler dengesinde sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir (Çinko, 2009:124).

GOÜ'lerin kendi iç dinamikleriyle oluşturmaya çalıştığı yurtiçi tasarrufların yetersiz olması ödemeler bilançosundaki açığı kapatamayacak düzeydedir. Ödemeler dengesinde böyle bir açığa sahip ülkeler açığı kapatmanın yollarından biri olan DYSY'leri ülkelerine çekme yoluna başvurabilirler. DYSY'leri ülke içerisine çekilmesiyle ülkenin ithalatta bağımlı konumda olduğu mallar üretilerek ithal girdi oranı yani ithalata bağımlılık oranı düşürülebilir. İthalatta meydana gelen azalışla birlikte ödemeler dengesinde ithalata yapılan döviz ödemeleri azaltılır ve ülke içerisinde gerçekleştirilen yatırımların hem ülke içi istihdama, hem de üretilen ürünlerin ihraç yoluyla başka ülkelere satılması ödemeler dengesinde ciddi bir olumlu etki meydana getirecektir.

Ödemeler dengesinde DYSY'lerin etkisini Kindleberger iki şekilde açıklamıştır. Birincisi, yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girmesiyle ülke döviz kaynaklarında bir artış olması, ikincisi, ülkede ithal mallarının ikamesi ve üretim fazlası malların ihracatından sağlanan dövizlerin ödemeler dengesinde oluşturacağı katkıdır. Yatırım yapmak amacıyla başka bir ülkeye giden bir firma fabrika ve tesis kurma aşamasında birçok girdi elde etmesi

gerekecektir. Girdilerin temin edilmesinde çoğunlukla yatırım çeken ülkeden temin edileceği için ülkeye döviz girişi sağlanır ve ödemeler dengesinde olumlu bir etki oluşturur. DYSY'lerin yapılmasıyla işletmelerin elde ettiği gelirler kar transferleri ve diğer ödemeler yoluyla ülkeden çıkarsa ödemeler dengesinde olumsuz olarak yansiyacaktır (Soydal, 2006:588).

2.4.2. İstihdam Üzerine Etkileri

GOÜ'lerin ekonomik sürdürülebilirliği sağlamada üzerinde önemle durduğu göstergelerden biri de DYSY'lerin istihdam üzerindeki etkisidir. DYSY'lerin istihdam üzerindeki etkisi hem yatırımda bulunan ülke hem de yatırımı alan ülke açısından önemli bir etkiye sahiptir.

Literatürde genel olarak hâkim olan görüş DYSY'leri, yatırımın yapılacağı ülkede sıfırdan yeni bir üretim tesis alanı kurarak ülke içinde yeni istihdam alanları oluşturmasıdır. Ancak bununla birlikte, yatırımda bulunacak olan ülke veya firmaların ikinci bir ülkede mevcut olan yatırım alanını alması ülke içerisinde istihdama pek fazla etkisi olmayacaktır. ÇUŞ'lar yatırımda bulunacağı ülkelerde ilk hedefleri işgücünü maliyeti düşük ve nitelikli yatırım olarak yapmaktır. Yatırımlarını nitelikli ve maliyeti düşük işgücü ile gerçekleştiren ÇUŞ'lar, ev sahibi ülkede bu beklentilerini karşılayamazlarsa ihtiyacı olan işgücünü ithal yoluyla kendi ülkelerinde gerçekleştirirler. Böyle bir durumun oluşması hem istihdama hem de firmaların ülkeye getirdikleri teknoloji ve bilgi birikimlerinin yerel kaynaklarca kullanımında sınırlı bir etkiye sahip olacaktır.

Bununla birlikte, DYSY'lerin ülkeye geliş şekli ve hangi sektörde istihdamda bulunacağı da önem arz etmektedir. Yabancı firmalar ülke içerisinde faaliyette bulunan ulusal bir şirketle birleşerek veya şirket hisselerinin tamamını satın alarak yatırımda

bulunuyorsa, geldiği ülkede ek istihdam oluşturmaları mümkün olmayacaktır. DYSY'lerin ülke içerisindeki mevcut doğal kaynakların işletilmesi yoluyla yapılması istihdamda ani bir etki oluşturmaz. Fakat devletlerin işlenen doğal kaynakların ihracından elde ettiği karları ve yatırımda bulunan işletmelerden elde ettiği vergi ve diğer gelirleri ülke içerisinde yeni istihdam alanlarına yönlendirmesi, DYSY'lerin ülke istihdamına etkisini ortaya çıkarmaktadır (Karluk, 1983:494).

2.4.3. Büyüme Üzerine Etkileri

Ekonomik büyüme bir yıllık dönemde bir ülkenin gayrisafi yurtiçi hasıla ve üretim kapasitesi oranlarında görülen reel artışlara denir. Diğer bir ifadeyle, ekonomik büyüme dönemler itibarıyla ülke ekonomisinin üretim hacminde oluşan artış olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik üretim hacminde sağlanan artışla birlikte, ülkenin hem büyüme oranlarında hem de kişi başına düşen gelir oranında bir artış olması beklenir (Özel, 2012:64).

Küreselleşme faaliyetlerinin artmasıyla birlikte GOÜ'lerin uluslararası piyasalarda rekabet edebilmesi ve açıklarını kapatabilmeleri için dış ülkelerin kaynaklarına başvurma ihtiyaçları her geçen gün artmaktadır. GOÜ'ler mevcut her iki açığı kapatmak ve sürdürülebilir bir büyüme sağlamak için DYSY'lerden ciddi oranda pay alma rekabetine girmişlerdir.

DYSY'lerin ekonomik büyüme üzerindeki muhtemel etkileri 4 ana başlıkta ele alınabilir (Zhang, 2006: 4):

- Ev sahibi ülkenin sermaye birikimine, ülke milli gelirine ve istihdamına katkı sağlaması,
- Ev sahibinin dış ticaret ve ihracat oranlarında artı dönüşüm sağlaması,

- Yatırım aşaması ve devamında teknoloji transferi ve pozitif dışsallıklarına katkı,
- Ev sahibi ülkeye üretim ve yönetim bilgisi, üretim aşamasında nitelikli işgücü ağı katkısı.

DYSY'lerin ana etkisi yatırım yapılan ülkenin milli gelirinde gözükmemektedir. Yapılan tüm ampirik çalışmalarda DYSY girişi ile GSYH arasında olumlu/pozitif bir etkinin olduğu görülmektedir. Yapılan tüm yatırımlar ülke ekonomisinde belli başlı bir etkiye yol açmakta fakat bu etki katsayı oranı yatırımların hangi alanlara yöneldiğine göre değişmektedir.

DYSY faaliyetinde bulunan ÇUŞ'lar yatırımda bulundukları ülkelerde döviz getirisi elde edilmesiyle sermaye birikimi oluştururlar, ev sahibi ülkelerin dış borç ödeme yükümlülüklerinde katkıda bulunurlar ve bu ülkelerde yerli firmalarının ekonomik entegrasyonda hangi inovasyonları elde etmesi gerektiğinde teşvik ederek ülke ekonomik büyümesine ciddi oranda etkilerler (De Mello, 1999:134).

DYSY'ler, yatırımda bulunacağı ülkelere teknoloji transferi yaparak ve daha sonra da bu teknolojilerle yerli teknik personellerin eğitilmesiyle ülkenin teknik bilgi kapasitesine katkı sağlamaktadırlar. Bununla birlikte, işletme yönetim ve kalite kontrol mekanizmalarında belli başlı standartların transferiyle ülkeye “pozitif dışsallık” sağlamaktadır. Elde edilen bu pozitif dışsallıklar ülke ekonomik büyüme oranlarında dolaylı bir etkiye sahiptir (Kaymak, 2005:80).

İşletme yönetimi konusunda bilgi transferinin gerçekleşmesi, nitelikli işgücü oranlarında iyileşmeler ve beşerî sermaye artışı sağlar (Lauter ve Rehman, 1999: 35).

DYSY'lerin, yatırımların yapıldığı ülkelerin ekonomik büyümesinde olumlu etkileri yanında bazı olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Yabancı yatırımların olumsuz etkileri ülke durumuna göre bazıları yatırım gerçekleştiği anda, bazıları yatırım aşamasında ortaya çıkmaktadır. Ülke içerisinde belli başlı bir kural ve yönetmelik olmadan teşvik edilen yatırımlar, ülke ekonomisinde konum olarak stratejik öneme sahip alanlara gelmeleri o sektörleri ele geçirmelerine ve ekonomik olarak ülkelerde kriz dalgalanmaları oluşturmalarına yol açabilmektedir. Böyle bir durumda ekonomik yöneticilerinin ellerinde bulundurdıkları para, maliye ve dış ticaret politikalarının piyasada etkinliği azalır ve bağımsız olarak sanayileşme politikaları işleyemez hale gelir (Seyidoğlu, 2003: 719).

2.5. Dünyada Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

21.yüzyıla başlayan yeni ekonomik süreç küresel ekonomide kendine yer arayan kurum ve kuruluşların da desteğiyle yeniden şekillenmiştir. 20.yüzyılda devletler arasında yapılan siyasi savaşlar, 21.yüzyıla gelindiğinde ekonomik savaşlar haline dönüşmüştür. Yıllar itibariyle geçen süreçte hem faaliyet alanını genişletmek isteyen yatırımcılar çoğalmış hem de yatırımları kendi ülkesine çekmek isteyen kurum ve kuruluşlar artmıştır.

2.5.1. Dünyada Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Gelişimi

19. yüzyılın ortalarında İngiltere'nin ülke içerisinde yatırım faaliyetlerini devam ettirmek ve başka ülkelerin doğal kaynak ve hammaddelerini sömürmek amacıyla yaptığı ilk yatırımlar literatürde DYSY'lerin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Cömert, 1998:2). Endüstri devriminin gerçekleşmesiyle elde edilen sermaye birikimleri, özellikle batı ülkelerini mevcut karlarını en yüksek seviyelere çıkarmak için yeni yatırım alanları keşfetmeye yönlendirmiştir. Ülke yatırım alanlarının tercihinde genel olarak öncelikler, hammadde kaynaklarının varlığı ve ucuz işgücünün bulunmasıdır. 19. yüzyıla kadar gelinen

dönemde Batı Avrupa ülkelerinin sermayelerinden bahsedilirken, Birinci Dünya Savaşıyla beraber başlayan yeni dönemde ABD yabancı sermaye yatırımlarında kendini göstermeye başlamıştır. 1929 ekonomik buhranına kadarki dönemde sermayenin ihracı, sanayileşmiş ekonomilerden az gelişmiş ekonomilere doğru yönelmiştir. Gerçekleşen sermaye akışı çoğunlukla portföy yatırımları şeklindedir (Bulut ve Coşkun, 2015:3).

Küresel piyasalarda 1929 ekonomik krizinin etkileri devam ederken İkinci Dünya Savaşı ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından DYSY'ler oranlarında artışlar gözlemlenmeye başlamıştır. Bu artışların sağlanmasında İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik etkinliği giderek arttan ÇUŞ'ların katkısı büyük orandadır. DYSY'lerin savaş dönemi sonrasında artış trendini göstermesinin iki nedeni vardır; Birincisi, ekonomik alanda bilgi ve iletişim teknolojisinin ilerlemesi; ikincisi, savaş dönemi sonrasında yıkıma uğrayan Japonya ve Avrupa ekonomisinin tekrar toparlanması için ABD sermayesine ihtiyaç duymasındır. Özellikle Avrupa ekonomisi savaş sonrası dönemde ortaya çıkan ekonomik sıkıntılardan dolayı ABD'nin sosyal yardım ve kredilerine ihtiyaç duymuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından siyasi ve ekonomik anlamda iki kutuplu bir dünya görüşü ortaya çıkmıştır. İki kutuplu dünya düzeninin başında yer alan ABD etki alanını daha da arttırmak için, kendi bölgesindeki ülkeleri ve savaş sonrasında yıkılan Avrupa ülkelerini ekonomik anlamda kalkındırmak için yatırımlarını bu bölgelere yönlendirmiştir. 1957 yılında Avrupa ekonomisinde kendine daha fazla yer bulmak isteyen ABD'nin desteğiyle Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuş ve yeni dönemde ABD'nin Avrupa ekonomisindeki yatırım faaliyetleri ciddi oranda artış göstermiştir. Bu dönemde toplam küresel yatırımlarda ABD'nin yatırım oranı payı %60'lara tekabül etmektedir (Görgün, 2004:21).

Sonuç olarak savaş sonrası dönemde gerçekleştirilen sermaye yatırımları ülke ekonomilerinin sıkıntılarını çözmek amacıyla yapılmış ve bu da ülkelere resmi yardım niteliğinde olmuştur. Resmi yardım olarak gerçekleştirilen bu sermaye yatırımlarının ilkinin 1948 yılında ABD “Marshall Yardımı” adı altında yapılmıştır. ABD ve SSCB-Çin Bloğu başta olmak üzere; Fransa, İngiltere, Batı Almanya, Japonya ve Kanada gibi ülkeler ekonomik anlamda gelişmemiş ülkelere ödünç sermaye ve portföy yatırımlarıyla dış yardımlarda bulunmuşlardır. Yatırımlarını yardım olarak yapan ülkelerin temel amacı yatırımda bulundukları ülkelerin kendilerine daha yakın hale getirmek ve bununla da ekonomik olarak yapılacak tüm faaliyetlerde bu ülkelere yüksek oranlarda kar sağlamaktır.

1973 yılında AET üye olan ülke sayısında artış yaşanmış ve üye sayısı dokuza yükselmiştir. ÇUŞ’lar Avrupa ekonomisinde daha fazla yer almak için yatırımlarını bu bölgelere yoğunlaştırmışlardır. Bununla birlikte, 1973 yılında çıkan petrol krizi dünya ekonomisinde resesyonun yaşanmasında neden olmuştur. Küresel ekonomide yaşanan resesyon DYSY oranlarında da düşüşlere neden olmuştur. Yine bu dönemde ÇUŞ’lar farklı ülkelerde yatırım amacıyla açtıkları şubelerini GÜ’lere ve kendi ülkelerine kaydırarak yatırım bölgelerini değiştirmişlerdir. 1979-1981 yılları arasında DYSY oranlarında önemli bir artış elde edilmiştir. Bu dönemde yatırımlar çoğunlukla petrol üreten ülkelere doğru yönelmiş ve sermaye girişlerinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark giderek artmıştır (UNCTAD, 1997:255).

1990’lı yıllarda GOÜ’lerin DYSY ülkelerine çekmek için yaptıkları yatırım iklimi altında toplam 750 adet düzenlemeyle yatırım oranlarında %94,2 gibi bir oranda verim elde edilmiştir (DPT, 2000: 4). Bu yıllarda GOÜ’lere doğru yönelen DYSY girişi GÜ’lerden daha yüksek oranlardadır. 1990 yılında GOÜ’lerin DYSY oranlarından aldığı pay %17 iken, bu

oran 1994 yılında %37 seviyelerine kadar yükselmiştir. GOÜ'lerde DYSY oranlarında yaşanan bu artışının nedeni cazip yatırım ortamında yer almaları ve GÜ'lerde 1990 yılında resesyon durumunun yaşanmasıdır. GÜ'lerde resesyon durumunun yaşanmasıyla birlikte ABD ekonomisinde piyasalar daralmış, Tokyo Borsası çökmüş, piyasada özel sektörün borç yükü artmış ve bazı ülkelerin finansal piyasalarında aksaklıklar oluşmaya başlamıştır. GÜ'lerde yaşanan resesyon küresel DYSY oranlarında %25 civarında bir azalışa sebep olmuştur. Bu azalıştan en fazla etkilenen GÜ ekonomileri olmuştur. 1991 yılında GOÜ ekonomilerine gelen DYSY oranı %25 artmış, bu oran GÜ'lerde %35 oranında bir azalışla gerçekleşmiştir.

1997 yılında Tayland'ın parasını devalüe etmesiyle başlayan Uzak Doğu krizi GOÜ'lerin DYSY oranlarında düşüşe neden olmuştur. 1997 yılında küresel toplamda 481 milyar \$'lık sermaye girişi yaşanmış ve GOÜ'lerin bu payı %43 civarında seyretmiştir. 1998 yılında GOÜ'lere yönelik sermaye girişinde bir azalma meydana gelmiş toplam sermaye girişinden aldıkları pay %25 seviyelerine düşmüştür. Fakat kriz döneminden sonraki yıllarda bu ülkelerin hukuki ve ekonomik altyapılarında meydana gelen liberalleşme eğilimleri DYSY'lerin bu ülkelere yeniden yönelmesine imkân sağlamıştır (Bulut ve Coşkun, 2015:4).

2001 yılı yatırım oranlarında hızlı düşüşün yaşadığı bir yıldır. DYSY'lerde bir önceki yıla göre %51'lik bir küçülme yaşanmış, bu miktar 825 milyar \$'a kadar gerilemiştir. Aynı yıllarda GÜ ekonomilerinde yaşanan durgunluk, yatırımların yapıldığı araçlarda yaşanan aksaklıklar ve özellikle yatırım alanlarından olan bilgi teknolojisi sektöründeki sıkıntılar ve kısmen de olsa 11 Eylül olayının gerçekleşmesi yatırım oranlarının azalışında ciddi bir etki oluşturmuştur (UNCTAD, 2002:5).

DYSY oranlarında 2002, 2003 ve 2004 yıllarında küresel olumsuzluklardan kaynaklanan bir durgunluk yaşansa da 2005 yılında yatırım miktarı 948 milyar \$ olarak

gerçekleşmiştir. Yatırım olarak gerçekleştirilen bu rakamın %37'lik kısmı GOÜ'lere aittir. Yatırımlarda sağlanan bu artışın kaynağı ülkeler arasında yapılan satın alma ve birleşmelerdeki artışlar, menkul kıymet fiyatlarında ve şirket cirolarındaki artışlar ve en önemli etken unsurda GOÜ'lerin yatırım ve ekonomik altyapılarındaki gerçekleştirdikleri liberalizasyonlar olarak görülmektedir (Yased, 2007:2).

2.5.2. Dünyada Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Dağılımı

21.yüzyılda dünya genelinde küreselleşme faaliyetlerinin artması ülke ekonomilerinin kalkınmasında dinamik ve olumlu etkiler oluşturmuştur. Küreselleşme ile birlikte ülkeler yeni oluşumun ekonomik faydalarından yararlanmak adına yatırım alanlarını cazip hale getirmeye başlamışlardır. ÇUŞ'ların hem kendi ekonomik büyümeleri sağlamak hem de yatırım faaliyetinde bulundukları ülkelerin kalkınmasını sağlamak adına yaptıkları girişimler küresel ekonomide uluslararası yatırım hacminin önemli düzeyde artmasını sağlamıştır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler DYSY'lerin olumlu etkilerinden faydalanmak adına yatırım alanlarını geniş tutmuşlar ve dünya geneli DYSY oranlarında artışlar her geçen yükselmeye başlamıştır.

Tablo 4: Dünyada DYSY Giriş-Çıkışlarının Dağılımı (Milyar \$)

Yıllar	Dünya Giriş	Dünya Çıkış	Dünya Net	GÜ Giriş	GÜ Çıkış	GÜ Net	GOÜ Giriş	GOÜ Çıkış	GOÜ Net	GE Giriş	GE Çıkış	GE Net
1990	204 905,0	243 878,2	- 38 973,2	170 185,5	230 766,8	-60581,2	34 648,6	13 111,4	21537,2	70,9	-	70,9
1995	341 515,4	356 889,3	- 15 373,9	219 763,7	303 965,6	-84201,9	117 753,2	52 306,8	65446,3	3 998,5	616,9	3381,7
2000	1 358 613,3	1 163 674,5	194 938,8	1 121 107,8	1 071 786,1	49321,8	231 581,1	88 721,4	142859,7	5 924,3	3 167,0	2757,4
2005	948 933,0	833 351,2	115 581,9	586 799,5	704 497,9	117698,4	331 467,6	110 806,9	220660,7	665,9	046,4	12619,5
2006	1 403 547,7	1 352 327,0	51 220,7	941 412,8	1 120 738,4	- 179325,7	403 306,2	201 434,7	201871,6	58 828,7	30 153,9	28674,8
2007	1 893 815,2	2 169 105,2	- 275 290,0	1 284 170,6	1 843 884,1	- 559713,5	522 411,3	276 036,4	246374,9	87 233,2	49 184,7	38048,6
2008	1 485 205,3	1 703 548,1	- 218 342,9	1 368 789 769,6	1 368 226,8	- 578457,2	577 702,4	275 037,4	302665,0	117 733,2	60 283,9	57449,3
2009	1 179 064,3	1 101 886,7	77 177,6	656 281,2	820 410,8	164129,6	461 004,4	243 098,5	217905,9	61 778,7	38 377,4	23401,3
2010	1 371 919,4	1 373 658,4	- 1 739,0	679 764,0	965 900,3	286136,3	628 479,9	357 270,3	271209,6	63 675,4	50 487,8	13187,6
2011	1 567 676,5	1 563 807,1	3 869,4	824 391,3	1 128 733,0	- 304341,7	663 855,7	379 425,9	284429,9	79 429,5	55 648,3	23781,2
2012	1 574 711,5	1 369 507,7	205 203,8	858 262,9	973 653,5	- 115390,6	651 500,4	362 661,3	288839,1	64 948,2	33 192,9	31755,3
2013	1 425 376,6	1 380 874,8	44 501,8	693 153,7	890 111,6	- 196957,9	648 538,5	414 975,9	233562,7	83 684,3	75 787,4	7897,0
2014	1 338 531,8	1 262 007,5	76 524,3	596 699,1	731 670,0	- 134970,8	685 292,0	457 994,3	227297,6	56 540,7	72 343,2	-15802,5
2015	1 921 305,5	1 621 889,9	299 415,6	1 141 250,6	1 183 568,0	-42317,3	744 032,5	406 236,6	337795,9	36 022,4	32 085,4	3937,1
2016	1 867 532,7	1 473 283,3	394 249,4	1 133 245,2	1 041 458,4	91786,9	670 158,2	406 667,7	263490,5	64 129,3	25 157,2	38972,1
2017	1 429 807,4	1 429 972,2	- 164,7	712 382,9	1 009 208,5	- 296825,6	670 658,0	380 774,8	289883,2	46 766,5	39 988,9	6777,6

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Küreselleşme hareketlerinden güç alarak hızla artan DYSY'ler, aynı zamanda küreselleşmenin de itici gücü haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) yayınladığı 2017 yılı Dünya Yatırım Raporu'nda yer alan istatistiklere göre; 1990 yılında dünya genelinde yapılan DYSY girişi 204 milyar \$, 1995 yılında 341 milyar \$ ve 2000 yılında bu oran 1,358 trilyon \$'a ulaşmıştır. 2000 yılında elde 1,358 trilyon \$'lık oran 2005 yılında %30'luk bir azalmayla 948 milyar \$'a düşmüştür. 1990-2000 yılları arasında dünya genelinde DYSY girişlerinde 1990 yılına oranla 7 katlık bir artış elde edilirken bu oran 2000-2005 yılları arasında önemli bir düzeyde azalmıştır.

Tablo 4’de yer alan veriler ışığında 2005 yılında düşüşe uğrayan DYSY girişleri 2006 yılında %65 oranında bir artış elde ederek toplamda 1,403 trilyon \$ olarak gerçekleşmiş ve aynı küresel ekonomide DYSY net hali 51 milyar olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında toplam 1,403 trilyon \$’lık sermaye girişinden GÜ’lere 941 milyar \$ sermaye girişi yaşanmıştır. 2006 yılında GOÜ’lere toplamda 403 milyar \$’lık DYSY girişi ve Geçiş ekonomileri ülkelerine de 58 milyar \$’lık sermaye girişi yaşanmıştır. 2006 yılında DYSY çıkış oranlarında artış gözlemlenmiş ve bu artış oranından en fazla paya sahip ekonomi GÜ ekonomileridir. 2006 yılında DYSY’lerin bölgesel dağılımda GÜ’lerin paylarının yükselmesinde, mevcut yatırımların maliyetlerinin azaltılmasıyla tekrar yatırıma dönüştürülmesi ve yatırımları arttıracak yeni unsurların sağlanması bu artışın elde edilmesinde önemli rol oynamaktadır.

2007 yılına gelindiğinde DYSY girişlerinde bir önceki yıla oranla %30’luk bir artış yaşanmış ve 1,893 trilyon \$ seviyelerine ulaşılmıştır. Yabancı sermaye miktarında pozitif yönde bir etkinin görülmesinde, doların küresel ekonomide değer kaybetmesi, ülke ekonomilerinde elde edilen pozitif büyüme oranları ve yabancı sermayeyi arttırmaya yönelik yeni ekonomik uygulamalar etkili olmuştur (UNCTAD, 2007:15).

2008 yılında küresel ekonomide yaşanan Amerika menşeli krizle birlikte DYSY oranlarında tüm ülkelerde benzer şekilde düşüşler yaşanmıştır. GOÜ’lerin krizin ortaya çıktığı piyasalarla çok fazla entegre olmaması, krizin GOÜ’leri GÜ’lere oranla daha az etkilemesine sebep olmuştur. 2008 yılında DYSY’lerin çıkış oranlarının dağılımına bakıldığında çıkışlarının en fazla yaşandığı ekonomi GÜ’lere aittir. GÜ’lerde böyle bir oranda çıkışın yaşanması kriz ortamından önemli oranda etkilendiğini göstermektedir. Küresel ekonomide kriz ortamının ortadan kalkması ve piyasalarda güven ortamının oluşmasıyla birlikte ülke bazında DYSY oranları normal seviyelerine dönmeye başlamıştır.

Küresel ekonomilerde 2008 kriziyle birlikte yaşanan ekonomik durgunluk 2010 ve 2011 yıllarına gelindiğinde piyasalar toparlanmaya başlamış ve DYSY dünya genelinde tekrar artış trendini göstermiştir.

2011 yılında küresel ekonomide gerçekleşen DYSY oranı 2010 yılına oranla %14'lük bir artış kaydederek 1,567 trilyon \$ seviyelerine ulaşmıştır. 2011 yılında küresel ekonomide gerçekleşen DYSY girişlerinden GÜ'ler toplamda 824 milyar \$'lık sermaye girişi elde etmişlerdir. GOÜ'ler aynı yılda toplam sermaye girişinden 663 milyar \$ sermaye girişi sağlamışlardır.

2014 yılında UNCTAD tarafından yayınlanan yatırım raporuna göre küresel ekonomide 2013 yılında DYSY girişlerinde %9'luk bir oranda büyüme yakalanmış ve toplamda 1,42 trilyon \$'lık bir yatırım hacmi elde edilmiştir. 2014 yılına gelindiğinde bir önceki yıla oranla beklentinin aksine olarak DYSY'lerde bir azalma meydana gelmiştir. 2014 yılında artış olarak beklenen DYSY girişi %8 azalarak 1,33 trilyon \$'a düşmüştür. Dünya ekonomisinde yaşanan bu düşüklüğünün ana sebepleri arasında küresel ekonominin kırılganlığı, yatırımcıların politika belirsizliği ve yatırımların yapıldığı ülkelerdeki bölgesel riskler sıralanmaktadır. 2015 yılında DYSY'lerde güçlü toparlanma gözlemlenmiştir. Küresel yabancı sermaye akışı 2008-2009 yıllarında yaşanan küresel ekonomik ve mali krizden sonra %38'lik bir artışla ve toplamda 1,92 trilyon \$ ile en yüksek seviyelerine ulaşmıştır (UNCTAD, 2016:6).

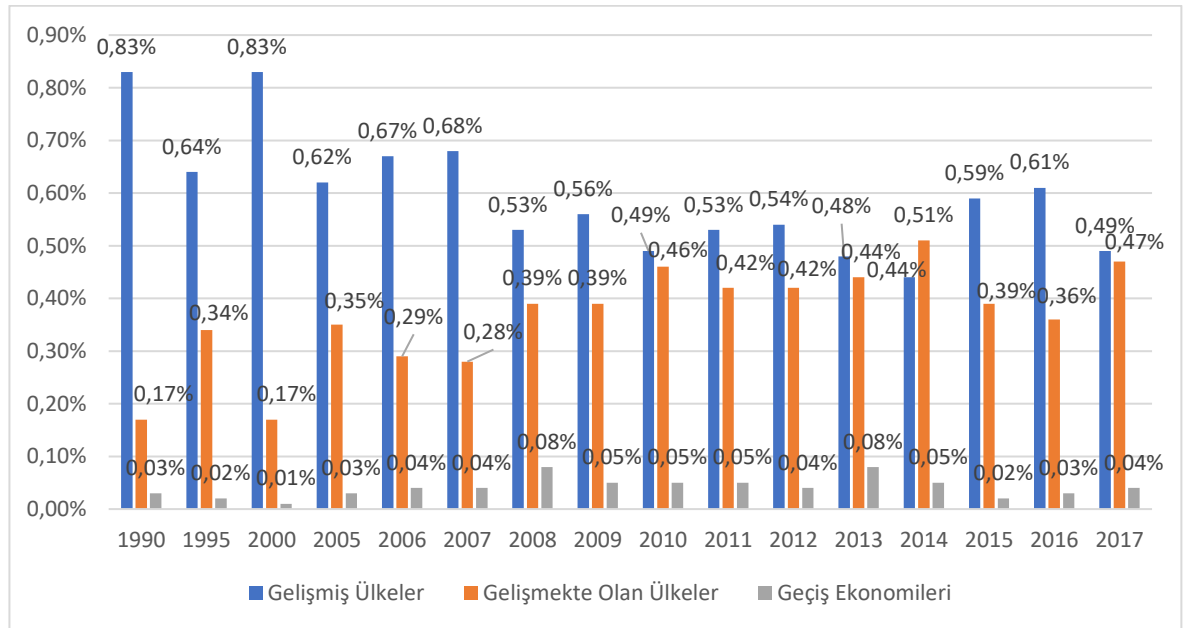
UNCTAD'ın 2017 yılında 2016 yılı için hazırladığı Dünya Yatırım Raporuna göre, önemli düzeyde politik risklerin ve düşük oranda ekonomik büyüme ortamında küresel ekonomide toplam DYSY girişlerinde 2015 yılına göre 2016 yılında %2 oranında bir azalma olmuş ve 1,86 trilyon \$ olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı dünya genelinde yapılan

DYSY'lerin net halinde en yüksek yıl olmuş ve bu miktar 394 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir.

2017 yılına gelindiğinde küresel ekonomide GSYH ve ticaretteki hızlı büyümenin aksine olarak DYSY'ler 2017 yılında bir önceki yıla oranla %23'lük bir düşüşle 1,43 trilyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Bölgesel olarak sermaye giriş ve çıkışlarında GÜ'lere 2016 yılına göre 2017 yılında sermaye girişlerinde azalmalar yaşanmış ve sermaye çıkışlarında artışlar gözlemlenmiştir. GOÜ'lerde farklı olarak sermaye giriş oranları sabit kalırken sermaye çıkış oranlarında azalmalar yaşanmıştır. Geçiş ekonomilerinde sermaye giriş oranları azalırken sermaye çıkış oranlarında yükselmeler yaşanmıştır.

2017 yılında küresel ekonomide böyle bir sert düşüşün nedenlerinden biri sıfırdan yatırımların %14'lük bir azalmayla 720 milyar \$'a düşmesi ve diğer bir nedeni de sınır ötesi gerçekleşen birleşme ve satın alma oranlarının %22'lik bir azalma ile 694 milyar \$'a kadar gerilemesidir (UNCTAD, 2018:6).

Şekil 2: Dünyada DYSY Girişlerinin Oransal Dağılımı (%)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 2’de yer alan veriler 1990-2017 yılları arasında DYSY girişlerinin oransal dağılımını göstermektedir. Küresel ekonomide 1990 yılından itibaren DYSY girişlerinin oransal dağılımında en yüksek orana sahip bölge GÜ ekonomileridir. GÜ’leri takiben ardından GOÜ ve geçiş ekonomileri gelmektedir. 1990 yılından itibaren toplam sermaye girişinde dalgalanmaların olduğu ekonomi GÜ’lere aittir. Bu dağılımda GÜ’lerin 1990 yılında aldıkları oran %83 olup bu oran 1995 yılında %19 civarında bir düşüşle %64 olarak gerçekleşmiştir. GÜ’lerin dağılımda en yüksek oranı yakaladıkları yıllar 1990 (0,83) ve 2000 (0,83)’dür. 2005-2012 yılları arasında GÜ’lerin sermaye giriş dağılımdan aldıkları oranlar belli aralıklarda gidip gelmiş fakat 2013 yılında en düşük seviye olan %48’e ulaşılmıştır. 2013 yılından sonra bu oran tekrar yükselmiş fakat 2017 yılında %49 seviyelerine düşmüştür.

1990-2017 yılları arasında GOÜ’ler açısından bu oran zaman zaman düşüşler gözüktse de önemli düzeyde artışlar yaşanmıştır. GOÜ’lerin 1990 yılında toplam sermaye girişinden aldıkları pay %17 civarında iken bu oran 2017 yılında en yüksek oranı olan %47 olarak gerçekleşmiştir. GOÜ’lerin toplam sermaye girişinden aldıkları pay GÜ’lerin aynı yıllarda aldıkları paylarla karşılaştırıldığında farklılık arz etmektedir. 2008 yılı küresel krizinin etkilerinin devam ettiği 2010 yılında GÜ’lerin toplam sermaye girişinden aldıkları payda düşüşler yaşanırken aynı yılda GOÜ’lerin kriz ortamında aldıkları payda bir önceki yıla oranla yükselişler yaşanmıştır. 2014 yılında da benzeri olmuş ve toplam sermaye girişinde GOÜ’lerin aldıkları pay %51 olarak gerçekleşmiştir.

2016 yılında GÜ’lere yönelen sermaye akışı 2015 yılına oranla %2’lik bir artışla 1,13 trilyon \$’a ulaşmıştır. Elde edilen rakamla birlikte GÜ küresel ekonomik krizden bu yana sermaye hareketliliklerindeki payını %61’e çıkarmıştır. Raporda yer alan 2016 verilerinden GÜ’lere yönelen yatırımların genellikle ülkelerin özsermaye yatırımlarına yönelik olduğu

ifade edilmektedir. GOÜ'lerde emtia fiyatlarında yaşanan düşüşle ve ekonomik büyümelerindeki durağanlıkla birlikte DYSY girişleri %5 civarında azalarak 670 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir.

Geçiş ekonomilerinin küresel sermaye girişinden aldıkları pay diğer iki ekonomik bölgelere oranlara çok düşük seviyelerde kalmıştır. Geçiş ekonomilerinde bu oran yıllar itibariyle artış göstermiş fakat toplam sermaye dağılımından diğer bölgelerin dağılım oranından aldıkları paydan düşük seviyelerde kalmıştır.

2.5.2.1. Gelişmiş Ülkeler

DYSY'lerin küresel ekonomik dağılımındaki en çok paya sahip olan ülkeler grubu gelişmiş ekonomilerdir. Dünya ekonomisinde GÜ menşeli ortaya çıkabilecek herhangi bir kriz GÜ'lerin sermaye giriş oranlarını azaltırken bölgesel dağılım oranlarındaki en çok paya sahip olmalarını devam ettirmesini etkilemez.

Tablo 5: Dünyada Gelişmiş Ülkelerin DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)

Yıllar	Dünya Giriş	Dünya Çıkış	Dünya Net	GÜ Giriş	GÜ Çıkış	GÜ Net
1990	204 905,0	243 878,2	- 38 973,2	170 185,5	230 766,8	-60581,2
1995	341 515,4	356 889,3	- 15 373,9	219 763,7	303 965,6	-84201,9
2000	1 358 613,3	1 163 674,5	194 938,8	1 121 107,8	1 071 786,1	49321,8
2005	948 933,0	833 351,2	115 581,9	586 799,5	704 497,9	-117698,4
2006	1 403 547,7	1 352 327,0	51 220,7	941 412,8	1 120 738,4	-179325,7
2007	1 893 815,2	2 169 105,2	- 275 290,0	1 284 170,6	1 843 884,1	-559713,5
2008	1 485 205,3	1 703 548,1	- 218 342,9	789 769,6	1 368 226,8	-578457,2
2009	1 179 064,3	1 101 886,7	77 177,6	656 281,2	820 410,8	-164129,6
2010	1 371 919,4	1 373 658,4	- 1 739,0	679 764,0	965 900,3	-286136,3
2011	1 567 676,5	1 563 807,1	3 869,4	824 391,3	1 128 733,0	-304341,7
2012	1 574 711,5	1 369 507,7	205 203,8	858 262,9	973 653,5	-115390,6
2013	1 425 376,6	1 380 874,8	44 501,8	693 153,7	890 111,6	-196957,9
2014	1 338 531,8	1 262 007,5	76 524,3	596 699,1	731 670,0	-134970,8
2015	1 921 305,5	1 621 889,9	299 415,6	1 141 250,6	1 183 568,0	-42317,3
2016	1 867 532,7	1 473 283,3	394 249,4	1 133 245,2	1 041 458,4	91786,9
2017	1 429 807,4	1 429 972,2	- 164,7	712 382,9	1 009 208,5	-296825,6

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Tablo 5’de yer alan veriler, 1990-2017 yılları arasında dünya genelinde ve GÜ’lerde DYSY giriş ve çıkış miktarlarını göstermektedir. Dünya geneli bölgesel oluşumlarında en fazla ülke sayısına sahip olan GÜ’ler DYSY giriş ve çıkış miktarlarında da en yüksek paya sahiptir. 1990 yılında küresel toplamda 204 milyar \$’lık sermaye girişinden %83’lük kısmı 170 milyar \$ GÜ’lere gelmiştir. 1990 yılında itibaren DYSY girişlerinde artışlar yaşanmaya devam etmiştir. 1990 ve 2005 yılları arasında dünya genelinde DYSY girişleri 7 kat artmış ve aynı dönemler arasında GÜ’lerin DYSY girişlerinde 6,5 katlık bir artış yaşanmıştır. Küresel toplamda DYSY giriş ve çıkışlarında 2000 yılından önce sermaye çıkış miktarları daha fazla olsa da 2000 yılından sonra giriş miktarları daha yüksek oranda gerçekleşmiştir. GÜ’lerde yüksek miktarda DYSY girişleri elde edilse de benzer şekilde aynı yıllarda çıkış miktarları da artmış ve bu da DYSY net halinde eksi değer olarak yansımıştır.

2005 yılında 586 milyar \$ dolar olan sermaye giriş miktarı 2007 yılına kadar önemli miktarda artmıştır. 2007 yılında 1,28 trilyon \$ olarak gerçekleşen sermaye girişi 2008 yılında bir önceki yıla göre %65 civarında bir azalışla 789 milyar \$’a düşmüştür. 2008 yılı aynı zamanda GÜ’lerin DYSY net miktarlarında en fazla düşüşlerin yaşandığı yıldır. 2008 yılında GÜ’lerde ortaya çıkan küresel ekonomik kriz en çokta etkisini GÜ’lerde göstermiştir. Sermaye giriş oranlarında ciddi azalmayla devam eden kriz süreci 2010 yılından sonra toparlanma seviyelerine yaklaşmıştır. Fakat küresel piyasalarda kriz döneminin etkisinin kalkmadığı göstergelerle anlaşılmakta ve küresel olarak bir duraklama dönemine girilmiştir. 2014 yılında GÜ’lerin elde ettikleri 596 milyar \$’lık sermaye girişinden sonra 2015 yılında özellikle ABD, Avrupa ve Japon merkez bankaları GÜ’lerin sermaye girişini sağlamak için genişletici para politikası uygulamasıyla yaptıkları faiz artırımını GÜ’lere gelen sermaye giriş oranlarını bir önceki yıla oranla %100 gibi oranla arttırmış ve miktar olarak da 1,13 trilyon \$’lık bir sermaye girişi yaşanmıştır.

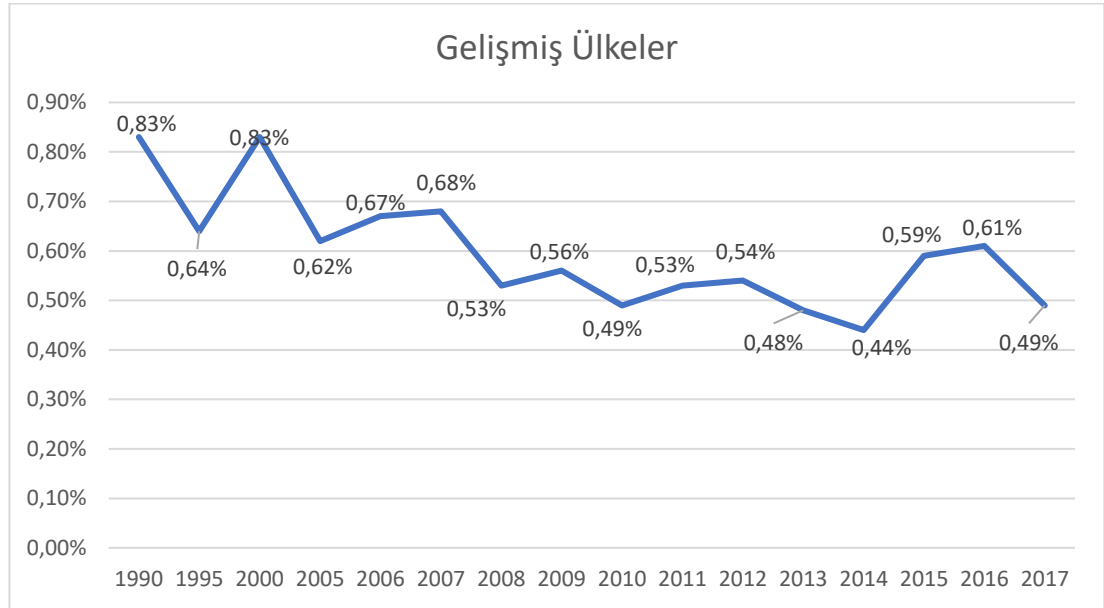
2018 yılında UNCTAD tarafından yayınlanan raporda; 2017 yılında küresel ekonomide gerçekleştirilen 1,43 trilyon \$'lık sermaye girişinden GÜ'lerin aldığı pay bir önceki yıla oranla %37 azalarak 712 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. GÜ'lerin aynı yıl küresel ekonomiden aldıkları pay %49,8 olarak gerçekleşmiştir.

2017 yılında küresel ekonomilerde 1,43 trilyon \$ olarak yaşanan sermaye çıkışında GÜ ekonomilerinin payı %72 olup 1 trilyon \$'lık bir sermaye çıkışı yaşanmıştır. Sayısal verilerde de yer aldığı gibi 2017 yılı GÜ'ler açısından pek de verimli geçmediğinin göstergesidir.

2017 yılında GÜ'lere yönelik sermaye girişlerinin azalmasında GÜ'lerin içerisinde etki oranı yüksek olan Birleşik Krallık ve ABD'nin rolü vardır. Birleşik Krallık'a yönelik sermaye hareketliliklerindeki azalma nedeni sınır ötesi birleşme ve satın almalarda yapılan anlaşmaların 2016 yılına oranla azalması ifade edilirken, 2016 yılına oranla ABD'de şirketler arasında yapılan kredi anlaşmalarındaki azalma ve ülke içerisindeki mevcut şirketlerin yapılandırma sürecine girmemeleri ifade edilmektedir.

2017 yılında GÜ'lerde yapılan sınır ötesi birleşme ve satın alma oranı bir önceki yıla oranla %29 azalmayla 569 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Sınır ötesi birleşme ve satın alma oranlarındaki bu azalışın nedeni ÇUŞ'ların maliyetlerini düşürmek amacıyla yatırımlarını azaltması ve uluslararası imzalanan büyük anlaşmaların değerindeki düşüşten kaynakladığı ifade edilmektedir (UNCTAD, 2018:20).

Şekil 3: Gelişmiş Ülkelerin DYSY Girişlerinden Aldığı Pay (%)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 3’de yer alan veriler, 1990-2017 yılları arasında küresel sermaye girişinden GÜ’lere düşen payın oransal eğimini göstermektedir. 1990 yılından itibaren GÜ’lerin dünya geneli toplam sermaye içerisindeki payında dalgalanmalar yaşanmıştır. 2000-2008 yılları arasında GÜ’lerin toplam sermaye içerisindeki payı düşük seviyelerde seyretmiştir. 2008 küresel krizinden sonra tekrar düşüşe geçen bu oran 2014 yılında en düşük seviye olan %44’e kadar gerilemiştir. Yıllar itibariyle GÜ’lerin toplam sermaye içerisindeki payı tekrar yükselişe geçmiştir fakat 2017 yılında tekrar düşüş trendine geçmiştir.

GÜ’ler küresel ekonomide bir ekonomik bölge olarak yer aldığı gibi kendi içerisinde de 3 ayrı bölgesel ekonomiye ayrılmaktadır. Bunlar sırasıyla Avrupa Birliği ülkeleri (31 ülke), Kuzey Amerika ülkeleri (2 ülke) ve diğer gelişmiş ekonomiler (5 ülke) diye ayrılmaktadır.

Tablo 6: Gelişmiş Ülkelerin Kendi Bölgesi İçerisinde DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)

Yıllar	GÜ Giriş	GÜ Çıkış	GÜ Net	AB Giriş	AB Giriş	AB Net	KA Giriş	KA Çıkış	KA Net	Diğer GÜ	Diğer GÜ	Diğer GÜ Net
1990	170			102						11	53	-
	185,5	230 766	-60581,2	649,0	140 954,9	-38305,9	56 004,3	36 218	19785,7	532,3	593,4	42061,0
1995	219			135				103		16	27	-
	763,7	303 965	-84201,9	590,1	172 909,0	-37318,9	68 026,8	535	-35508,8	146,8	521,0	11374,2
2000	1 071			709		-		187		30	38	
	1 121 107	786	49321,8	421,2	846 101,5	136680,3	380 802,1	304	193497,9	884,6	380,4	-7495,8
2005	586	704	-	475		-				- 19	11	-
	799,5	497,9	117698,4	787,1	649 954,4	174167,3	130 464,6	42 907	87557,1	452,2	636,0	31088,2
2006	1 120			605		-		270		38	86	-
	941 412	738,4	179325,7	811,8	763 567,1	157755,4	297 429,9	433	26996,2	171,1	737,6	48566,5
2007	1 843			874	1 288	-		458		77	97	-
	1 284 170	884	559713,5	371,3	360,1	413988,8	332 772,6	145	125372,5	026,7	378,9	20352,2
2008	1 368			337		-		387		84	167	-
	789 769	226	578457,2	042,9	813 609,1	476566,2	367 918,5	573	-19654,7	808,2	044,5	82236,3
2009	656			440				327		49	91	-
	281,2	820 410	164129,6	908,6	401 028,5	39880,1	166 303,7	502	161198,4	068,9	880,2	42811,3
2010	679			410		-		312		42	84	-
	764,0	965 900	286136,3	560,7	568 686,5	158125,8	226 449,4	501	-86052,3	753,9	712,1	41958,2
2011	824			485				448		69	119	-
	391,3	1 128 73	304341,7	082,2	560 949,2	-75867,0	269 531,3	716	179185,6	777,7	066,8	49289,1
2012	858	973	-	542				374		73	132	-
	262,9	653,5	115390,6	242,1	467 069,9	75172,2	242 145,0	060	131915,4	875,8	523,2	58647,5
2013	693			349				360		72	141	-
	153,7	890 111	196957,9	502,5	387 670,0	-38167,5	270 784,1	813	-90028,9	867,1	628,5	68761,4
2014	596			274				354		61	136	-
	699,1	731 670	134970,8	550,2	240 295,9	34254,3	260 667,2	951	-94283,9	481,8	423,0	74941,2
2015	1 183			595		-		330		34	125	-
	1 141 250	568	-42317,3	162,7	728 175,4	133012,7	511 367,5	388	180978,8	720,5	003,9	90283,4
2016	564			564				354		73	160	-
	1 133 245	1 041 45	91786,9	936,8	526 427,1	38509,8	494 423,4	238	140184,7	885,0	792,6	86907,6
2017	712			333				419		79	172	-
	382,9	1 009 20	296825,6	722,3	417 805,7	-84083,3	299 624,8	256	119632,1	035,8	145,9	93110,1

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Tablo 6’da yer alan veriler yıllar itibariyle GÜ’lerin kendi bölgesi içerisindeki DYSY giriş ve çıkışlarının dağılımını göstermektedir. Dünya genelinde DYSY girişlerinin toplamda %45-50 arasında pay oranına sahip bölge GÜ’lerin ekonomileridir. GÜ’lerin DYSY girişlerinde yıllar itibariyle artışlar gözlemlenmektedir. 1990 yılından itibaren DYSY girişlerinde yaşanan artışların dağılımında Avrupa Birliği ülkeleri ile Kuzey Amerika ülkeleri yakın oranlarda pay almaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri kendi içerisinde 31 ülkeye sahip fakat Kuzey Amerika ülkeleri sadece ABD ve Kanada’dan oluşmaktadır. GÜ’lerin sermaye dağılımında ülke sayısına oranla en fazla DYSY girişe sahip Kuzey Amerika ülkeleridir.

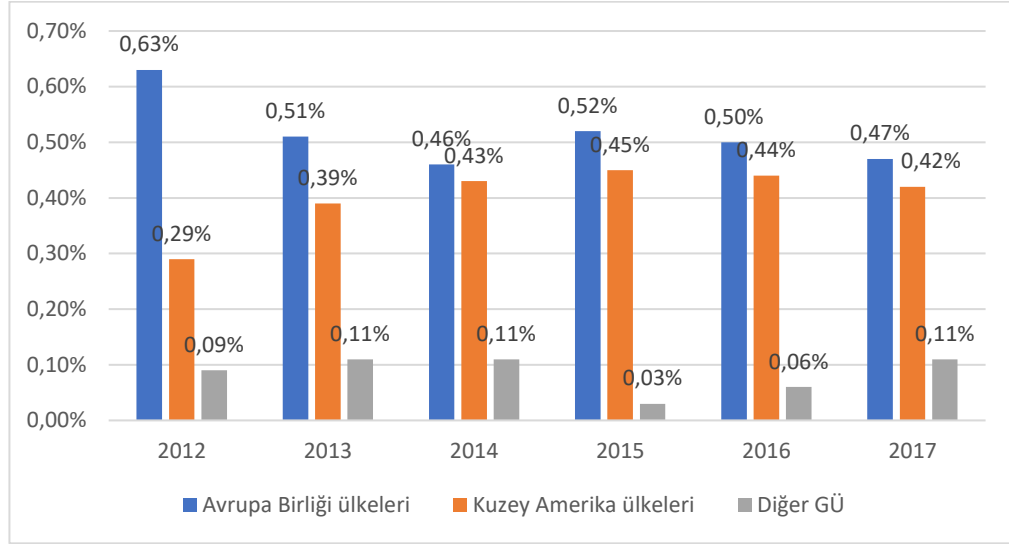
2000 yılında GÜ'lere 1,121 trilyon \$ sermaye girişi yaşanmıştır. Bu sermaye girişinden Avrupa Birliği ülkelerine 709 milyar, Kuzey Amerika ülkelerine 380 milyar \$ ve diğer gelişmiş ülkelere 30 milyar \$'lık bir sermaye akışı yaşanmıştır. 2000 yılından itibaren DYSY girişlerinde artışlar devam etmiştir. 2000 yılında DYSY çıkışlarında 1,071 trilyon \$ DYSY çıkışı yaşanmıştır. Bu sermaye çıkış dağılımında Avrupa Birliği ülkelerinden %79, Kuzey Amerika ülkelerinden %18 ve diğer GÜ'lerden %3 civarında bir çıkış yaşanmıştır.

2007 yılında 1,284 milyar \$ olan sermaye girişi 2008 kriziyle birlikte 789 milyar \$'a düşmüştür. 2008 yılında GÜ'lerin sermaye girişlerinde %15 oranında azalma yaşanmıştır. Bu azalıştan en fazla etkilenen bölgesel ekonomi %60 dolaylarında bir azalmayla Avrupa Birliği ülkeleridir. Aynı yılda Kuzey Amerika ülkelerinin sermaye girişlerinde bir azalmanın aksine artış yaşanmış fakat 2008 krizinin menşei ABD olduğu için krizin etkileri 2009 yılında gözükmeye başlamıştır.

2009 yılından sonra Avrupa Birliği ülkelerine DYSY girişlerinde düşük düzeyde artışlar yaşanmış fakat Kuzey Amerika ülkelerinde kriz sarsıntıları devam etmiştir. Yıllar itibariyle geçen süreçte dünya genelinde DYSY girişlerinde artışlar olmasına paralel olarak bölgesel ekonomilerin DYSY girişlerinde de artışlar olmuştur. 2011 yılında GÜ'lere doğru yönelen DYSY girişleri 2010 yılına oranla %20 oranında bir artış yaşanmış toplamda 824 milyar \$ sermaye girişi elde edilmiştir. Bu sermaye girişinden Avrupa Birliği ülkelerine 485 milyar \$ DYSY girişi yaşanmış ve bu da Avrupa Birliği ülkelerinin GÜ'ler içerisindeki sermaye dağılım oranını %60 seviyelerine çıkarmıştır. GÜ'lerin DYSY girişlerinde yıllar itibariyle dalgalanmalar yaşanmış fakat bu durum GÜ'lerin dünya geneli DYSY girişlerinde önemli bir pay almalarını devam ettirmesine engel olmamıştır. 2010 yılında GÜ'lerin DYSY çıkışlarda bir önceki yıla göre %15 bir artış yaşanmış ve 965 milyar \$ DYSY çıkışı olmuştur.

2010 yılında yaşanan bu sermaye çıkışında Avrupa Birliği ülkelerinde 568 milyar \$, Kuzey Amerika ülkelerinde 312 milyar \$ ve diğer GÜ'lerde 84 milyar \$ sermaye çıkışı yaşanmıştır.

Şekil 4: Gelişmiş Ülkelerin Bölgelerine Göre DYSY Girişlerinin Oransal Dağılımı (%)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

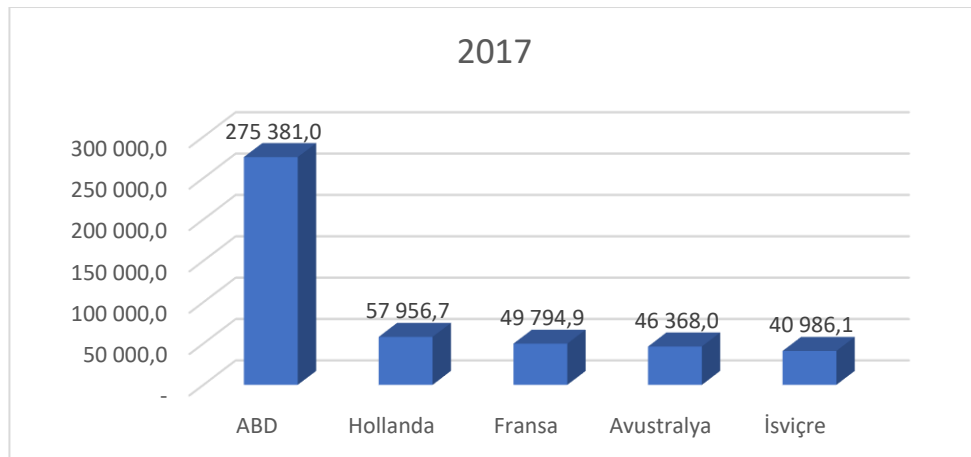
Şekil 4’de yer alan veriler, GÜ’ler içerisinde yer alan 3 bölgesel ekonominin 2012-2017 yılları arasında kendi bölgelerinde DYSY girişlerinden aldıkları oranlarını göstermektedir. 2012 yılında GÜ’lere 858 milyar \$’lık DYSY girişi yapılmıştır. Bu sermaye girişinden Avrupa Birliği ülkelerine toplamda 542 milyar \$ DYSY girişi olmuş ve bu miktarda Avrupa Birliği ülkelerinin toplamda %60 oranında bir paya sahip olduğunu göstermektedir. 2012 yılında Kuzey Amerika ülkelerine toplamda 242 milyar \$’lık sermaye girişi yaşanmış ve bu miktarda toplam sermaye girişinde Kuzey Amerika ülkelerinin %30 civarında paya sahip olduğunu göstermektedir. Avrupa Birliği ülkelerinin 2012 ve 2014 yılları arasında toplam sermaye girişleri içerisindeki payı azalmış fakat 2015 ve 2016 yılında bu oran tekrar yükselişe geçmiştir. 2012-2014 yılları arasında diğer bölgesel ekonomilerin

DYSY girişlerinde azalmalar yaşansa da Kuzey Amerika ülkelerinde bu oran artış olarak gerçekleşmiştir.

2016 yılında GÜ'lere toplamda 1,13 trilyon \$'lık sermaye girişi yaşanmıştır. Bu sermaye girişinden Avrupa Birliği ülkelerine 564 milyar \$'lık bir sermaye girişi yaşanmış ve bu da Avrupa Birliği ülkelerinin toplamda %51'lik paya sahip olduğunu göstermektedir. Kuzey Amerika ülkelerinde 2016 yılında 494 milyar \$'lık sermaye girmiş ve bu da toplam sermaye girişi içerisinde %44 civarında bir paya sahip olduğunu göstermektedir.

2017 yılı için Kuzey Amerika'da DYSY girişleri toplam sermaye girişleri içerisindeki yüzdelik payı konumunu korumuş ve GÜ'ler içerisinde ikinci en yüksek sermaye girişine sahip ekonomi durumundadır. Avrupa Birliği ülkeleri için 2017 yılı incelendiğinde sermaye girişinde bir önceki yıla oranla %60 civarında bir düşüş yaşanmasıyla 333 milyar \$'lık bir giriş sağlanmış bu da toplam sermaye girişinin %47'lik kısmına sahip olduğunu göstermektedir. Diğer GÜ ekonomilerinin toplam sermaye girişindeki payında yıllar itibariyle artışlar yaşanmış, fakat bu artışlar diğer GÜ ekonomilerinin toplam sermaye girişindeki payını çok düşük bir oranda etkilemiştir.

Şekil 5: Gelişmiş Ülkelerde En Fazla DYSY Girişi Alan Ülkeler (Milyar \$)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 5'te 2017 yılında GÜ ekonomileri arasında en fazla sermaye girişini ülkesine çeken ülke ekonomilerini sırasıyla göstermektedir. 2017 yılında GÜ'ler içerisinde 275 milyar \$ sermaye girişiyle ABD ilk sırada yer almaktadır. ABD elde ettiği sermaye girişiyle küresel piyasalarda 2017 yılında elde edilen 1,43 trilyon \$'lık sermaye girişinin %19'luk kısmına ve GÜ ekonomileri içerisinde %39'luk bir paya sahiptir. Bu oranlar ABD'yi kendi bölgesi içerisinde lider konumda tuttuğu gibi küresel ekonomide de iyi konumda tutmaktadır. Hollanda 58 milyar \$'lık sermaye girişiyle 2.sırada yer almakta ve sırasıyla Fransa 49 milyar \$, Avustralya milyar \$ ve İsviçre 41 milyar \$'lık sermaye girişiyle 5.sırada yer almaktadır.

2.5.2.2. Gelişmekte Olan Ülkeler

Küresel ekonomide yıllar itibariyle belli başlı sektörlerde kendi göstermeye başlayan GOÜ'ler, özellikle 2008 yılından itibaren DYSY girişlerinde önemli bir paya sahip olmuşlardır. GOÜ'lerin 2017 yılında küresel toplamda yaşanan 1,429 trilyon \$'lık sermaye girişinden 670 milyar \$ sermaye girişi elde etmeleri ve toplam sermaye içerisinde %47 payları olması GOÜ'lerin DYSY girişlerinin dağılımında önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Tablo 7: Dünyada Gelişmekte Olan Ülkelerin DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)

Yıllar	Dünya Giriş	Dünya Çıkış	Dünya Net	GOÜ Giriş	GOÜ Çıkış	GOÜ Net
1990	204 905,0	243 878,2	- 38 973,2	34 648,6	13 111,4	21537,2
1995	341 515,4	356 889,3	- 15 373,9	117 753,2	52 306,8	65446,3
2000	1 358 613,3	1 163 674,5	194 938,8	231 581,1	88 721,4	142859,7
2005	948 933,0	833 351,2	115 581,9	331 467,6	110 806,9	220660,7
2006	1 403 547,7	1 352 327,0	51 220,7	403 306,2	201 434,7	201871,6
2007	1 893 815,2	2 169 105,2	- 275 290,0	522 411,3	276 036,4	246374,9
2008	1 485 205,3	1 703 548,1	- 218 342,9	577 702,4	275 037,4	302665,0
2009	1 179 064,3	1 101 886,7	77 177,6	461 004,4	243 098,5	217905,9
2010	1 371 919,4	1 373 658,4	- 1 739,0	628 479,9	357 270,3	271209,6
2011	1 567 676,5	1 563 807,1	3 869,4	663 855,7	379 425,9	284429,9
2012	1 574 711,5	1 369 507,7	205 203,8	651 500,4	362 661,3	288839,1
2013	1 425 376,6	1 380 874,8	44 501,8	648 538,5	414 975,9	233562,7
2014	1 338 531,8	1 262 007,5	76 524,3	685 292,0	457 994,3	227297,6
2015	1 921 305,5	1 621 889,9	299 415,6	744 032,5	406 236,6	337795,9
2016	1 867 532,7	1 473 283,3	394 249,4	670 158,2	406 667,7	263490,5
2017	1 429 807,4	1 429 972,2	- 164,7	670 658,0	380 774,8	289883,2

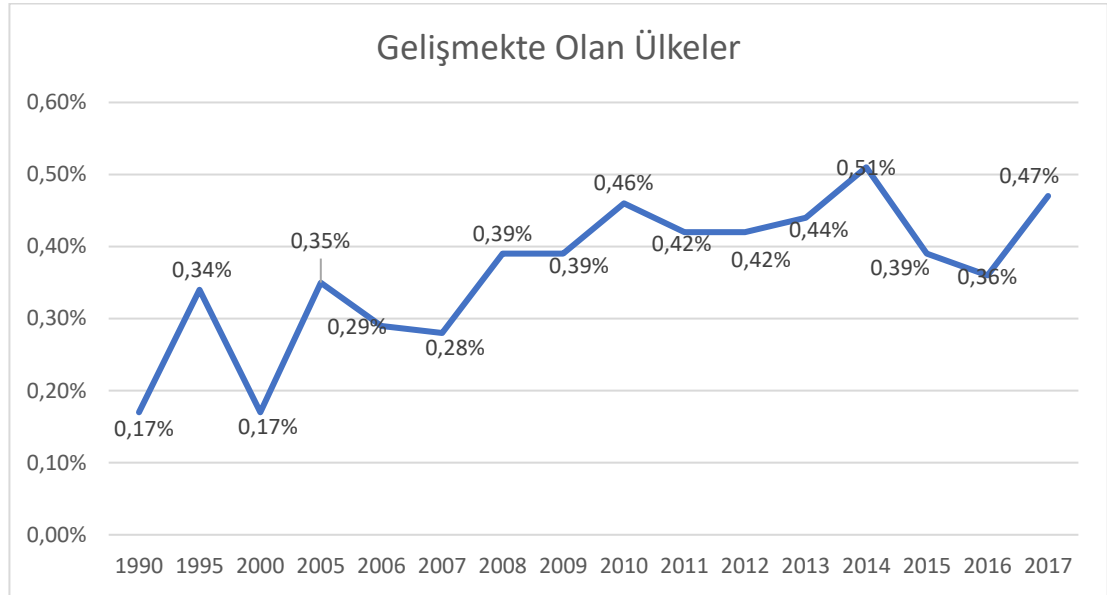
Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Tablo 7’de yer alan veriler, 1990-2017 yılları arasında dünya genelinde ve GOÜ’lerde DYSY’lerin giriş ve çıkış miktarlarını göstermektedir. 1990-2000 yılları arasında küresel ekonomide DYSY girişleri düşük seviyelerde olmuştur. 2000 yılından itibaren bölgesel ekonomilerin yatırım piyasalarına entegre olmasıyla beraber DYSY girişlerinde artışlar yaşanmaya başlamıştır. 2000 yılında 1,358 trilyon \$ olarak elde edilen DYSY girişi 1995 yılına oranla 4 kat artış göstermiştir. Bu sermaye artışlarından GOÜ’ler 1995 yılına oranla %100’lük bir artış elde etmiş ve toplamda 231 milyar \$ sermaye girişi sağlamıştır. Yıllar itibariyle dünya geneli DYSY girişlerinde artışlar yaşandığı gibi GOÜ’lerin sermaye girişlerinde de artışlar yaşanmıştır. 2007 yılı dünya geneli DYSY girişlerinde yıllar itibariyle zirve seviyelerde sermaye girişlerinin yaşandığı yıldır. 2007 yılında GOÜ’lerin DYSY girişlerinde bir önceki yıla oranla %22 civarında bir artış yaşanmış ve toplamda 522 milyar \$ sermaye girişi elde edilmiştir.

2008-2011 yılları arasında dünya geneli DYSY girişlerinde azalmalar yaşanmış fakat 2011 yılında bu oran yükselişe geçmiştir. 2008 yılında küresel ekonomide ortaya çıkan ekonomik kriz, toplam DYSY girişlerinde azalmaya neden olmuştur. Küresel krizin GÜ menşeli olması DYSY'lerin bu bölgelerden çıkıp güvenli ve kâr marjı yüksek olan GOÜ'lere yönelmesi GOÜ'lerin DYSY giriş oranları yükseltmiştir. GOÜ'lerde 2008 krizinin etkileri 2009 yılında yaşanmıştır. Fakat GÜ'lerin finansal piyasalarında ortaya çıkan ve GOÜ'lerin bu finansal piyasalara büyük oranda entegre olmaması GOÜ'lerin kriz ortamından kısa sürede kurtulmasını sağlamıştır.

2010 yılından itibaren dünya geneli DYSY girişlerinde dalgalanmalar olsa da GOÜ'lerin sermaye giriş miktarlarında artışlar devam etmiştir. Yıllar itibariyle dünya genelinde toplam sermaye çıkışlarında artışlar özellikle 2008 krizinden sonra yükselmiştir. GOÜ'lerin toplam sermaye girişlerinden aldığı pay oranı artarken toplam sermaye çıkışlarından aldığı payda azalmalar yaşanmıştır. Böyle bir durum yatırımda bulunan kurum ve kuruluşların ekonomik belirsizlik ortamında GOÜ'leri güvenli bir liman olarak tercih ettiğinin göstergesidir. GOÜ'ler toplam sermaye içerisindeki en yüksek miktarını 2015 yılında 744 milyar \$ ile elde etmiştir. 2015 yılından sonra DYSY girişlerinde %15 civarında bir azalma yaşanmış ve GOÜ'lere toplam 670 milyar \$ sermaye girişi yapılmıştır. 2016 sermaye giriş miktarlarında düşüşler yaşansa da sermaye çıkış miktarları bir önceki oranla sabit kalmıştır. 2017 yılında dünya geneli toplam sermaye girişlerinde bir önceki yıla oranla %24 bir azalma yaşanmış toplamda 1,430 trilyon \$ sermaye girişi elde edilmiştir. GOÜ'lerin dünya toplam sermaye girişlerindeki azalmanın aksine sermaye girişlerinde bir azalma yaşanmamış ve toplamda 670 milyar \$ sermaye girişi elde edilmiştir.

Şekil 6: Gelişmekte Olan Ülkelerin DYSY Girişlerinden Aldığı Pay (%)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 6’da yer alan veriler, 1990-2017 yılları arasında küresel sermaye girişinden GOÜ’lere düşen payın oransal eğimini göstermektedir. 1990-2008 yılları arasında sermaye giriş oranları trendinde sürekli bir dalgalanma yaşanmıştır. 2008 yılından itibaren bir sermaye giriş oranları artış trendini yakalamıştır. 2008 yılında bir önceki yıla göre %11 oranında bir artış elde edilmiştir. 2014 yılı %51 oranla GOÜ’lerin sermaye giriş oranlarında en yüksek oranı yakaladığı dönem olup bu yılda bir önceki yıla göre %7 civarında bir artış yaşanmış ve toplamda 685 milyar \$ sermaye girişi elde edilmiştir.

2015 yılında GOÜ’lerin sermaye girişlerinde bir önceki yıla oranla %8 civarında bir artış sağlanmıştır. Fakat 2015 yılında GOÜ’lerin dünya geneli toplam sermaye girişlerinde %12 civarında payının azalmasının nedeni dünya geneli toplam sermaye girişlerinin 2014 yılına göre %30 civarında artarak 1,338 trilyon \$’dan 1,921 trilyon \$’a yükselmesi gösterilmektedir.

2016 yılında da GOÜ’lerin sermaye giriş oranlarında düşüş yaşanmıştır. 2017 yılına gelindiğinde dünya geneli toplam sermaye girişlerinde %23 civarında düşüş yaşanmış ve

GOÜ'lerin toplam sermaye giriş miktarı 2016 yılına göre sabit kalmıştır. GOÜ'lerin sermaye girişlerinin sabit dünya geneli toplam sermaye girişlerinin düşmesi GOÜ'lerin toplam sermaye içerisindeki payını bir önceki yıla oranla %11 arttırdığını göstermektedir.

Küresel ekonomide yapılan DYSY'lerin %40-45 arasında bir orana sahip bölgesel ekonomik grubu GOÜ ekonomileridir. Küresel piyasalarda GOÜ'ler 3 bölgesel ayırım ve 150 ülkeden oluşmaktadır. Bu ülke gruplarında Afrika (56 ülke), Asya (40 ülke) ve Latin Amerika ve Karayipler (54 ülke) ile yer almaktadırlar.

Tablo 8: Gelişmekte Olan Ülkelerin Kendi Bölgesi İçerisinde DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)

Yıllar	GOÜ Giriş	GOÜ Çıkış	GOÜ Net	Afrika Giriş	Afrika Çıkış	Afrika Net	Asya Giriş	Asya Çıkış	Asya Net	Latin A. Giriş	Latin A. Çıkış	Latin A. Net
1990	34 648,6	13 111	21537	2 845	658	2186,8	22 973	11 076	11897,3	8 536	1 367	7169,7
1995	117 753,2	52 306	65446	5 655	2 975	2679,5	81 703	45 519	36184,6	29842	3 828	26014,2
2000	231 581,1	88 721	142859	9 651	1 558	8093,1	142 034	79 028	63005,8	79787	8 118,9	71668,9
2005	331 467,6	110 806	220660	29 478	1 981	27497,0	224 575	89 600	134975,7	77137	18 859	58277,4
2006	403 306,2	201 434	201871	34 539	8 172	26366,3	293 523	150 550	142972,9	73830	42545,9	31284,3
2007	522 411,3	276036	246374	51 152	10829	40322,6	353 172	240 206	112966,0	116934	24860	92073,8
2008	577 702,4	275037	302665	58 131	10008	48123,1	378 488	226 828	151660,3	138785	37142	101643,2
2009	461 004,4	243 098	217905	56 506	6390	50116,5	316 313	223 018	93294,3	86 258	13592	72666,7
2010	628 479,9	357 270	271209	46 687	10374	36313,1	412 870	291 889	120981,9	166797	54343	112453,4
2011	663 855,7	379 425	284429	46 746	5304	41442,0	416 850	321 016	95833,3	198063	52205	145858,2
2012	651 500,4	362 661	288839	51 985	12393	39591,5	405 845	306 751	99094,1	190089	41941	148148,2
2013	648 538,5	414 975	233562	50 789	16072	34717,5	415 393	362 126	53267,6	179645	34598	145046,6
2014	685 292,0	457 994	227297	52 440	13598	38842,2	459 971	411 963	48007,8	170603	31038	139565,2
2015	744 032,5	406 236	337795	56 633	10844	45788,5	516 406	358 730	157676,2	169233	35627	133606,0
2016	670 158,2	406 667	263490	53 189	11234	41955,3	475 347	384 656	90691,4	139698	9 336	130361,9
2017	670 658,0	380 774	289883	41 772	078	29694,0	475 839	350 146	125692,4	151336	17327	134009,2

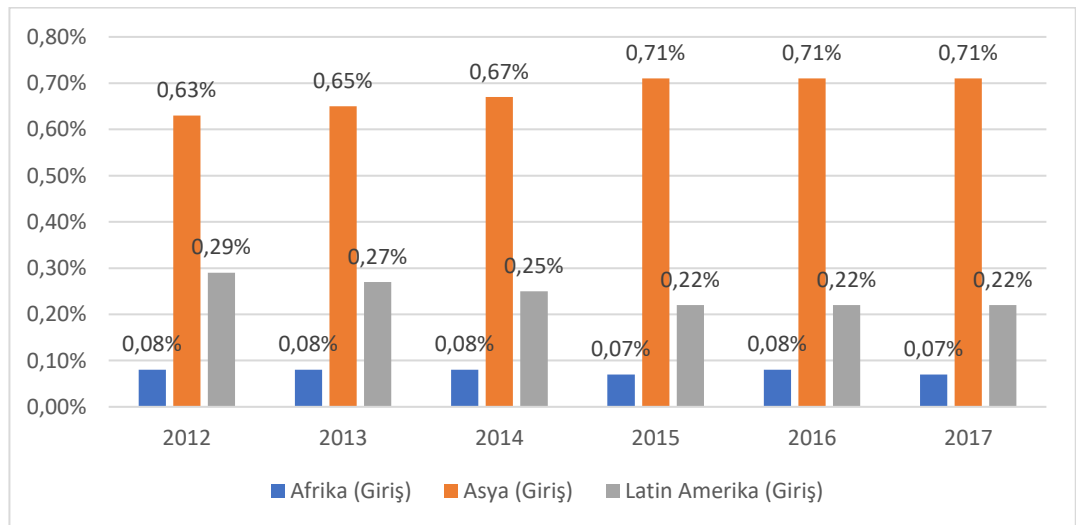
Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Tablo 8’de yer alan veriler yıllar itibariyle GOÜ’lerin kendi bölgesi içerisindeki DYSY giriş ve çıkışlarının dağılımını göstermektedir. GOÜ’lerin DYSY girişlerinde yıllar itibariyle artışlar gözlemlenmektedir. 1990 yılında GOÜ’lere 34 milyar \$ DYSY girişi yapılmıştır. 1990 yılında GOÜ’lerin kendi içerisindeki bölgesel dağılımda Afrika ekonomilerine 2 milyar \$, Asya ekonomilerine 22 milyar \$ ve Latin Amerika ekonomilerine 9 milyar \$ sermaye girişi yapılmıştır. Yıllar itibariyle GOÜ’lerin DYSY girişlerinde yaşanan artışların kendi bölgeleri içerisindeki dağılımlarında yüksek düzeyde oransal eşitsizlikler vardır. 2000 yılında GOÜ’lere toplamda 231 milyar \$ sermaye girişi yapılmıştır. Bölgesel dağılımda Asya ekonomileri %62 oranla 142 milyar \$, Afrika ekonomileri %0,05 oranla 9 milyar \$ ve Latin Amerika ekonomiler %38 oranla 82 milyar \$ sermaye girişi elde etmiştir. Bölgesel dağılımlarda en fazla sermaye girişlerine sahip ekonomi Asya ekonomileri olmuştur. Aynı yıl GOÜ’lerde 88 milyar \$’lık sermaye çıkışından en fazla çıkış oranına sahip bölgesel ekonomi 79 milyar \$ ile Asya ekonomileri olmuştur. GOÜ’lerin 2006 yılında 403 milyar \$ olan sermaye girişi 2007 yılında %22 artarak 522 milyar \$ olmuştur. 2006 yılında GOÜ’lerin bölgesel dağılımında Asya ekonomileri %68 pay alarak 353 milyar \$, Latin Amerika ekonomileri %22 pay alarak 121 milyar \$ ve Afrika ekonomileri %10 pay alarak 51 milyar \$ sermaye girişi elde etmiştir. 2008 yılında küresel ekonomide yaşanan ekonomik kriz etkilerini GOÜ’lerde de göstermiştir. 2008 yılında GOÜ’lerde elde edilen 577 milyar \$ olan sermaye girişi 2009 yılında %20 azalarak 461 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl GOÜ’lerin bölgesel ekonomilerinde belli düzeyde düşüşler yaşanmıştır. 2008 yılında Asya ekonomilerinde 378 milyar \$ olan sermaye girişi 2009 yılında %16 oranında düşüşle 316 milyar \$, Latin Amerika ekonomilerinde 2008 yılında 148 milyar \$ olan sermaye girişi 2009 yılında %38 azalarak 91 milyar \$ ve Afrika ekonomilerinde 2008 yılında 58 milyar \$ olan sermaye girişi 2009 yılında %4 azalarak 56

milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. 2008 krizinin esas itibariyle ortaya çıkmasında etken rol oynayan bölgesel ekonomi GÜ ekonomileridir.

2009 yılında dünya geneli DYSY girişlerinde azalmalar olduğu gibi GOÜ'lerin DYSY girişlerinde de azalmalar yaşanmıştır. 2009 yılında 461 milyar \$ olarak gerçekleşen sermaye girişi 2010 yılında %27 artarak 628 milyar olarak gerçekleşmiştir. GOÜ'lerin 2010 yılında böyle bir oransal değişimde artış göstermesi kriz ortamından çıkıp DYSY girişlerini kendi ülkelerine çektiklerini göstermektedir. 2010 yılında GOÜ'lerde DYSY girişlerinde artışların yaşanması kendi bölgesi içerisinde sermaye giriş oranlarında da değişimler yaşanmıştır. 2010 yılında Asya ekonomisinde bir önceki yılı göre %23 artışla 412 milyar \$, Latin Amerika ekonomisinde %47 artışla 171 milyar \$ ve Afrika ekonomisinde %15 düşüşle 46 milyar \$ sermaye girişi yaşanmıştır. 2010 yılında GOÜ'ler içerisinde sermaye giriş dağılımında en yüksek oranda Latin Amerika ülkeleri pay almıştır. GOÜ'lerin krizin ortaya çıktığı piyasalarda etkin rol oynamaması GOÜ'lerin kriz ortamından kısa sürede çıkmasına imkân sağlamıştır.

Şekil 7: Gelişmekte Olan Ülkelerin Bölgelerine Göre DYSY Girişlerinin Oransal Dağılımı (%)

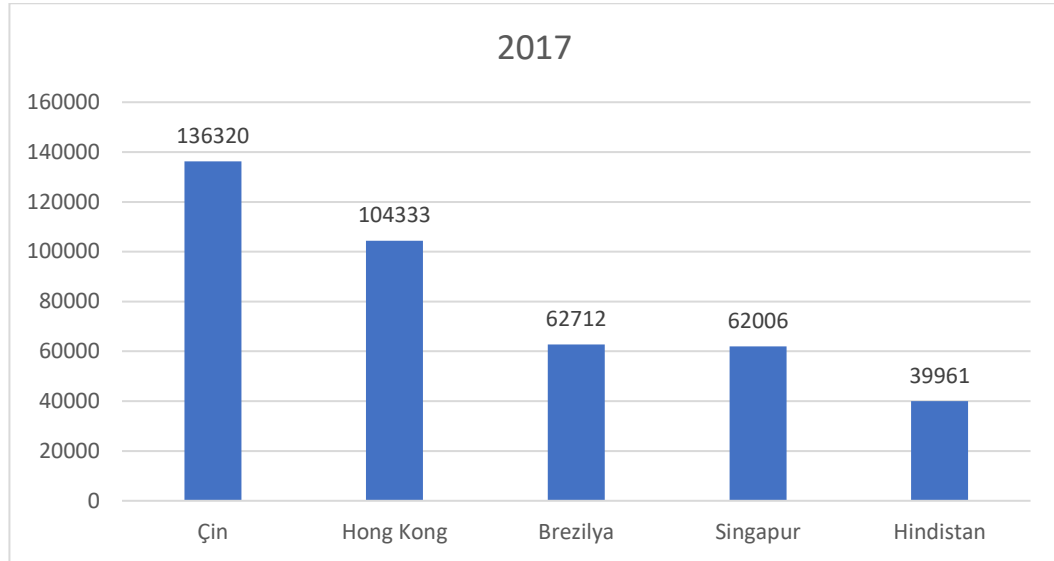

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 7’de yer alan veriler GOÜ’ler içerisinde yer alan 3 bölgesel ekonominin 2012-2017 yılları arasında kendi bölgelerinde DYSY girişlerinden aldıkları oranlarını göstermektedir. 2012 yılında GOÜ’lere 651 milyar \$ sermaye girişi yaşanmıştır. Bu sermaye girişinden Asya ekonomisine toplamda 405 milyar \$ sermaye girişi olmuş ve bu miktarda Asya ülkelerinin GOÜ’lere gelen toplam sermaye girişinden %63 oranında bir paya sahip olduğu göstermektedir. 2012 yılında Latin Amerika ülkelerine 195 milyar \$ sermaye girişi yapılmış ve bu miktarda toplam sermaye girişinde Latin Amerika ülkelerinin %29 oranında bir paya olduğu göstermektedir. 2012 yılından itibaren Afrika ülkelerinin toplam sermaye giriş oranları düşük seviyede belli aralıklarda kalmıştır. 2016 yılına kadar Asya ülkelerinin toplam sermaye girişleri içerisindeki payları artış trendini yakalamıştır. Latin Amerika ülkelerinin toplam sermaye girişleri içerisindeki oranları 2016 yılında kadar azalma yaşamıştır. GOÜ’ler içerisinde en az ülke grubuna sahip olan Asya ülkeleri yıllar itibariyle toplam sermaye girişlerinde kendi bölgeleri içerisinde en fazla paya sahip bölgesel ekonomidir.

2017 yılında Latin Amerika ülkeleri toplam sermaye girişleri içerisindeki payını korumuş ve GOÜ’ler içerisinde ikinci en yüksek sermaye giriş oranına sahip bölgesel ekonomi olmuştur. 2017 yılında Asya ülkelerinde toplamda 475 milyar \$ sermaye girişi yaşanmış ve bu miktarda Asya ülkelerinin toplamda %71 oranında bir paya sahip olduğu göstermektedir. Afrika ülkelerinin toplam sermaye içerisindeki payı 2016 yılına göre benzer şekilde düşük kalmıştır.

Şekil 8: Gelişmekte Olan Ülkelerde En Fazla DYSY Girişleri Alan Ülkeler (Milyar \$)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 8’de yer alan veriler, 2017 yılında GOÜ’ler içerisinde en fazla sermaye girişlerini ülkesine çeken ilk 5 ülke gösterilmektedir. 2017 yılında en fazla sermaye girişlerinin yaşandığı ülke Çin Halk Cumhuriyetidir. 2016 yılında 133 milyar \$ olan sermaye giriş oranı 2017 yılında 136 seviyelerine yükselmiştir. Çin’in ardından sırasıyla Hong Kong 104 milyar \$, Singapur 62 milyar \$, Brezilya 62 milyar \$ ve Hindistan 39,9 milyar \$ sermaye girişiyle bölgede en yatırım çeken ilk 5 ülke konumundadırlar. GOÜ’ler arasında en fazla sermaye girişini elinde tutan ilk 5 ülkenin toplam sermaye girişleri 405 milyar \$’dır. 2017 yılında dünya genelinde toplamda 1,43 trilyon \$ sermaye girişi elde edilmiştir. GOÜ’lerin içerisinde yer alan ilk 5 ülkenin toplam sermaye giriş miktarı dünya geneli elde edilen toplam sermaye girişleri içerisinde %29 oranında bir paya tekabül etmektedir. Bu ülkeler GOÜ’ler içerisinde ilk 5 ülke konumunda yer aldığı gibi dünya geneli gerçekleştirilen DYSY girişlerinde de önemli bir düzeyde bir paya sahiptirler.

2.5.2.3. Geçiş Ekonomileri

DYSY'lerin küresel ekonomik dağılımında diğer bir bölgesel oluşum grubunda geçiş ekonomileri yer almaktadır. Geçiş ekonomilerinin küresel dağılımda ülke sayıları düşük düzeyde olduğu gibi etki oranları da düşük seviyelerdedir. Yıllar itibariyle küreselleşme faaliyetlerinin artmasıyla, hem bölgesel ekonomiler arasında ekonomik bağlar kurulmuş, hem de küresel ekonomide yapılan ekonomik faaliyetlerden bölgesel ekonomilerin payları artmıştır.

21 Aralık 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla yeni bir süreç başlamıştır. Yeni oluşan süreçte iki kutuplu (ABD ve SSCB) dünya düzeninden ABD'nin olduğu tek kutuplu dünya düzeni başlamıştır. SSCB'nin ekonomik politika olarak izlediği sosyalist politikalardan serbest piyasa ekonomisine geçiş yapılmıştır. Geçiş ekonomisi kavram olarak, kumanda ekonomisi yönetiminden serbest piyasa ekonomisine geçiş yapan ülkeleri tanımlamaktadır (Çelik, Barak ve Çelik, 2017: 879).

Tablo 9: Dünyada Geçiş Ekonomilerinin DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)

Yıllar	Dünya Giriş	Dünya Çıkış	Dünya Net	Geçiş Ekonomileri Giriş	Geçiş Ekonomileri Çıkış	Geçiş Ekonomileri Net
1990	204 905,0	243 878,2	- 38 973,2	70,9	-	70,9
1995	341 515,4	356 889,3	- 15 373,9	3 998,5	616,9	3381,7
2000	1 358 613,3	1 163 674,5	194 938,8	5 924,3	3 167,0	2757,4
2005	948 933,0	833 351,2	115 581,9	30 665,9	18 046,4	12619,5
2006	1 403 547,7	1 352 327,0	51 220,7	58 828,7	30 153,9	28674,8
2007	1 893 815,2	2 169 105,2	- 275 290,0	87 233,2	49 184,7	38048,6
2008	1 485 205,3	1 703 548,1	- 218 342,9	117 733,2	60 283,9	57449,3
2009	1 179 064,3	1 101 886,7	77 177,6	61 778,7	38 377,4	23401,3
2010	1 371 919,4	1 373 658,4	- 1 739,0	63 675,4	50 487,8	13187,6
2011	1 567 676,5	1 563 807,1	3 869,4	79 429,5	55 648,3	23781,2
2012	1 574 711,5	1 369 507,7	205 203,8	64 948,2	33 192,9	31755,3
2013	1 425 376,6	1 380 874,8	44 501,8	83 684,3	75 787,4	7897,0
2014	1 338 531,8	1 262 007,5	76 524,3	56 540,7	72 343,2	-15802,5
2015	1 921 305,5	1 621 889,9	299 415,6	36 022,4	32 085,4	3937,1
2016	1 867 532,7	1 473 283,3	394 249,4	64 129,3	25 157,2	38972,1
2017	1 429 807,4	1 429 972,2	- 164,7	46 766,5	39 988,9	6777,6

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Tablo 9’da yer alan veriler, 1990-2017 yılları arasında dünya genelinde ve geçiş ekonomilerinde DYSY’ler giriş ve çıkış miktarlarını göstermektedir. 1990 yılında küresel ekonomide toplamda 204 milyar \$ sermaye girişi yapılmıştır. Bu sermaye girişinden geçiş ekonomilerine toplamda 70 milyon \$ dolar sermaye girişi yapılmıştır.

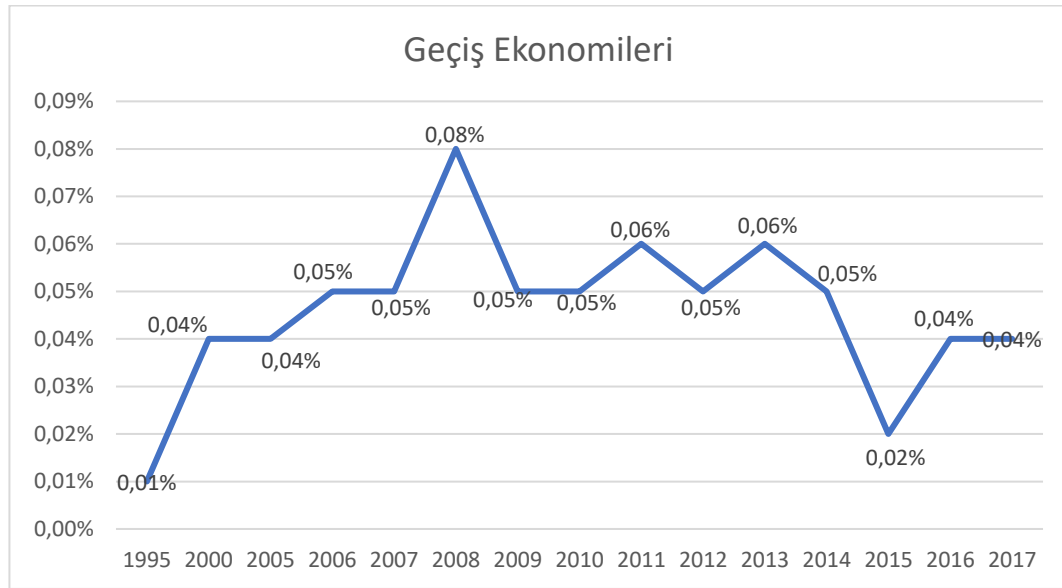
1991 yılında geçiş ekonomileri ülkelerinde değişen ekonomik yapı DYSY girişlerinde artışların yaşanması sağlamıştır. Yıllar itibariyle geçen süreçte dünya geneli DYSY girişlerinde artışların yaşanmasıyla geçiş ekonomilerinde aynı doğrultuda artışlar yaşanmıştır. 2006 yılında küresel ekonomi DYSY girişlerinde bir önceki yıla oranla %32 civarında bir artışla 1,40 trilyon \$ sermaye girişi elde edilmiştir. Bu sermaye girişinde geçiş ekonomilerine toplamda 58 milyar \$ sermaye girişi yapılmıştır. Geçiş ekonomilerinin DYSY girişlerindeki artışlar 2008 yılına kadar devam etmiştir. 2008 yılı geçiş ekonomilerinin 1990-2017 yılları arasında dünya genelinde yapılan DYSY girişlerinde en

yüksek sermaye girişinin yakalandığı dönemdir. 2008 yılında küresel piyasalarda ortaya ekonomik kriz geçiş ekonomilerinde de etkisini göstermiştir. Geçiş ekonomilerine 2009 yılında yapılan sermaye girişi bir önceki yıla oranla %47 civarında azalmış ve toplamda 61 milyar \$ sermaye girişi yapılmıştır.

Geçiş ekonomileri yıllar itibariyle yapılan DYSY girişleri sürekli belli aralıklarda kalmıştır. 2013 yılında 83 milyar \$ olan sermaye girişi, 2014 yılında 56 milyar \$ ve 2015 yılında 36 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında geçiş ekonomilerinde yapılan sermaye giriş miktarı çok düşük seviyelerde kalmış ve bu oran geçiş ekonomilerini 2005 yılında elde miktara geri döndürmüştür. 2015 yılında geçiş ekonomilerinde düşük düzeyde sermaye girişi elde edilmesinin nedenleri arasında ülke bazında Rusya ve Kazakistan'da yapılan DYSY girişlerindeki azalmalar, uluslararası piyasalara erişimde yapılan kısıtlamalar ve ham petrol, mineral ve metal fiyatlarındaki yaşanan fiyat düşüşleri gösterilmektedir (Yased, 2017:5).

2017 yılında geçiş ekonomilerine yapılan DYSY'ler bir önceki yıla oranla %27 düşüş yaşanmış ve toplamda 47 milyar \$ sermaye girişi elde edilmiştir. Geçiş ekonomilerinde 2017 yılında sermaye girişlerinin düşük düzeyde kalması bölgesel belirsizliklerden ve doğal kaynaklara yapılan yatırımlardaki durgunluktan kaynaklanmaktadır (Yased, 2018:6).

Şekil 9: Geçiş Ekonomilerinin DYSY Girişlerinden Aldığı Pay (%)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 9’da yer alan veriler, 1990-2017 yılları arasında küresel sermaye girişinden geçiş ekonomilerine düşen payın oransal eğimini göstermektedir. 1990 yılından itibaren geçiş ekonomilerinin dünya geneli toplam sermaye içerisindeki payında önemli düzeyde dalgalanmalar yaşanmıştır. 2000-2008 yılları arasında GÜ’lerin toplam sermaye içerisindeki payı düşük seviyelerde seyretmiştir. Geçiş ekonomilerinin dünya geneli toplam sermaye girişinden en yüksek pay aldığı yıl 2008 yılıdır. Bu yılda geçiş ekonomilerine bir önceki yıla oranla sermaye girişlerinde %25 oranında bir artış yaşanmış ve toplam sermaye girişinden aldıkları pay %0,3 dolaylarında artmıştır. Geçiş ekonomilerinin toplam sermaye girişlerinden aldıkları oranda dalgalanmalar devam etmiş ve en düşük seviye 2015 yılında elde edilmiştir. Yıllar itibariyle geçen süreçte geçiş ekonomilerinin oransal dağılımda payları düşük gözükse de miktar bakımından dünya geneli DYSY giriş arttığı gibi geçiş ekonomilerinin sermaye giriş miktarları da artmıştır.

Geçiş ekonomileri küresel ekonomide bir ekonomik bölge olarak yer aldığı gibi kendi içerisinde de 2 ayrı bölgesel ekonomiye ayrılmaktadır. Bunlar sırasıyla Güney-Doğu Avrupa ülkeleri (6 ülke) ve Sovyetler Birliği (12 ülke) üyesi ülkeler olarak ayrılmaktadır.

Tablo 10: Geçiş Ekonomilerinin Kendi Bölgesi İçerisinde DYSY Giriş-Çıkışları (Milyar \$)

Yıllar	Geçiş Ekonomileri Giriş	Geçiş Ekonomileri Çıkış	Geçiş Ekonomileri Net	GD Avrupa Giriş	GD Avrupa Çıkış	GD Avrupa Net	Eski Sovyetler Giriş	Eski Sovyetler Çıkış	Eski Sovyetler Net
1990	70,9	-	70,9	67,0	-	67,0	3,9	-	3,9
1995	3 998,5	616,9	3381,7	124,5	-	124,5	3 874,0	616,9	3257,1
2000	5 924,3	3 167,0	2757,4	557,2	1,0	556,1	5 235,9	3 162,8	2073,2
2005	30 665,9	18 046,4	12619,5	2 923,0	34,0	2889,0	27 290,1	18 101,8	9188,3
2006	58 828,7	30 153,9	28674,8	6 559,2	142,0	6417,2	51 098,3	30 025,2	21073,1
2007	87 233,2	49 184,7	38048,6	9 113,8	1 167,0	7946,9	76 366,7	47 943,8	28422,9
2008	117 733,2	60 283,9	57449,3	8 035,8	564,0	7471,8	108 127,7	59 573,3	48554,4
2009	61 778,7	38 377,4	23401,3	6 269,9	139,8	6130,1	54 844,6	38 256,2	16588,5
2010	63 675,4	50 487,8	13187,6	4 603,9	320,6	4283,4	58 226,4	50 032,0	8194,3
2011	79 429,5	55 648,3	23781,2	7 876,2	389,3	7486,9	70 423,3	55 112,4	15311,0
2012	64 948,2	33 192,9	31755,3	3 605,9	438,0	3167,9	60 319,4	32 457,9	27861,4
2013	83 684,3	75 787,4	7897,0	4 748,7	500,7	4248,0	77 915,0	75 166,8	2748,2
2014	56 540,7	72 343,2	-15802,5	4 626,0	481,5	4144,5	50 096,7	71 455,0	-21358,4
2015	36 022,4	32 085,4	3937,1	4 922,9	525,4	4397,4	29 447,1	31 250,8	-1803,7
2016	64 129,3	25 157,2	38972,1	4 597,5	237,5	4360,1	57 928,9	24 512,6	33416,3
2017	46 766,5	39 988,9	6777,6	5 537,5	266,7	5270,8	39 367,1	39 454,1	-87,0

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

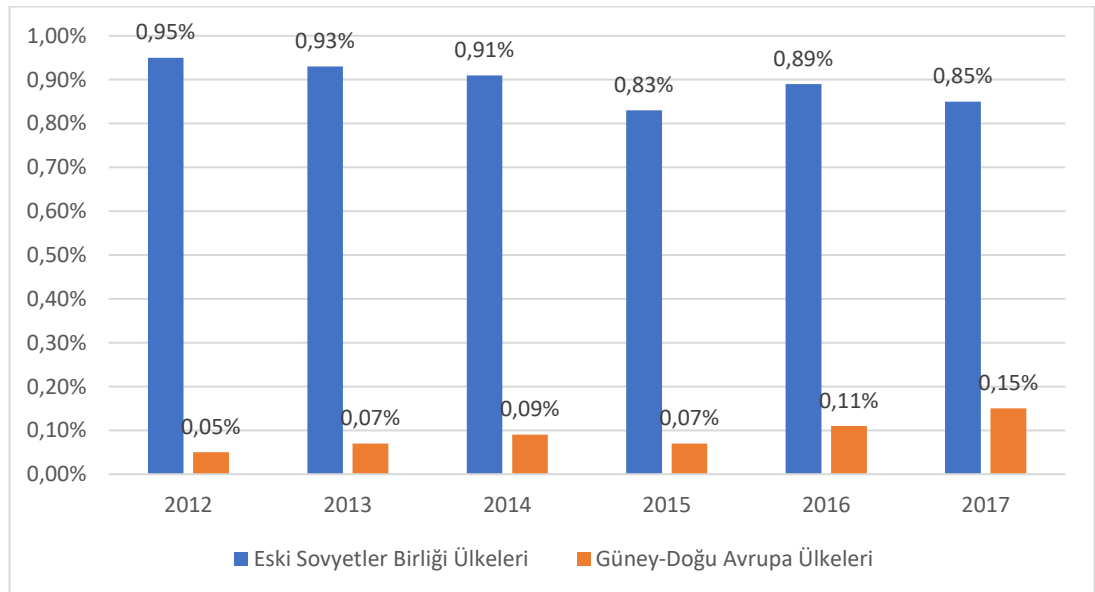
Tablo 10'da yer alan veriler yıllar itibariyle geçiş ekonomilerinin kendi bölgesi içerisindeki DYSY giriş ve çıkışlarının dağılımını göstermektedir. Geçiş ekonomilerinin DYSY girişlerinde yıllar itibariyle artışlar gözlemlenmektedir. 1995 yılında geçiş ekonomilerine 4 milyar \$ sermaye girişi yaşanmıştır. 1995 yılında geçiş ekonomilerinin kendi bölgesi içerisindeki dağılımda eski Sovyetler birliği ülkelerine 3,8 milyar \$ ve Güney-Doğu Avrupa ülkeleri 124 milyon \$ sermaye girişi yapılmıştır. Yıllar itibariyle geçiş ekonomilerinin DYSY girişlerinde artışlar devam etmiştir. 2006 yılında geçiş ekonomilerine

gelen sermaye girişi bir önceki yıla oranla %47 artmış ve toplamda 58 milyar \$ sermaye elde edilmiştir. Bu sermaye girişinin bölgesel dağılımında en fazla payı %89 oranla 51 milyar \$ eski Sovyetler birliği ülkeleri ve %11 oranla 7 milyar \$ Güney-Doğu Avrupa ülkeleri elde etmiştir.

Geçiş ekonomilerinin sermaye giriş oranlarında en yüksek artış 2008 yılında elde edilmiştir. 2008 yılı aynı zamanda geçiş ekonomilerinde sermaye çıkış oranlarında en yüksek çıkışın yaşandığı bir yıldır. Yıllar itibariyle Geçiş ekonomilerinin bölgesel dağılımında sermaye girişlerinin oransal dağılımı incelendiğinde en yüksek oranlara eski Sovyetler birliği ülkeleri sahip olmuştur.

2011 yılına gelindiğinde geçiş ekonomilerinin sermaye girişleri bir önceki yıla oranla %20 artmış ve toplam 79 milyar \$ sermaye girişi elde edilmiştir. 2011 yılı bölgesel dağılımında eski Sovyetler birliği ülkeleri toplamda %89 oranla 70 milyar \$ ve Güney-Doğu Avrupa ülkeleri %11 oranla 9 milyar \$ sermaye girişi elde etmiştir.

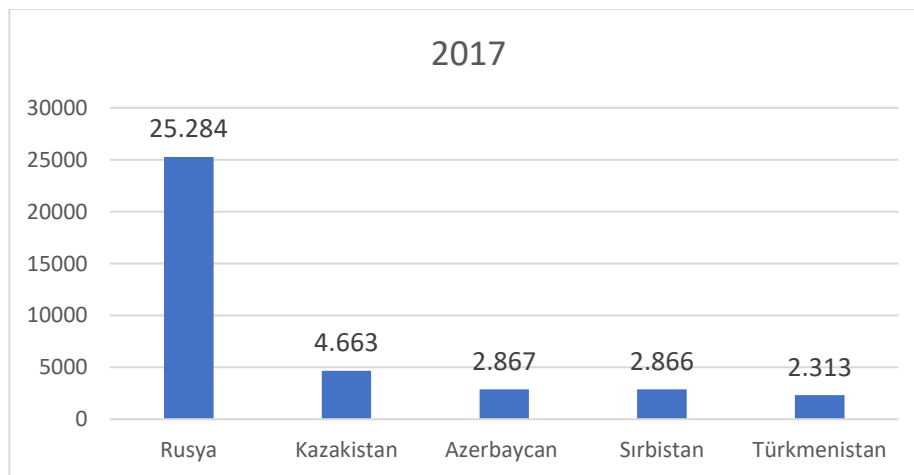
Şekil 10: Geçiş Ekonomilerinin Bölgelerine Göre DYSY Girişlerinin Oransal Dağılımı (%)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 10'da yer alan veriler geçiş ekonomisi içerisinde yer alan 2 bölgesel ekonominin 2012-2017 yılları arasında kendi bölgelerinde DYSY girişlerinden aldıkları oranlarını göstermektedir. 2012 yılında geçiş ekonomilerine toplamda 64 milyar \$ sermaye girişi yapılmıştır. Bu sermaye girişinden eski Sovyetler birliği ülkelerine 60 milyar \$ sermaye girişi olmuş ve bu da Sovyetler birliği ülkelerinin geçiş ekonomilerine gelen toplam sermaye girişinden %95 oranında bir paya sahip olduğunu göstermektedir. 2012 yılında Güney-Doğu Avrupa ülkelerine 3,5 milyar \$ sermaye girişi yapılmış ve bu da Güney-Doğu Avrupa ülkelerinin toplamda %5 oranında bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Geçiş ekonomilerinin kendi bölgesi içerisindeki oransal dağılımda Güney-Doğu Avrupa ülkelerinin toplam sermaye içerisinde payı 2017 yılına kadar artmaya devam etmiştir. 2017 yılında geçiş ekonomilerine toplamda 46 milyar sermaye girişi yapılmıştır. Bu sermaye girişinden Güney-Doğu Avrupa ülkelerine 5,5 milyar \$ sermaye girişi olmuş ve bu da toplamda Güney-Doğu Avrupa ülkelerinin %15 oranında bir paya sahip olduğunu göstermektedir. 2017 yılında eski Sovyetler birliği ülkeleri toplam sermaye girişi içerisindeki payı %85'e düşmüş ve toplamda 39 milyar \$ sermaye girişi elde etmiştir.

Şekil 11: Geçiş Ekonomilerinde En Fazla DYSY Girişi Alan Ülkeler (Milyar \$)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 11’de yer alan veriler 2017 yılında geçiş ekonomileri içerisinde en fazla sermaye girişlerini ülkesine çeken ilk 5 ülke gösterilmektedir. 2017 yılında en fazla sermaye girişlerinin yaşandığı ülke Rusya Federasyonu’dur. 2016 yılında 37 milyar \$ olan sermaye girişi 2017 yılında 25 milyar \$ düşmüştür. 2017 yılında Rusya’yı takiben sırasıyla Kazakistan 4,6 milyar \$, Azerbaycan 2,87 milyar \$, Sırbistan 2,86 ve Türkmenistan 2,3 milyar \$ sermaye girişi elde etmiştir. 2017 yılında geçiş ekonomilerinde toplam 46 milyar \$ sermaye girişi yapılmıştır. 2017 yılında Geçiş ekonomileri içerisinde yer alan ilk 5 ülkeye toplamda 38 milyar \$ sermaye girişi yapılmıştır. 2017 yılında ilk 5 ülkenin geçiş ekonomileri toplam sermaye içerisindeki payı %89’a tekabül etmektedir.

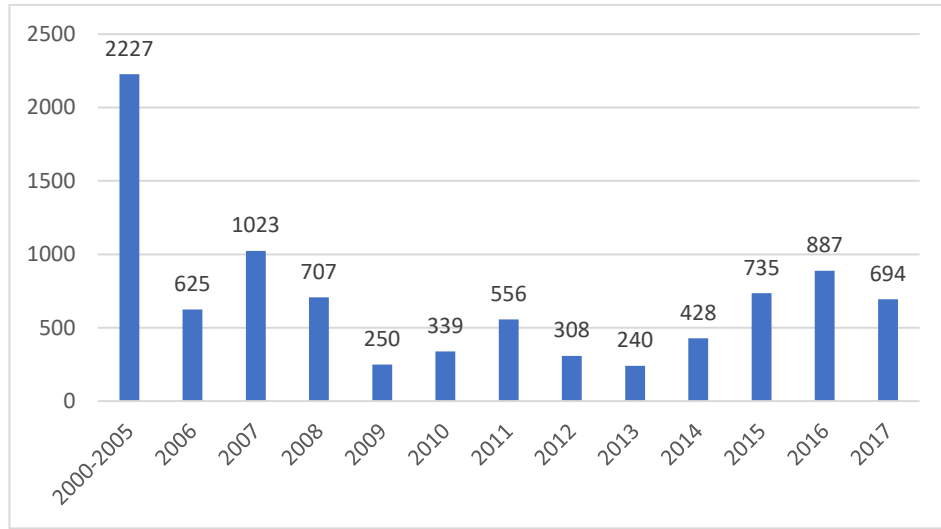
2.5.3. Dünyada DYSY’lerin Türlerine ve Sektörlere Göre Dağılımı

Küresel ekonomide DYSY’lerin istenilen düzeyde ve sürdürülebilir olması öncelikle yatırımların yapıldığı sektörlerin yatırım koşullarına uygun olması gerekmektedir. Gerek ülkelerin yatırım altyapısını hazırlaması, gerekse ÇUŞ’ların yatırım faaliyetinde bulunacak olan alanlara ait ar-ge çalışmalarını yapmaları yatırımların sürdürülebilir olmasında önemli bir etkidir. Ülkelerin DYSY’leri çekebilmek adına yapacağı altyapı çalışmalarında öncelikle hedef ülke menfaatinin üst düzeyde kalacağı ve mevcut yatırımda bulunacak alanlarda kısa dönemli değilde uzun dönemli getirilerin sağlanacağı alanlara teşviklerin sağlanması gerekmektedir.

Yatırım sektörlerinin tercihinde bulunacak olan ÇUŞ’lar içinde belli başlı kriterler mevcuttur. ÇUŞ’lar, öncelikle yatırım alanlarının tercihinde konjonktürün ihtiyaçlarını karşılayacak alanlar tercih edilmelidir. Böyle bir kıstas üzerine alanların tercih edilmesi hem ÇUŞ’lara yüksek düzeyde kar sağlayacak hem de yatırımda bulunulacak ülkenin gereksinimi karşılanacaktır. Böylelikle karşılıklı etkileşim içinde olan aktörler farklı farklı yatırım alanlarının doğmasını sağlarlar.

Dünya genelinde asırlardır geçen süreçte yatırımların dağılımında her sene, her dönem yeni yeni türler ortaya çıkmıştır. Küresel ekonomide yıllar itibariyle geçen süreçte DYSY'lerin türlerine göre dağılımında en fazla “Sınır Ötesi Birleşme ve Satın Almalar ve Greenfield (Sıfırdan Yatırım)” yatırımları tercih edilmektedir.

Şekil 12: 2000-2017 Yıllarında Dünyada Sınır Ötesi Birleşme ve Satın Almaların Miktarı (Milyar \$)

Kaynak: Yased Yatırım Raporundan Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

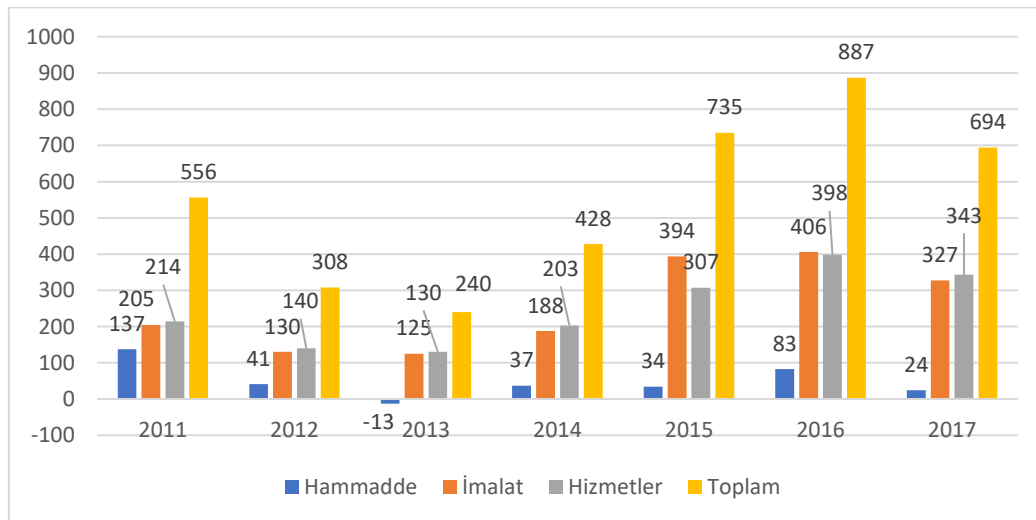
Şekil 12’de yer alan veriler 2000-2017 yılları arasında dünya genelinde yapılan DYSY’lerin türlerine göre dağılımında yer alan sınır ötesi birleşme ve satın almaların miktarını göstermektedir. 2000-2005 yılları arasında dünya geneli sınır ötesi birleşme ve satın almaların değeri 2.227 trilyon \$ seviyelerindedir. 2005 yılında 462 milyar \$ olan sınır ötesi birleşme satın alma miktarı 2006 yılında 625 milyar \$’a ulaşmıştır. Bu miktar 2007 yılında %62 artarak son 17 yılın en yüksek seviye olan 1.023 trilyon \$’a yükselmiştir. 2008 yılında küresel ekonomide yaşanan ekonomik krizle birlikte sınır ötesi birleşme satın alma oranlarında azalmalar gözlemlenmiş ve 707 milyar \$ seviyelerine düşmüştür. Küresel ekonomide kriz ortamının devam etmesiyle birlikte DYSY sektörlerinde de sermaye girişleri

düşük seviyelerde kalmıştır. 2009 yılında dünya geneli sınır ötesi birleşme ve satın alma miktarı bir önceki yıla göre %65 azalarak 250 milyar \$'a kadar düşmüştür. 2013 yılına kadar geçen süreçte DYSY sektörlerinde sermaye girişleri düşük seviyelerde devam etmiş 2014 yılında sonra artışlar gözlemlenmeye başlamıştır.

2015 yılına gelindiğinde küresel ekonomide gerçekleştirilen sınır ötesi birleşme ve satın alma işlemlerin toplam değeri, 2014 yılındaki gibi kriz döneminden farklı olarak %67 artarak 735 milyar \$ seviyelerine ulaşmıştır. 2015 yılında gerçekleşen bu nispette bir yükselişin nedeni GÜ'lerde yapılan sınır ötesi birleşme ve satın alma miktarının 2 katına çıkarak 631 milyar \$ olmasının katkısı yüksektir. 2016 yılında bir önceki yıla benzer şekilde sınır ötesi birleşme ve satın alma miktarı %18 dolaylarında bir artışla 887 milyar seviyelerine yükselmiş, fakat 2017 yılında bu miktar %20 azalarak 694 milyar olarak gerçekleşmiştir.

DYSY'lerin türlerinde bir bütün olarak yer teşkil eden sınır ötesi birleşme ve satın alma değeri, hammadde, imalat ve hizmetler sektörleri olmak üzere 3 ana başlıkta yer almaktadır.

Şekil 13: 2011-2017 Yılları Arasında Sınır-Ötesi Birleşme ve Satın Almaların Sektörel Dağılımı (Milyar \$)

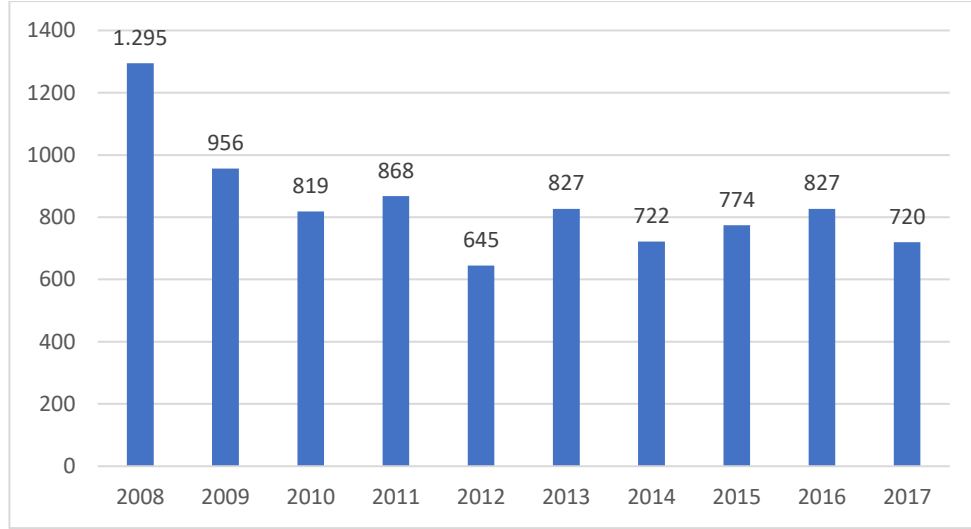

Kaynak: Yased Yatırım Raporundan Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 13’de yer alan veriler 2011-2017 yılları arasında DYSY’lerin sınır ötesi birleşme ve satın alma toplamalarının sektörlerine ait dağılımı göstermektedir. 2011 yılında dünya genelinde yapılan 1,5 trilyon \$’lık DYSY girişlerinin 556 milyar \$’ı sınır ötesi birleşme ve satın alma yoluyla yapılmıştır. 2011 yılında sınır ötesi birleşme ve satın alma olarak yapılan 556 milyar \$ DYSY girişinden 137 milyar \$’ı hammadde, 205 milyar \$’ı imalat sanayisi ve 214 milyar \$’ı da hizmetler sektörüne yapılmıştır. 2011-2014 yılları arasında DYSY’lerin sektörlerinde sermaye girişleri belli aralıklarla gidip gelmiştir. 2015 yılında sınır ötesi birleşme ve satın alma hem toplamda hem de alt sektörlerde yüksek artışların yaşandığı bir yıldır. 2015 yılında toplamda 735 milyar \$ olarak gerçekleşen sınır ötesi birleşme ve satın alma imalat sanayisine toplamda %54 oranla 394 milyar \$, hizmetler sektörüne toplamda %42 oranla 307 milyar \$ sermaye girişi yapılmıştır. 2016 yılı benzer şekilde yüksek seviyelerde sermaye girişlerinin yaşandığı yıl olmuş, fakat 2017 yılında DYSY girişleri bir önceki yıla göre %21 düşmüş ve toplamda 694 milyar \$ yapılmıştır.

Küresel ekonomide DYSY’lerin türlerine dağılımında en fazla sermaye giriş oranına sahip olan tür greenfield (Sıfırdan Yatırım) yatırımlarıdır. DYSY’lerin verimlilik ve sürdürülebilirliği açısından greenfield (Sıfırdan Yatırım) yatırımları en fazla etkiye sahip yatırım çeşididir.

Şekil 14: 2008-2017 Yıllarında Dünyada Greenfield (Sıfırdan Yatırım) Yatırımlarının Miktarı (Milyar \$)

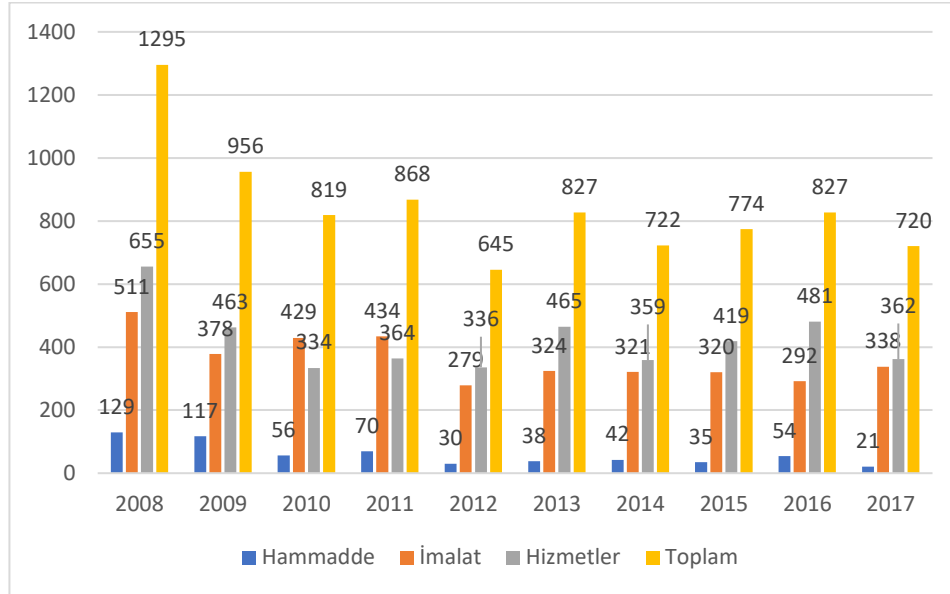

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 14'te yer alan veriler 2008-2017 yılları arasında DYSY'lerin türlerine göre dağılımında yer alan greenfield yatırımlarının toplam miktarlarını göstermektedir. 2008 yılında greenfield yatırımlarının toplam miktarı 1,29 trilyon \$ olarak gerçekleştirilmiştir. 2008 yılında küresel piyasalarda ortaya çıkan ekonomik kriz, etkisini DYSY'lerde de göstermiştir. 2008 yılında 1,29 trilyon \$ olan greenfield yatırımları 2009 yılında %26 azalarak 956 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Ekonomik krizin etkisiyle birlikte greenfield yatırımlarında da düşüşler yaşanmaya devam etmiştir.

2011 yılında 868 milyar \$ olan greenfield yatırımları 2012 yılında 645 milyar \$'a düşmüştür. Yıllar itibariyle geçen süreçte greenfield yatırımları artış trendi göstermiş ve belli aralıklarda ilerlemiştir. 2015 yılında 774 milyar \$ olan greenfield yatırımları 2016 yılında %7 artarak 827 milyar \$, 2017 yılında bir önceki yıla göre %13 azalarak 720 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir.

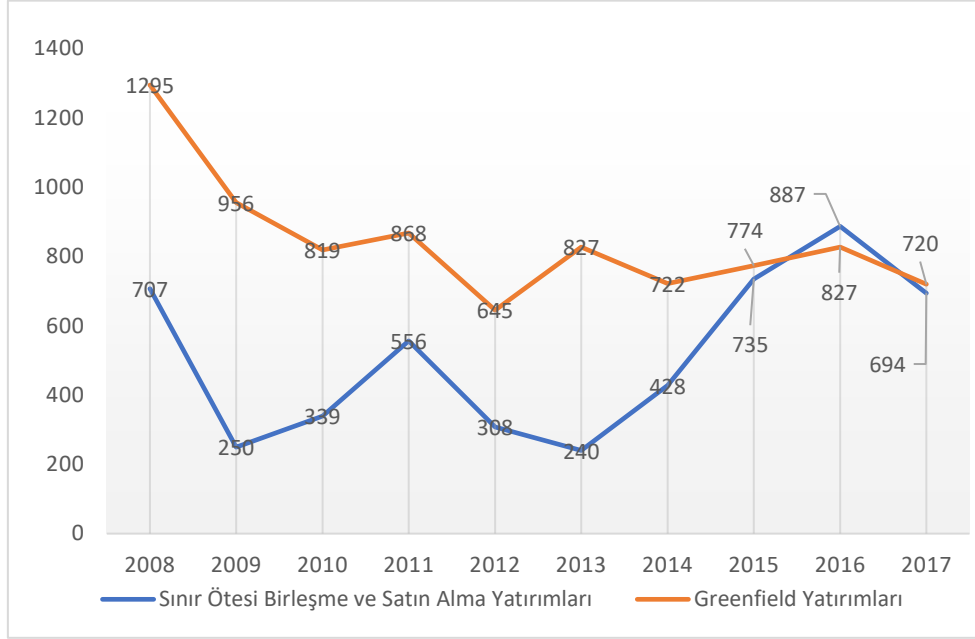
Şekil 15: 2008-2017 Yılları Arasında Greenfield (Sıfırdan Yatırım) Sektörel Dağılımı (Milyar \$)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 15'te yer alan veriler, 2008-2017 yılları arasında DYSY'lerin türlerine göre dağılımında yer alan greenfield yatırımlarına ait sektörlerin sermaye giriş miktarlarını göstermektedir. 2008 yılında 1,29 trilyon \$ olarak gerçekleşen greenfield yatırımlarının 655 milyar \$'ı hizmetler sektörü, 511 milyar \$'ı imalat sanayisi ve 129 milyar \$'ı hammadde sektörüne yapılmıştır. 2008 yılında küresel ekonomik krizin finans sektöründe çıkmasıyla birlikte 2008 yılında itibaren hizmetler sektöründe önemli düzeyde düşüşler yaşanmaya başlamıştır. 2008 yılında 655 milyar \$ olan hizmetler sektörü, 2012 yılında %48 azalarak 336 milyar \$'a kadar düşmüştür. Yıllar itibariyle geçen süreçte greenfield yatırımlarının sektörel dağılımında hammadde sektörü çok düşük seviyelerde kalmıştır. Hizmetler sektöründeki düşüşler 2014 yılından sonra artmaya başlamış ve 2016 yılında en yüksek ikinci seviye olan 481 milyar \$ sermaye girişi elde edilmiştir.

Şekil 16: DYSY'lerin Türlerine Göre Dağılımlarının Karşılaştırılması (Milyar \$)

Kaynak: UNCTAD Veri Tabanından Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 16'da yer alan veriler DYSY türlerinin eğilimlerini göstermektedir. 2008 yılında 1,29 trilyon \$ olarak gerçekleşen sınır ötesi birleşme ve satın alma miktarı küresel ekonomide çıkan kriz ortamından dolayı 2009 yılında %25 azalarak 956 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl greenfield yatırımları %65 azalarak 250 milyar \$ yapılmıştır. Yıllar itibariyle geçen süreçte sınır ötesi birleşme ve satın almalarda en düşük yıl 645 milyar \$ ile 2012 yılıdır. Greenfield yatırımlarında da benzer şekilde yıllar itibariyle düşüşler yaşanmış ve 2013 yılında 240 milyar \$ ile en düşük greenfield yatırımı yapılmıştır. 2008 yılında küresel ekonomide ortaya çıkan kriz ortamı 2017 yılına kadar devam etmiştir. Yıllar itibariyle geçen süreçte yatırım türlerinde önemli düzeyde düşüş ve yükselişler yaşanmıştır. Yatırım türlerinin eğimleri piyasaların kriz ortamından hala kurtulamadığının göstergesidir.

2.6. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Türkiye ekonomisinin DYSY’ler ile geçmişi yaklaşık yetmiş yıllık bir periyoda dayanmaktadır. Türkiye gibi köklü bir devlet için bu tarihsel süreç kısa bir zamanı ifade etmekle birlikte, Osmanlı Devleti zamanında yabancı sermaye yönünden kazanılan ekonomik tecrübeler yabancı sermayenin yaklaşık 177 yıllık bir geçmişinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin DYSY’leri ile ilgili tarihsel akışını gözlemlemeye Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden günümüze kadar geçen periyotta incelemek konunun anlaşılması açısından daha faydalı olacaktır.

2.6.1. Türkiye’ye Osmanlı Devleti’nden Kalan DYSY Mirası

Osmanlı imparatorluğu giderek artmaya başlayan mali sorunlarına 1840’lı yıllarda çare aramaya başlamış ve bunu da dış borçlanma yoluna giderek çözmeye çalışmıştır. Mali sorunların çözülmesi amacıyla alınan borçların ödenmesinde sıkıntıya düşülmüş ve Osmanlı’nın borçlu olduğu devletlerin alacaklarının garanti altına alındığı 1881 yılında Muharrem Kararnamesi çıkarılmış ve bu kararnameyle “Düyun-u Umumiye İdaresi” kurulmuştur. Bu kararname ile dış borçların miktarlarında indirim yoluna gidilmiş ve borçların ödenmesinde takvim süreci yeniden düzenlenmiştir. Düyun-u Umumiye İdaresi’nin kurulmasıyla birlikte yabancı devletler Osmanlı pazarlarındaki işletmecilik faaliyetlerini tamamlamışlardır. Osmanlı idaresi çıkan kararname yıllarında ülke sınırlarında gerçekleştirilen tuz işletmeciliğini kendi bünyesinde bırakmış, diğer bir sektör olan tütün işletmeciliğini Osmanlı Bankası, Avusturya ve Almanya tarafından üçlü ittifakla kurulan “Reji İdaresi” adında mültezime bırakılmıştır. Aynı yıllarda İngiliz ve Fransız sermayesinin de bulunduğu Osmanlı bankası Şam-Hama, İzmir-Kasaba, Selanik-İstanbul demiryolları, Ereğli kömür madeni işletmesini, İstanbul-Beyrut liman işletmesini ve İstanbul tramvay, elektrik ve su işletmesini elde etmiştir. 1888 yılında Almanya Deutche Bank vasıtasıyla

Bağdat demiryolu projesine dahil olmuş ve bir yıl sonra da Anadolu Osmanlı Şimendifer Kumpanya adında şirket kurmuştur. (Şener ve Kılıç, 2008:22).

İngiltere ve Osmanlı devleti arasında 1838 yılında serbest ticaret anlaşması imzalanmış ve bu anlaşma İngiltere gündeminde bir zafer olarak algılanmıştır. Bu anlaşma o yıllarda henüz Batının hiçbir ülkesinde uygulanmayan liberalizm faaliyetlerini İngilizlerin Rus tehdidine karşı Osmanlı devletine kabul ettirdiği bir anlaşmadır (Koçtürk ve Eker, 2012:37).

1914 yılında Osmanlı İmparatorlunun sınırları içerisinde yapılan DYSY'lerin %63'lük kısmı yalnızca demiryollarına ait olup, %12'lik kısmı bankacılık ve sigortacılığa ve kalan kısım ise %5'lik paylarla sanayi, ticaret, elektrik, tramvay ve deniz taşımacılığı gibi hizmetlere aittir. I.Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla birlikte ikinci küreselleşme faaliyetlerinin de sonuna gelinmiştir. Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte uzun yıllar imparatorluklarını devam ettiren devletler yıkılmış ve yerine sınırları katı çizgilerle oluşturan ulus-devletler ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte yeni kurulum aşamasında olan Türkiye Cumhuriyeti, ulus-devlet anlayışını benimseyerek, kamu hizmeti değerinde olan alanlarda faaliyetlerini yürüten yabancı şirketlerin millileştirilmesi politikalarını izlemeye başlamıştır (Yavan ve Kara, 2003:26).

2.6.2. Cumhuriyet Dönemi

I.Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte yeni yönetim şekline sahip olan Türkiye Cumhuriyeti tarıma dayalı bir ekonomi devralmıştı. Savaştan çıkmış ülke ekonomisinin durumu çok iyi durumlarda olmadığı gibi halkın da savaştan maddi ve manevi kayıplar yaşadığı aşikardı. Böyle bir durumda ülke ekonomisini tekrar canlandıracak ve yabancı sermayenin ülke sınırlarına çekilmesi için hızlı ekonomik politikalar aranmaya başlanmıştır.

O yıllarda gerçekleştiren İzmir İktisat Kongresi ekonomik programda atılan adımların en önemlisiydi.

İzmir İktisat Kongresinde, bir konuşma gerçekleştiren Gazi Mustafa Kemal yabancı sermaye yatırımlarına karşı tavrını şu şekilde ifade etmiştir:

“...Efendiler, ekonomi alanında düşünür ve konuşurken zannolunmasın ki, yabancı sermayeye karşı düşmanız. Hayır, bizim memleketimiz geniştir. Çok emek ve sermayeye ihtiyacımız vardır. Kanunlarımıza uymak koşuluyla yabancı sermayeye gerekli güvenceyi vermeye her zaman hazırız. Yabancı sermaye bizim emeğimize katkıda bulunsun ve bizimle onlar için yararlı sonuçlar versin” (Yavan ve Kara, 2003:27).

Tablo 11: Cumhuriyet Dönemi DYSY’lerin Sektörel Dağılımı

Sektörler	Firma Sayısı	Yatırım Sermaye (milyon sterlin)	%
Demiryolları	7	39,2	62
Bankalar	23	10,2	16
Liman ve Belediye Hizmetleri	11	5	8
Ticaret	35	3,6	6
Madencilik	6	3	5
İmalat	12	2,4	3
Toplam	94	63,4	100

Kaynak: Yavan ve Kara, 2003:26

Tablo 11’de yer alan göstergeler ışığında en çok yatırımların yapıldığı sektör demiryolları ve bankacılık sektörüdür. O dönemde ulaşım araçları içerisinde en hızlı kullanılan araç demiryollarıydı. Osmanlı döneminden kalma demiryollarını ağını Cumhuriyet döneminde daha da genişletme alanında ciddi çabalar vardı. Bu ağların genişletilmesindeki sebeplerden biri ülke içerisinde toplu taşımada kullanılan tren zamanın hızlı ve tek aracı olması, diğeri ise ülkenin sahibi olduğu hammadde ve madenlere ulaşmak ve bu bölgeleri liman şehirleri haline getirmektir. Ülke yönetiminin demiryollarındaki bu

imkanlardan yararlanmak amacıyla gösterdiği bu önem, demiryollarını yabancı yatırımcıların gözünde cazip sektör haline gelmiştir. Yatırımların geldiği ikinci en önemli sektör bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörünün bu kadar önemde olması, savaş döneminden yeni çıkan bir ülkenin kendi ülkesi içerisinde yatırımlarını gerçekleştirmek için finansman ihtiyacı duyması ve bünyesinde olmayan bu finansmanı kredi yoluyla sağlamasından kaynaklıdır.

Cumhuriyet döneminde yatırımlar ortaklık şeklinde de ülkeye gelmiştir. Bu ortaklıklar da genellikle gıda, dokuma ve çimento gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. 1929 yılına gelindiğinde ülke içerisindeki yabancı sermayeli şirket sayısı 114'ü bulmuş ve 30 milyon \$'lık bir sermaye girişi yaşanmıştır. 1920-1930 arasında 201 Türk Anonim şirketi kurulmuş ve bu şirketlerin 66 tanesinde yabancı şirketlerin sermayesinin yer aldığı tespit edilmiştir. Toplam sermaye içerisinde yabancı şirket sermaye ortaklık payı %43 dolaylarında olup bu da 31 milyon \$ civarındadır (Koçtürk ve Eker, 2012:39).

Tablo 12: Türkiye’de 1923-1929 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren İmtiyazlı Şirketler

Şirket Adı	Ülke Adı	Yıl
İstanbul Seydi Köy Gaz ve Elektrik Şirketi	Belçika	1924
İzmir Telefon Şirket	İsveç	1925
İzmir Elektrik ve Tramvay Şirketi	Belçika	1925
Zingal Ormancılık Şirketi	Belçika	1927
Güney Anadolu Manganez Mad. Şti.	Almanya	1927
Kireçlik Krom Mad. Şti.	Fransa	1927
Adana Elektrik Şirketi	Almanya	1928
Ankara Elektrik Şirketi	İngiltere	1928
Ford Şirketi	ABD	1929

Kaynak: Yavan ve Kara, 2003:28

Cumhuriyet ilan edilmeden önce 1923 yılı Şubat’ında gerçekleştirilen İzmir İktisat kongresinde Gazi Mustafa Kemal yeni kurulacak olan devletin ekonomik altyapısını milliyetçi ve liberal politikalara dayandırmış ve bununla birlikte dışa açık ve özel girişimlere yer veren bir ekonomik tablo çizmiştir. Kurulacak olan devletin dışa açık bir ekonomi modeli benimsemesinin en önemli sebebi ise Lozan Barış Anlaşması’nda yer alan ekonomik yükümlülüklerdir. Anlaşmada yer alan yükümlülüklerle göre ülke içerisinde yer alan yabancılar 1929 yılına kadar ticari ayrıcalıklarını devam ettireceklerdir.

Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte ülkeye yabancı sermaye çekebilmek adına belli başlı düzenlemeler yapılmıştır. Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun’a isnat edilerek çıkarılan 22 Nisan 1947 tarihli “13 sayılı Karar” yabancı sermayenin ülkeye döviz olarak gelmesi ve yatırımların yapılacağı alanlarda tarım, sanayi, turizm ve ulaştırma hizmetleri gibi sektörlerle yapılması öngörülmektedir. Ülke içerisinde böyle bir yatırım ortamının oluşmasıyla birlikte hükümetin yabancı sermayenin ülkenin menfaatine olduğu ve ihracatı arttıracığı kanaatine varılırsa, yatırımlardan elde edilen karın belli bir oranda kısmının ülke dışına transferine izin verilebilecektir (Kılıç Görmezöz, 2007:30).

Küresel piyasalarda yaşanan liberalleşme hareketleriyle birlikte Türkiye’de başlayan yabancı sermaye ülkeye çekme teşviklerine yenileri eklenmiştir. 1950 yılında çıkan 5583 sayılı kanun ve 1951 yılında çıkan 5821 sayılı kanunlarla ülkeye yabancı sermaye çekme adına olumlu adımlar atılmıştır. 5583 sayılı kanun içeriğinde Türkiye’de yatırım faaliyetinde bulunan yabancı sermayeye transfer garantisi verilmiş ve yurtdışından borç alıp yatırımlarda bulunan Türk yatırımcılara da aldıkları borçların faizlerinde transfer etme hakkı tanınmıştır. 5821 sayılı kanunda yatırımda bulunan yabancı şirketlerin toplam karlarının %10’luk kısmına kar transferi hakkı tanınmıştır. 1954 yılında çıkarılan 6326 sayılı Petrol kanunuyla yabancı şirketlerin Türkiye’de petrol arama, üretimi ve sondaj faaliyetleri düzenlenmiştir.

1954 yılına gelindiğinde 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Çıkarılan yasayla ülke içerisinde yatırım faaliyetinde bulunacak olan yabancı işletmelerin yatırım alanlarındaki kısıtlamalar kaldırılmış ve yerli işletmelerin yatırım faaliyetlerinde bulunabileceği bütün alanlar yabancı işletmelere açılmıştır. Yabancı sermayeyi teşvik için çıkarılan bu yasalara rağmen istenilen verim elde edilememiştir.

Türkiye’de 1960 yılında çıkan askeri darbeye birlikte hükümet görevinden el çektirilmiş ve darbeden önce uygulanan liberal politikalar yerini plancıyı ekonomik politikalara bırakmıştır. Yeni uygulanmaya başlayan ekonomik politikalarla birlikte ilk kez beş yıllık kalkınma planı oluşturulmuş ve plan doğrultusunda sanayi üretiminde çıkartılan kredi desteklemelerinde yabancı işletmelerden ziyade yerli işletmeler tercih edilmeye başlanmış ve bununla yerli işletmelere sanayi üretimini kontrol altına aldirmaya çalışılmıştır (Kılıç ve Görmezöz, 2007:39).

Yeni hükümet sisteminin yürürlüğe koyduğu planlayıcı ekonomik politikalar ithal ikameci modelin çalışmalarıydı. Sanayi alanlarında ithal ikameci modeli uygulayan yeni hükümet belli başlı yerli işletmelere verdiği teşvik ve imtiyazlarla bu işletmelerin sanayi üretim kapasitesinde söz sahibi olmasını sağlamıştır. Devlet desteğiyle alanında ilerleyen bu işletmeler faaliyet alanlarında kendine rakip olacak yabancı sermayeli işletmeleri değil, işletme faaliyetlerinde kendileriyle ortak girişimde bulunacak girişimcileri devlet desteğiyle çekmeye çalışmışlardır. Yerli olarak büyüyen holdingler yabancı şirketlerle kurdukları ortaklıklarda işletme yönetim faaliyetlerini bünyelerinde tutmuşlardır. Bu yıllarda Türkiye’de yatırımlarda bulunan ÇUŞ’ların ilaç sektöründe, Sandoz (1956), Pfizer (1957), Roche (1958), Bayer (1962); otomobil sektöründe, Fiat (1954), BMC (1964), MAN (1966), Mercedes (1966), Renault (1969); beyaz eşyada AEG (1964), Siemens (1964), Bosch

(1970); gıda sektöründe Pepsi (1964), Coca-Cola (1965), Tuborg (1967); lastik sanayisinde Pirelli (1960) ve Goodyear (1961) bulunmaktadır (Yavan ve Kara, 2003:21).

Tablo 13: 1954-1979 Yılları Arasında Türkiye'ye Gelen Net (Giriş-Çıkış) Yatırımların Miktarı (Milyon \$)

Yıllar	Yıllık	Kümülatif
1954'e kadar	2,8	2,8
1954	2,2	5
1955	1,2	6,2
1956	3,4	9,6
1957	1,3	10,9
1958	1,1	12
1959	3,4	15,4
1960	1,9	17,3
1961	1,2	18,5
1962	4,2	22,7
1963	4,5	27,2
1964	11,9	39,1
1965	11,6	50,7
1966	9,7	60,4
1967	9	69,4
1968	13,9	83,3
1969	13,2	96,5
1970	9	105,5
1971	11,7	117,5
1972	12,8	130
1973	67,3	197,3
1974	-7,7	189,6
1975	15,1	204,7
1976	8,9	213,6
1977	9,2	222,8
1978	11,7	234,5
1979	-6,4	228,1

Kaynak: Yavan ve Kara, 2003:29

Tablo 13'de yer alan bilgiler ışığında 1961 yılından itibaren net DYSY miktarlarında bir artış gözlemlenmeye başlanmıştır. DYSY miktarında en yüksek seviye 1973 yılında yakalanmıştır. Bu yıllarda siyasi alandaki istikrarın olmayışı ve Kıbrıs Barış Harekatı'nın başlaması DYSY giriş oranlarını olumsuz yönde etkilemiştir. 1970 yılların sonlarında ödemeler dengesinde ortaya çıkan sorunlarda yabancı sermaye ülkeye gelmesinde olumsuz bir izlenim oluşturmuştur.

1970’li yıllarda ekonomik alanda yabancı sermayenin teşvikinde ülkeye gelmesi için oluşan olumsuz şartların ardından, 1980 yılında ekonomik alanda korumacı ekonomik sistemden serbest ekonomi sisteminin ilk adımları atılmaya başlanmıştır. 24 Ocak 1980 yılında ithal ikameci ekonomik modelden ihracata dayalı serbest ekonomi modeline geçilmiştir.

Serbest ekonomiye geçilmesinde alınan bazı kararlar şunlardır;

- Esnek Kur politikası,
- Yurtiçi Tasarruflara yönelik politikalar,
- İhracattaki teşviklerin arttırılması,
- İthalattaki kotaların kaldırılması,
- Gümrük vergilerinde indirimle gidilmesi.

1980 yılında alınan bu kararlarla birlikte doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artış oranları 1981 yılından itibaren gözlemlenmektedir (Koçtürk ve Eker, 2012:40).

24 Ocak kararlarında atılan somut adımlardan biri de Başbakanlık’a bağlı Yabancı Sermaye Daire Başkanlığı’nın kurulmasıdır. Yabancı sermaye yatırımlarının daha liberal hale gelmesi anayasal süreçte 1980, 1984, 1986 ve 1995 yıllarında 6224 sayılı kanunda yapılan değişikliklerle desteklenmiştir (Yavan ve Kara, 2003:35).

1980 darbesinden sonra liberal politikaların öncüsü olan Turgut Özal Anavatan Partisiyle katıldığı ilk seçimde Başbakan olarak seçilmiş ve liberal ekonomik politikalara devam etmiştir. Hükümet politikalarında bu yönde çeşitli alanlarda teşvikler uygulanmaya başlanmıştır. 1984 yılına gelindiğinde döviz alım-satım işlemlerinde serbestleşmeye gidilmiş ve 1989 yılında kambiyo kontrollerindeki denetimler kaldırılarak finansal piyasalarda liberal politikalar uygulanmaya başlanmıştır (Müsiad, 2014:64).

Tablo 14: 1980-2002 yılları arasında Türkiye'ye Gelen DYSY (Milyon \$)

Yıllar	İzin Verilen Yabancı Sermaye Girişi	Fiili Giriş	Yabancı Sermayeli Firma Sayısı
1980	97	35	78
1981	338	141	109
1982	167	103	147
1983	103	87	166
1984	271	113	235
1985	234	99	408
1986	364	125	619
1987	655	115	836
1988	821	354	1.172
1989	1.521	663	1.525
1990	1.861	684	1.856
1991	1.967	907	2.123
1992	1.820	911	2.330
1993	2.063	746	2.554
1994	1.478	636	2.830
1995	2.938	934	3.161
1996	3.836	914	3.582
1997	1.678	852	4.068
1998	1.646	953	4.533
1999	1.700	813	4.950
2000	3.477	1.707	5.328
2001	2.725	3.288	5.841
2002	2.243	569	6.311

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı Yatırım Raporundan Yararlanılmıştır.

Tablo 14'de yer alan veriler ışığında 1980 yılından sonra yeni hükümetle birlikte liberal programlarda daha da ilerlemeler gözlemlenmektedir. 1980 yılında izin verilen yabancı sermaye girişi 97 milyon \$ iken yıllar itibariyle bu oran artmıştır. Hükümet politikalarının desteğiyle birlikte hem DYSY girişlerinde, hem de ülke içerisine gelen yabancı sermayeli firma sayısında da artışlar gözlemlenmektedir. Fakat 1994 yılında küresel mali piyasalarda yaşanan sıkıntılar ve borsada meydana gelen iniş-çıkışlar küresel ekonomide DYSY azalttığı gibi, Türkiye'de de sermaye girişlerinde azalmalar meydana

gelmiştir. 1992 yılında 911 milyon \$ olan sermaye girişi 1993 yılında 746 milyon \$, 1994 yılında 636 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 14’de yer alan göstergeler ışığında, 1995 yılında izin verilen sermaye giriş miktarı 3 milyar \$’a ulaşırken bu oran 1999 yılında 1,7 milyar \$’a kadar düşmüştür. 2000 yılında aynı oran bir önceki yıla göre %100’lük bir artışla 3,4 milyar seviyelerine ulaşmıştır. Fakat ülke içerisindeki fiili girişler ise 1,7 milyar olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılına gelindiğinde 2,7 milyar \$ sermaye giriş izni verilmiş ve fakat fiili giriş oranı 3,2 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Arada gerçekleşen bu artış farkının nedeni İş Bankası ve Telecom İtalia arasında yapılan ortaklık anlaşmasıyla 1,4 milyar \$ sermaye girişi yaşanmış ve bununla birlikte Demirbank’ın İngiliz firması olan HSBC firmasına satılmasıyla bu oran elde edilmiştir. 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin etkileri 2002 yılı sermaye giriş oranlarına yansımaktadır. 2002 yılında izin verilen sermaye giriş oranı 2,2 milyar seviyelerinde iken aynı yıl fiili olarak gerçekleşen sermaye girişleri 1 milyar \$ civarında kalmıştır (Hazine Müsteşarlığı, 2005:10).

1989 yılında Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu’nun 32. maddesinde yapılan değişiklikle birlikte yabancı sermayeler üzerindeki kısıtlamalar kalkmış ve yabancı firmalar menkul kıymet piyasalarında işlem yapabilmelerine imkân sağlanmıştır. Bu durum ülkeye yabancı sermaye akışında önemli bir kaynak sağlamıştır. Bununla birlikte kararnamenin yürürlüğe girmesiyle ülke içerisindeki reel faiz oranlarında artışlar yaşanmış ve bu da ülke içerisine daha fazla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelmesini sağlamıştır (Bal ve Göz, 2010:460).

Yıllar itibariyle artan ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, iç ve dış borçlar, kamu açıkları ve enflasyon oranları ülke ekonomisinin sıkıntılı süreçlere girmesine sebep olmuştur. Ekonomik göstergelerde yaşanan bu sıkıntılar ekonomide 1994-1997-2001

krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur. 1980 yılından 2001 yılına kadar ekonomik alanlarda yapılan bütün reformlar ülke ekonomisinde kriz ortamının yaşanmasına engel olamamıştır. Yabancı sermayenin ülkeye çekilmesinde önemli bir araç olan yüksek faiz oranları, ülke içerisinde sermayenin marjinal etkinliğinden dolayı yatırım ortamının oluşmasında önemli bir engel oluşturmaktadır. Ekonomik alanda yüksek faiz oranlarıyla beraber yurtiçi tasarruflardaki yetersizlik ekonomik kriz dalgasının daha da büyümesine neden olmuştur. Ekonomik alanda yaşanan kriz ortamıyla yabancı müteşebbisler kriz ortamında yatırım yapmasına olumsuz etki oluşturmuştur (Şener ve Kılıç, 2008:31).

2001 yılında gelindiğinde ekonomik reformlardan bir yenisi daha olan “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi” adlı program Bakanlar Kurulunda kabul edilmiştir. Yapılan bu çalışmayla birlikte ekonomik yatırımlarda bulunan yabancılar önündeki engellerin kaldırılması hedeflenmiştir. 2001 yılında Türkiye’ye gelen yabancı yatırım miktarı 3,28 milyar \$ olarak gerçekleşmiş ve bu rakam Türkiye’yi dünya sıralamasında 38.sırada yer aldirmiştir. Ancak 2001 yılında çıkan ekonomik kriz, uygulanmaya çalışılan yatırım reformlarından istenilen sonuçların elde edilmesine engel olmuş ve 2002 yılında ülke içerisine gelen DYSY oranlarında azalmalar gözlemlenmiştir.

Türkiye’de 2002 yılında yapılan genel seçimlerle birlikte koalisyon sistemi geride kalmış ve tek partili hükümet sistemi iktidara gelmiştir. Yeni kurulan AK Parti hükümeti, yabancı sermayenin ülke içerisine gelmesinde olumlu söylemler ve reformlarda bulunmuştur. Bu reformlardan en önemlisi 2003 yılında çıkartılan 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Kanunudur. Kanunun içeriğini incelenmek gerekirse kanunda yer alan maddeler şu şekildedir (4875 Sayılı DYSY Kanunu, 2003:8470):

- DYSY’ler mevcut uygulamalara göre tanımlanmakta,

- Eski DYSY kabul ve takip sistemini kaldırmakta ve bildiri ve kayıt usulünü getirmekte,
- Adil bedeller ödenmeden gerçekleşen kamulaştırmayı engellemekte,
- Yabancı yatırımcıların ulusal muamele görmesini garanti etmekte,
- DYSY'ler hiçbir sektör için sınırlamamakta,
- Herhangi bir performans yükümlülüğü getirmemekte,
- Yeni DYSY projeleri için eskiden olan minimum sermaye limitini kaldırmakta,
- Yabancı yatırımcıya sermayelerini ve kazançlarını transfer etme hakkını vermektedir,
- Yabancı yatırımcıya hiçbir sınır koymaksızın kendi mülklerini alma hakkı vermektedir,
- Yabancı yatırımcıların uluslararası tahkim hakkını kabul etmektedir.

Ülke içerisinde ekonomik reformlar ve yapılan düzenlemelerle birlikte 2003 yılında şirket sayılarında %139,6'lık bir artış gözlemlenmiş ve Türkiye sermaye girişlerinde dünya genelinde 53.sırada yer almıştır. Aynı dönemde önemli bir hususta yerleşiklerin yurtdışında bulundukları yatırımlarında bir önceki yıla göre 4 katlık bir artış yaşanmıştır (Bozkurt ve Dursun, 2006:41).

Tablo 15: 2008-2017 Arasında Türkiye’de Sermaye Giriş-Çıkışlarının Dağılımları (Milyar \$)

	2008-2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Uluslararası Doğrudan Yatırım (Net)	37.535	16.182	13.284	12.384	13.119	18.002	13.343	10.830
Sermaye (Net)	27.117	14.145	10.126	9310	9371	11.173	6913	5.568
Giriş (Yatırım)	27.270	16.136	10.759	9.878	8.632	12.077	7.534	7.437
Çıkış (Tasfiye)	152	1.991	633	568	261	364	621	1.869
Diğer Sermaye	3.204	24	522	25	427	2.133	2.540	619
Gayrimenkul (Net)	7.213	2013	2636	3.049	4321	4.156	3890	4.643

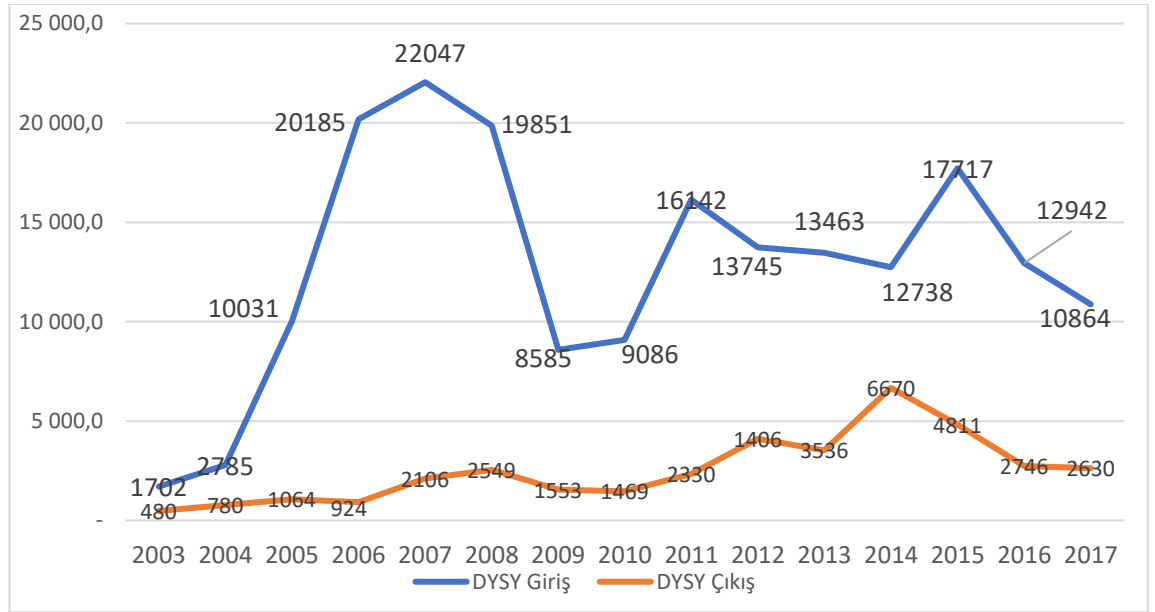
Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2017:11

Tablo 15’de yer alan veriler Türkiye’ye 2008-2017 yılları arasında gelen DYSY’lerin dağılım miktarlarını göstermektedir. Yıllar itibariyle DYSY girişleri belli aralıklarda yükselip düşmüştür. 2008-2010 yılları arasında Türkiye’ye toplamda net olarak 37 milyar \$ DYSY girişi yapılmıştır. Bu yatırım girişinden 27 milyar \$’lık kısmı sermaye girişi olarak, 7 milyar \$’lık kısmı ise gayrimenkul olarak ülkeye gelmiştir. 2008 yılında küresel piyasalarda ortaya çıkan ekonomik kriz Türkiye’de de etkisini göstermiştir. 2009 yılında net olarak gerçekleşen DYSY girişi 2008 yılına göre %55 oranında azalmış ve toplamda 8 milyar \$ DYSY girişi elde edilmiştir. Küresel piyasalarda kriz sürecinin devam etmesiyle birlikte GÜ’lerden kaçan sermaye kriz ortamından daha az hasar atlatan GOÜ’lere doğru yönelmiştir. GOÜ’ler grubunda yer alan Türkiye bu sermaye girişinden payına düşeni almış ve göstergelerinde olumlu etki meydana gelmiştir.

2011 yılında toplamda 16 milyar \$ DYSY girişi yapılmıştır. 2011 yılında elde toplam DYSY girişi 2008-2010 yılları arasında elde edilen yatırım girişinin %45’ine tekabül etmektedir. 2011 yılı Türkiye’de dönemler itibariyle elde edilen en yüksek ikinci DYSY girişi olarak tarihe geçmiştir.

2016 yılında 13 milyar \$’lık uluslararası sermaye girişlerinin 9,4 milyar \$’lık kısmının sermaye giriş hesapları ve 3,9 milyar \$’lık kısmını yabancıların gayrimenkul alımları oluşturmaktadır. 2017 yılı sonunda Türkiye’ye gelen uluslararası sermaye girişi 2016 yılına oranla %19’luk bir düşüşle 10,8 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam 10,8 milyar \$’ı bulan uluslararası sermaye girişlerinin 5,6 milyar \$’ı net doğrudan yabancı sermaye girişleri, 4,6 milyar \$’ını yurtdışında yerleşik kişilerin gayrimenkul alımları ve 619 milyon \$’lık kısmını da diğer sermaye girişleri oluşturmaktadır.

Şekil 17: 2003-2017 Yılları Arasında Türkiye’de DYSY Giriş-Çıkışlarının Eğilimi
(Milyon \$)

Kaynak: TCMB EVDS Yararlanılarak oluşturulmuştur.

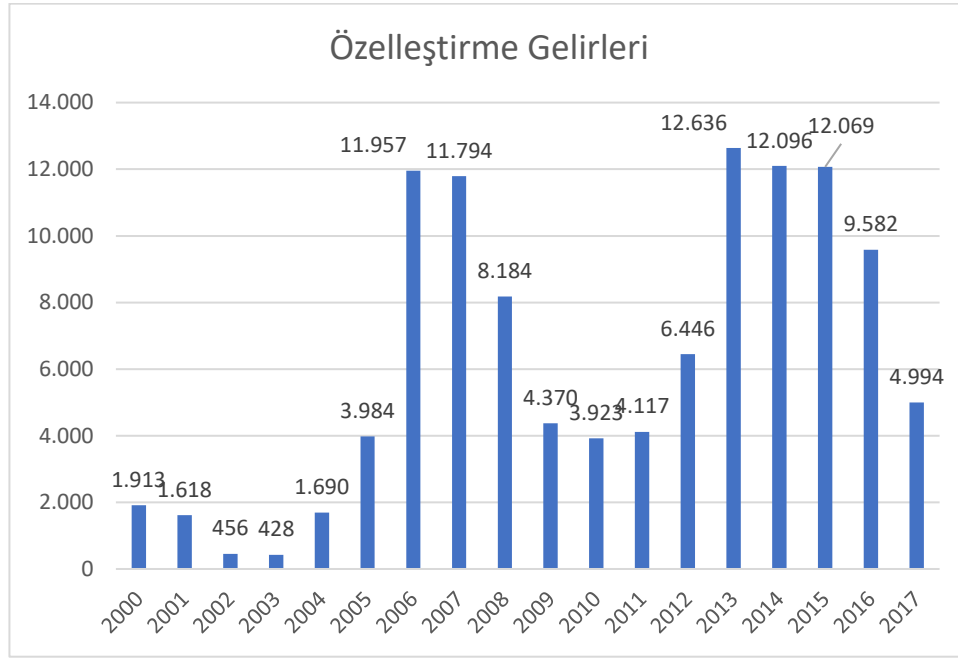
Şekil 17’de yer alan veriler Türkiye’de DYSY giriş-çıkışlarının eğilimlerini göstermektedir. 2003 yılında kurulan yeni ekonomik sistemle birlikte ülke içerisine gelen DYSY girişlerinin genel eğilimi, 2008 ekonomik krizine kadar artış trendini göstermektedir. 2008 yılında etkisini göstermeye başlayan kriz ortamı ülke içerisine yönelen DYSY girişlerinde azalma trendini oluşturmuştur. 2008 yılına kadar ve daha sonra süreçlerde DYSY giriş trend eğiminin DYSY çıkış trendine göre sürdürülebilir olmaması ülke içerisine gelen yabansı sermayenin kısa vadeli kâr amaçlı geldiğinin göstergesidir. Yıllar itibariyle DYSY giriş trendinin belli aralıklarda ilerlememesi sermaye girişlerinin ülke menfaatine sürdürülebilir alanlara yapılmadığını göstermektedir.

2.6.2.1. Türkiye’de Özelleştirmeler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlar

Devletlerin DYSY’leri ÇUŞ’lar vasıtasıyla ülkelerine çekmelerinde maksimum karı elde etmek adına belli başlı durumlar söz konusudur. Ülke içerisinde yatırım faaliyetinde bulunan firmalar bu yatırımlarını sıfırdan yatırım, yani “greenfield” olarak yapmaktan ziyade ülke içerisinde mevcut olan bir firmayı özelleştirme yoluyla satın alma ya da mevcut firmayla ortaklık şeklinde ülke geldikleri gözlemlenmektedir. Böyle bir yatırım kalemleriyle ülkeye gelen yabancı yatırım, satın alınan şirket için yatırım niteliğinde olurken ülke yatırım değerlerinde pek bir fayda sağlamamaktadır. Çünkü böyle bir yatırım kalemiyle ülkeye gelen yatırımlar ülkenin GSYH’de yer alan bir firma olduğu için mevcut işletmeyi satın alma ülke yatırım değerlerinde artış oluşturmamaktadır. Böyle bir yatırım şekline “plasman” yatırım denilmektedir.

Bununla birlikte özelleştirme ve satın alma yoluyla yapılan yatırımların gerçekleşmesinde yatırım yapan şirketin yatırım kaynağını nereden sağladığı da önem arz etmektedir. Yatırımı yapan firma bu kaynağı kendi öz kaynaklarından değilde uluslararası piyasalardan veya yatırımın yapıldığı firmanın bulunduğu ülke içindeki finansal piyasalardan sağlayıp kredi kullanarak yaparsa yapılan yatırımın işlerliğinin azaldığının belirtisidir. Nitekim başta Türk Telekom firması ve diğer özelleşen firmaları satın alan şirketlerin bu yatırımların belli bir oranda kaynağını ülke içerisinden temin etmişlerdir. Böyle bir kaynak temininde yerli bir firmanın özelleştirilmesi ve bunun kaynağının ülke içinden temin edilmesi ülke içinde yatırımlarda bulunacak yerli firmaların kaynak arayışı sıkıntısını ortaya koyacaktır. (Alagöz, Erdoğan ve Topallı, 2008:84).

Şekil 18: 2000-2017 Yılları Arası Türkiye’de Özelleştirme Gelirleri (Milyar \$)

Kaynak: TCMB EVDS Yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 18’de yer alan veriler Türkiye’de 2000-2017 yılları arasında özelleştirme faaliyetlerinden elde edilen gelirleri göstermektedir. DYSY faaliyetini gerçekleştirmek amacıyla kullanılan özelleştirme kalemi Türkiye’de 2000-2017 yılları arasında önemli bir artış göstermiştir. 2000 yılında 1,9 milyar \$ olan özelleştirme geliri 2005 yılında iki kat artarak 4 milyar \$’a ulaşmıştır. 2006 yılında gelindiğinde bu oran 12 milyar \$’a ulaşmıştır. 2006 yılında ülke içerisinde toplamda 20 milyar \$ DYSY girişi yapılmış ve özelleştirme faaliyetlerinin toplam sermaye içerisindeki payı %60’a tekabül etmektedir. 2007 yılında da bu oran yüksek gerçekleşmiş fakat 2007 yılından sonra özelleştirme faaliyetlerinde düşüşler yaşanmaya başlamıştır. 2008 yılında küresel piyasalarda ortaya çıkan ekonomik kriz ÇUŞ’ların özelleştirme faaliyetleri yoluyla yatırım yapmasını erteleme yoluna itmiştir. Özelleştirme gelirleri 2013 yılından itibaren tekrar yükselişe geçmiştir. 2013-2015 yılları

arasında özelleştirme faaliyetlerinde önemli düzeyli artışlar yaşanmaya devam etmiştir. 2016 yılında 9 milyar \$ olan özelleştirme gelirleri 2017 yılında 5 milyar \$ seviyelerine düşmüştür.

Tablo 16: Yıllar İtibariyle Yüksek Değerli Özelleştirilen Firmalar (Milyar \$)

Şirket	Pay %	Alan Şirket	Şatış Değeri
Türk Telekom	55	Saudi Oger	6550
Mersin Limanı	*	PSA/Akfen	755
İskenderun Limanı	*	PSA/Akfen	80
Garanti Bankası	25,5	GE Consumeer Fin	1556
Yapı Kredi	57,4	Koç/UniCredite	1500
Dış Bankası	89,3	Fortis Bank	1012
Turkcell	26	Alfa	3300
TEB	42,1	BNP Paribas	182
Gima ve Endi	60,1	CarrefourSA	133
C Bank	57,5	Hapoalim	113
ŞekerBank	51	RadoBank	129
HC İstanbul	*	EFG EuroBank	25
Edirne Limanı	*	İtalyan Cementir	166
Telsim	*	Vodafone	4550
Docar	75	K.S.C.S	28
Erdemir	*	Arcelor	2700
Kent Gıda	*	Cadburg	95
Digiturk	*	ProvEgistry	216

Kaynak: Uslu ve Sözen, 2006: 85

Özelleştirme gelirlerinde yıllar itibariyle bu denli farklılıkların gözükmesinin nedeni, belli başlı yıllarda özelleştirilen firmaların değerlerinin çok yüksek düzeyde olmasıdır. Tablo 16'da yer alan veriler Türkiye'de yıllar itibariyle özelleştirilen kurumları ve özelleştirme miktarlarını göstermektedir. 2000'li yıllarda önem ve tutar bakımından en önemli özelleştirilen kurum %55 oran ve 6,55 milyar \$ ile Türk Telekom'un Oger'e satılmasıdır. 2008 yılında Türk Telekom firmasının bünyesinde olan %15'lik kamu hissesinden 1,87

milyar \$ özelleştirme geliri elde edilmiştir. 2000 yıllarda Türk Telekom ile birlikte başlı kurumlarda özelleştirilmiştir. Bunlar sırasıyla; 1,26 milyar \$ ile Petrol Ofisi, 2,77 milyar \$ ile Erdemir özelleştirilmesi, 4,14 milyar \$ ile TÜPRAŞ'ın özelleştirilmesi ve 2,04 milyar \$ ile Aliğa Petkim özelleştirilmiştir (Üçer, 2018:6).

2010 yılı sonunda Garanti Bankasının %6,3'lük hisselerini İspanya menşeli Banco Bilbao Vizcaya Argentaria S.A şirketi 2,1 milyar \$'a satın almış ve elde edilen bu rakam 2011 yılında gerçekleştirilen en büyük uluslararası DYSY olmuştur (Ekonomi Bakanlığı, 2011:9).

2.6.2.2. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı

DYSY’lerin dünya ekonomisinde genel olarak dağılımını hem yatırımı yapan kurum ve kuruluş için, hem de yatırımı ülkesine teşvik eden ülke için en önemli kriter yatırımların yapıldığı alanların verimliliği ve sürdürülebilir olmasıdır. Yatırım faaliyetinde bulunan ÇUŞ’lar öncelikle bu hedefler doğrultusunda ilerler ve ülkede yatırımlarını devam ettirmesini de elde ettiği kâr marjına göre belirlerler. Eğer ÇUŞ’lar için kâr marjı istenilen düzeyde ise yatırımlardan elde ettiği karı tekrar aynı ülkede farklı bir faaliyet alanında yatırıma dönüştürebilir. Yatırımı ülkesine çeken devletler ise böyle bir yatırım ortamına kendilerini daha iyi hazırlamak amacıyla ülke içerisinde gerek hukuki gerekse sektörel düzenlemelerde bulunurlar. Bununla birlikte karşılıklı olarak gerçekleşen bu süreç çeşitli yatırım ortamlarının doğmasını sağlar.

Tablo 17: 2008-2017 Yılları Arasında Türkiye’de DYSY’lerin Sektörel Dağılımı (Milyar \$)

	2008-2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1.Tarım	169	32	38	37	61	31	38	31
2.Sanayi	11.959	7965	5433	4810	4258	5774	3067	2653
İmalat	6536	3573	4331	2008	2742	4227	2241	1261
Elektrik, Gaz	5031	4244	888	2516	1131	1338	676	943
Madencilik	369	146	214	250	385	209	150	449
3.Hizmetler	15.109	8058	4497	5342	4313	6272	4429	4753
Finans ve Sigortacılık	8573	5882	1400	3734	1470	3516	1766	1452
Ulaştırma ve Depolama	508	223	125	292	594	1524	635	1350
İnşaat	860	301	1338	222	232	106	291	627
Bilgi ve İletişim	987	412	589		214	150	91	557
Toptan ve Perakende	2913	709	198	256	1137	599	688	501
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hiz.	364	231	545	106	204	58	274	62

Kaynak: TCMB EVDS Yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 17’de yer alan verilen 2008-2017 yılları arasında Türkiye’de DYSY’lerin hangi sektörlerde ne düzeyde yapıldığını göstermektedir. Yıllar itibariyle yer alan veriler kendi aralarında önemli bir düzeyde miktar farklılıkları oluşturmaktadır. 2008-2010 yılları arasında DYSY’lerin sektörel dağılımında tabloda yer alan 3 sektöre toplamda 27 milyar \$ yatırım yapılmıştır. 2008-2010 yılları arasında hizmetler sektörü toplam yatırımlarda 15 milyar \$ ile %57 oranında bir paya sahiptir. Aynı yıllar arasında sanayi sektörü 11 milyar \$ ile %41, tarım sektörü 169 milyon \$ ile %3 civarında bir paya sahip olmuştur.

2012 yılında toplam DYSY girişlerinin %55’i sanayi sektörlerine, %45 ise hizmetler sektörüne yapılmıştır. Sanayi alanında yapılan DYSY girişleri 2011 yılında bir önceki yıla oranla %176 oranında bir artış göstererek 8 milyar \$’a ulaşmış fakat 2012 yılında bu oran %32 azalarak 5,4 milyar \$’a kadar gerilemiştir. 2012 yılında sanayi sektörü içerisinde yer alan imalat sanayisinde diğer alt sektörlerin aksine olumlu düzeyde bir artış yaşanmıştır.

2012 yılında imalat sanayisinde yaşanan bu artışın nedeni, SAB Miller-Anadolu Efes'in satışının gerçekleşmesidir.

2012 yılında hizmetler sektöründe bir önceki yıla oranla %44 civarında bir azalma yaşanmıştır. Hizmetler sektörü içerisinde yer alan finans ve sigortacılık sektörü 2012 yılında 1,4 milyar \$ ile %31 civarında bir paya sahip olmuştur. Hizmetler sektörü içerisinde diğer bir alt sektör olan inşaat sektörü 2011 yılına oranla sermaye girişlerini 4 kat arttırmış ve kendi alanında %30 paya sahip olmuştur. 2013 ve 2014 yıllarında DYSY'lerin sektörel dağılımda benzer şekilde düşüşler devam etmiştir (Yased, 2012:2).

2015 yılında gelindiğinde sanayi sektöründe yapılan DYSY girişleri bir önceki yıla oranla %32 artmış ve toplamda 5,7 milyar \$ sermaye girişi elde edilmiştir. Aynı yıl sanayi sektörünün alt kalemlerinde yer alan imalat sanayisi kömür imalatı %18 artarak 1,8 milyar \$, gıda imalatı bir önceki yıla oranla 2 kat artarak 958 milyon \$ ve tekstil imalatı 3 kat artarak 429 milyon \$ ulaşmıştır.

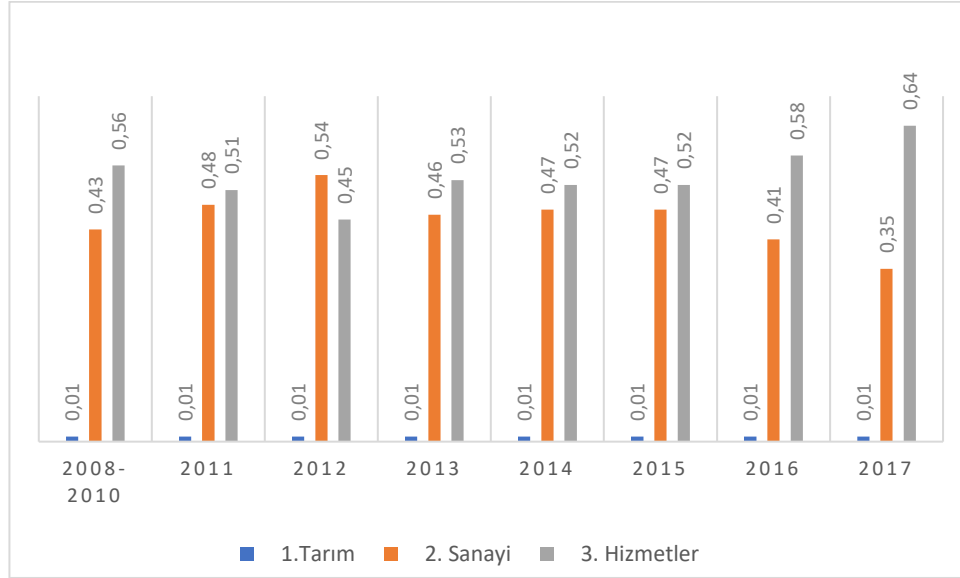
2015 yılında hizmetler sektöründe DYSY girişleri bir önceki yıla oranla %44 artmış ve toplamda 6,27 milyar sermaye girişi sağlanmıştır. Hizmetler sektörü alt kalemlerinde yer alan finans ve sigortacılık sektörü bir önceki yıla oranla 2 kat artmış ve 3,51 milyar \$ sermaye girişi elde etmiştir. 2015 yılında finans ve sigortacılık, hizmetler sektörü içerisinde %57 oranında bir payla ilk sırada yer almıştır.

2017 yılına gelindiğinde sektörel dağılımda ilk sırada hizmetler sektörü 4,75 milyar \$ ile %64 oranında bir paya sahip olmuştur. Hizmetler sektörünü takiben sanayi sektörü 2,65 milyar \$ ile %35,6 bir paya sahip olmuştur.

2017 yılı için hizmetler sektörü alt kalemlerinde yer alan finans ve sigortacılık sektörü 1,45 milyar \$ ilk sırada, ulaştırma ve depolama sektörü 1,35 milyar \$ ile ikinci sırada yer almıştır. Bununla birlikte 2016 yılında sermaye girişlerinde ilk sırada yer alan imalat

sanayi sektörü, 2017 yılında %44 oranında bir düşüşle 1,26 milyar sermaye girişi sağlamış ve üçüncü sırada yer almıştır (Yased, 2017:3).

Şekil 19: Türkiye’de DYSY’lerin Temel Sektörlerde Oransal Dağılımı (%)

Kaynak: TCMB EVDS Yararlanılarak oluşturulmuştur.

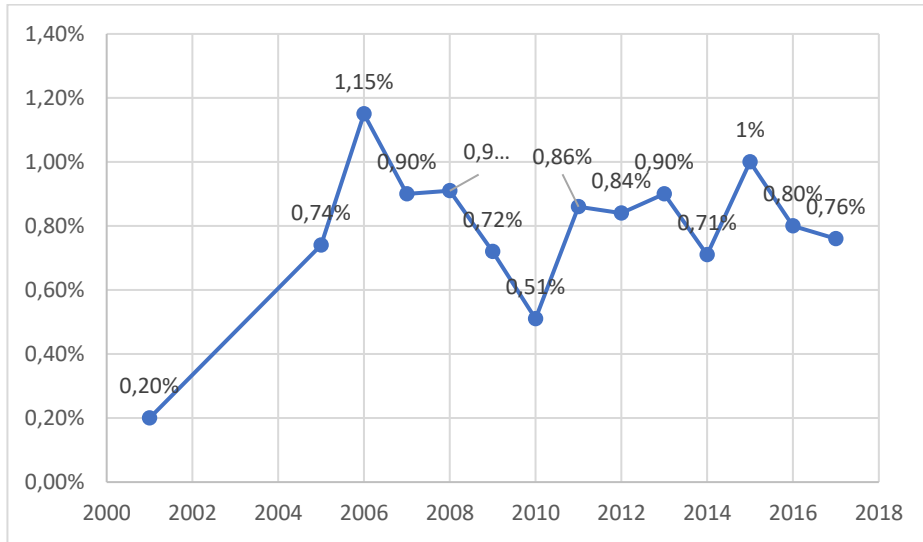
Şekil 19’da yer alan veriler 2008-2017 yılları arasında ülke içersine gelen DYSY girişleri temel sektörlerinin oransal dağılımlarını göstermektedir. Şekilde yer alan sektörler ülke ekonomilerinin temel sektörlerini göstermektedir. Ülke ekonomilerinde sürdürülebilir bir yatırımın ortamının yapılmasında genel kabul edilen teori aşamalı olarak hizmetler sektörüne geçmektir. Sanayi sektöründen elde edilen altyapı ve karlarla son aşama olan hizmetler geçilmesi ülke ekonomilerinin sağlam temellere dayandığının göstergesidir. Şekilde yer alan 3 temel sektörde, tarım sektörün çok düşük seviyelerde kaldığı gözlemlenmektedir. Verilerin oransal dağılımı yıllar itibariyle incelendiğinde, ülke ekonomilerinde kısa vade de kar marjı çok yüksek olan hizmetler sektörünün oranı yüksek seviyelerde kalmıştır. DYSY’lerin hizmetler sektöründe bu denli yüksek seviyelerde

seyretmesi yatırımların ülke içerisinde uzun dönemli bir etkiye sahip olmayacağını göstermektedir.

2.3.2.3 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Girişleri Açısından Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

Küresel ekonomide yatırım faaliyetlerinde bulunan ülke ekonomileri için DYSY'ler önemli bir yere sahiptir. Yıllar itibariyle küreselleşme faaliyetlerinin artmasıyla birlikte DYSY'ler, ülke ekonomilerine hem önemli bir kaynak, hem de sürdürülebilir bir ekonominin sağlanmasında yol gösterici konumunda yer almıştır. Ülkeler bu düzeyde etki alanına sahip bir yatırım aracından faydalanmak ve küresel ekonomide yapılan DYSY oranlarında paylarını arttırmak adına her türlü ekonomik altyapıyı oluşturma yoluna gitmişlerdir.

Şekil 20: Türkiye'nin Dünya DYSY Girişlerindeki Payı (%)

Kaynak: Yased Yatırım Raporundan Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 20'de yer alan veriler Türkiye'nin 2001-2017 yılları arasında küresel ekonomide yapılan DYSY'lerden aldığı payı göstermektedir. 2001 yılından itibaren yer alan

verilerde belli dönemlerde çok keskin artış ve azalışlar meydana gelmiştir. 2001 yılında küresel ekonomide toplam 772 milyar \$ DYSY girişi yapılmıştır. Bu sermaye girişinden Türkiye'ye 3,35 milyar \$ DYSY girişi yapılmış ve bu miktarda toplam sermaye girişi içerisinde %0,20 oranına tekabül etmektedir. Yıllar itibariyle geçen süreçte hem küresel ekonomide gerçekleşen DYSY girişinde artışlar yaşanmış hem de ülkelerin DYSY oranlarında artışlar yaşanmıştır. Türkiye'nin 2006 yılına kadar DYSY oranlarında artışlar yaşanmaya devam etmiş fakat 2006 yılından sonra bu oranda önemli düzeyde düşüşler yaşanmıştır. 2006 yılında %1.15 olan DYSY oranı 2008 yılında %0,90'a kadar gerilemiştir. 2008 yılında küresel ekonomide ortaya çıkan ekonomik kriz tüm dünya genelini etkilediği gibi Türkiye'nin de göstergelerinde önemli düzeyde etkiler doğurmuştur. Kriz ortamıyla birlikte DYSY giriş oranlarında da belli düzeylerde gidip gelmeler devam etmiştir. 2001 yılından sonra en düşük seviyede DYSY giriş oranının elde edildiği yıl %0,51 ile 2010 olmuştur. 2010 yılından sonra kriz ortamından kaçan sermayeler GOÜ'lere doğru yönelmiş ve bu ülke grubunda yer alan Türkiye'nin de DYSY giriş oranlarında artışlar yaşanmaya başlamıştır. 2015 yılında küresel ekonomide toplamda 1,9 trilyon \$ sermaye girişi yapılmıştır. Bu sermaye girişinden Türkiye'ye toplamda 18 milyar \$ DYSY girişi yapılmış ve bu miktarda toplam sermaye girişi içerisinde %1 civarında bir orana tekabül etmektedir. 2015 yılında elde edilen oran 2001 yılından sonra elde edilen en yüksek ikinci orandır. 2016 ve 2017 yıllarında tekrar belli seviyelerde düşüşler yaşanmaya devam etmiştir.

Tablo 18: Türkiye'nin Uluslararası Bölgelerdeki DYSY Payı (%)

	2016	2017
Dünyadaki Payı	%0,8	%0,76
Gelişmekte Olan Ekonomilerdeki Payı	%1,9	%1,6
Gelişmekte Olan Asya'daki Payı	%2,7	%2,3
Batı Asya'daki Payı	%42	%42,5

Kaynak: Yased Yatırım Raporundan Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Tablo 18’de yer alan veriler Türkiye’nin 2016-2017 yıllarında hem dünya genelinde hem de kendi bölgesi içerisinde DYSY’dan aldığı oranları göstermektedir. GOÜ’ler grubunda toplamda 150 tane ülke ile yer alan Türkiye’ye 2016 yılında 13 milyar \$ DYSY girişi sağlanmış ve bu da Türkiye’nin GOÜ’ler içerisinde %1,9 civarında bir orana sahip olduğunu göstermektedir. 2017 yılında GOÜ’lere 670 milyar \$ DYSY girişi yapılmış ve aynı yıl Türkiye 10 milyar \$ DYSY girişiyle %1,6 dolaylarında bir paya sahip olmuştur. Gelişmekte olan Asya ülkelerinde kendisi dahil toplam 40 ülke ile yer alan Türkiye 2016 yılında %2,7 ve 2017 yılında %2,3 civarında bir orana sahip olmuştur. GOÜ’ler içerisinde yer alan Batı Asya ülkelerinde, Türkiye dahil 13 ülke ekonomisi yer almaktadır. 2016 yılında Batı Asya ülkelerinde toplam 30 milyar \$ sermaye girişi elde edilmiştir. Türkiye bu sermaye girişinden miktar olarak 13 milyar \$, oransal olarak da %42 gibi bir paya sahip olmuştur. 2017 yılında Batı Asya ülkelerine sermaye girişleri azalmış ve toplamda 25 milyar sermaye \$ girişi yapılmıştır. Aynı yıl Türkiye’ye 10 milyar \$ sermaye girişi yapılmış ve bu da Türkiye’nin toplam sermaye girişi içerisinde %42,5 civarında bir paya sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 19: Dünyada DYSY Girişlerinin Ülkelere Göre Sıralaması (Milyar \$)

Ülke	2016	2017	2016 Sıralaması	2017 Sıralaması
ABD	457	275	1	1
Çin	134	136	3	2
Hong Kong (Çin)	117	104	4	3
Brezilya	58	63	7	4
Singapur	77	62	6	5
Hollanda	86	58	5	6
Fransa	35	50	14	7
Avusturalya	48	46	9	8
İsviçre	48	41	8	9
Hindistan	44	40	11	10
Almanya	17	35	19	11
Meksika	30	30	16	12
İrlanda	15	29	20	13
Rusya	37	25	13	14
Kanada	37	24	12	15
Endonezya	4	23	47	16
İspanya	20	19	18	17
İsrail	11,9	19	27	18
İtalya	22	17	17	19
Güney Kore	12,1	17	26	20
İsveç	12,1	15,3	25	21
İngiltere	196	15	2	21
Kolombiya	14	14,5	22	23
Vietnam	12,6	14,1	24	24
Arjantin	3	12	54	25
Türkiye	13	11	23	26

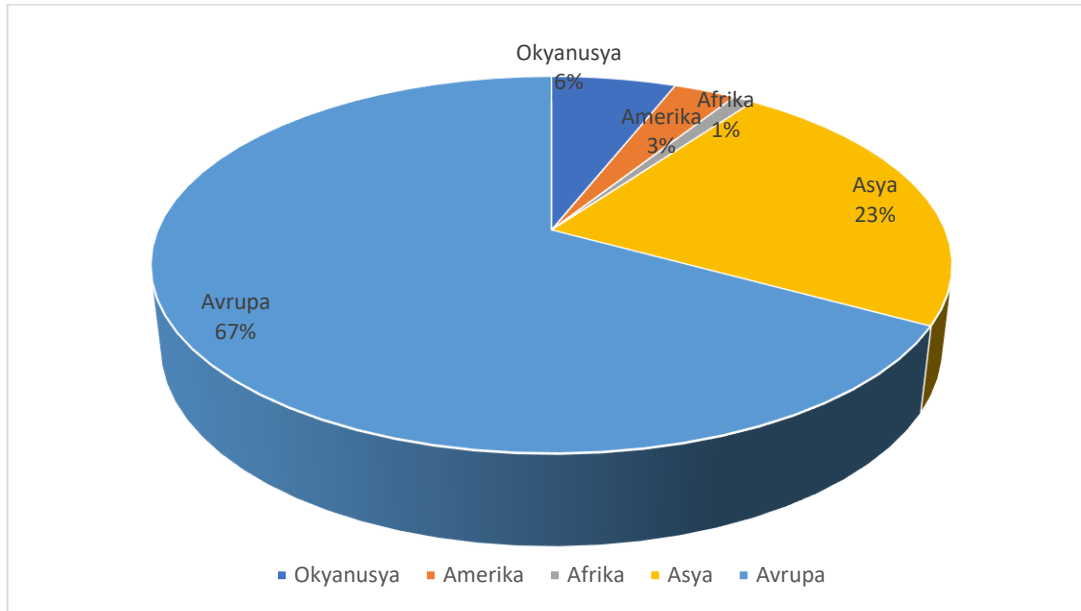
Kaynak: Yased Yatırım Raporundan Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Tablo 19’da yer alan veriler 2016-2017 yıllarında küresel ekonomide DYSY’lerin hangi ülkelere daha yüksek oranda gittiğini ve bu ülkelerin kendi aralarındaki sıralamasını göstermektedir. DYSY oranlarında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ilk 10’u paylaşmaktadır. 2016 yılında küresel ekonomide toplamda 1,86 trilyon \$ sermaye girişi yaşanmıştır. Bu sermaye girişinden ilk 10’da yer alan ülkelerin payı toplamda miktar olarak 1,22 trilyon \$, oransal olarak da %65’lere tekabül etmektedir. Bununla birlikte elde edilen

rakamsal ifadelerden anlaşılmaktadır ki; küresel ekonomide yapılacak olan herhangi sermaye dağılımında tabloda yer alan ilk 10 ülkenin etkinliği yüksek düzeylerde dir.

Türkiye'nin DYSY'leri küresel ekonomide yer alan ülkelerle kıyaslandığında durum çok farklı boyutlara gitmektedir. 2016 yılında Türkiye'ye toplamda 13 milyar \$ sermaye girişi yaşanmıştır. Elde edilen bu miktar toplam sermaye içerisinde Türkiye'nin %0,80 civarında bir oranı olduğunu göstermekte ve küresel ekonomide 23'ncü sırada yer aldığı anlaşılmaktadır. 2017 yılında küresel ekonomide yapılan 1,43 trilyon \$'lık sermaye girişinden 875 milyar \$'lık kısmı listede yer alan ilk 10 ülkeye yapılmış ve bu oranda toplam dağılımda %60'lık paya denk gelmektedir. 2017 yılında Türkiye'nin küresel ekonomide gerçekleşen DYSY çekme performansı listede yer alan ülkelere oranla düşük seviyelerdedir. 2017 yılında Türkiye toplamda 11 milyar \$ sermaye girişi elde etmiş ve küresel sıralamada 26'ncı sırada yer almıştır.

Şekil 21: 2017 Yılında Türkiye'de DYSY Faaliyetinde Bulunan İlk 5 Bölge Dağılımı (%)

Kaynak: Yased Yatırım Raporundan Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Şekil 21’de yer alan veriler 2017 yılında Türkiye’de DYSY faaliyetinde bulunan bölgelerin oransal dağılımını göstermektedir. Şekil 19’da yer alan verilerde Türkiye’de 2017 yılında en fazla DYSY bulunan bölgesel ekonomi %67 ile Avrupa ekonomisidir. Avrupa ekonomisini takiben %23 Asya, %6 Okyanusya, %3 Amerika ve %1 Afrika ekonomisi yer almaktadır.

Tablo 20: 2017 Yılında Türkiye’de DYSY Faaliyetinde Bulunan İlk 10 Ülkenin Dağılımı

Ülkeler	DYSY Girişi (Milyar \$)	Pay (%)
Hollanda	1.768	24
İspanya	1.451	20
Azerbaycan	1.009	14
Avustralya	459	6
Avusturya	326	4
İngiltere	324	4
Almanya&Japonya	295	4
Belçika	225	3
ABD	171	2
İtalya	124	2
Diğer	1,297	13
Toplam (Sermaye Girişi)	7,450	100

Kaynak: Yased Yatırım Raporundan Yararlanılarak Oluşturulmuştur.

Tablo 21’de yer alan veriler 2017 yılı içerisinde DYSY faaliyetinde bulunan ilk 10 ülkenin sermaye ve oransal dağılımını göstermektedir. 2017 yılında Türkiye’de en yüksek miktarda yatırımda bulunan ilk Hollanda’dır. Hollanda 2017 yılında Türkiye’de 1,78 milyar \$ yatırımda bulunmuştur. 2017 yılında Türkiye’ye toplamda 10 milyar \$ sermaye girişinden Hollanda 1,78 milyar \$ ile toplam sermaye içerisinde %24 dolaylarında bir paya sahiptir. Hollanda’yı takiben ilk 5 sırada yer alan ülkeler sırasıyla, İspanya 1,45 milyar \$, Azerbaycan 1 milyar \$, Avustralya 459 milyon \$ ve Avusturya 326 milyon \$ ile listede yer almaktadır.

3. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLAR VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: AMPİRİK ANALİZ

Ekonomik büyüme, ülkelerin makro ekonomilerine önemli bir gösterge değerine sahiptir. Ekonomik büyüme sürecinde özellikle gelişmekte olan ülkeler sınıfına dahil ülkeler yurtiçi tasarruf açıklarından dolayı yatırım faaliyetleri konusunda önemli düzeyde sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar. Ülke ekonomilerinin sürdürülebilir büyüme sürecinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yapılmasının yanında yatırımların uzun dönemli olması ülke ekonomileri için çok önemlidir. Bu gibi nedenlerden dolayı doğrudan yabancı sermaye yatırımları gelişmekte olan ülkeler için önemli bir kalem durumundadır. Ülke ekonomilerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bu denli önemli olması literatürde bu konu üzerine birçok çalışma yapılmasına imkan sağlamıştır.

3.1. Literatür Taraması

De Mello (1999), 1970-1990 yılları arasında OECD ve diğer ülkelerin yer aldığı çalışmasında ülkelerin sermaye birikimi ve üretim faktörlerindeki verimlilik artışıyla birlikte teknolojilerinde yaşanan açıklığa göre DYSY ve büyüme arasında ilişki olduğunu saptamıştır. Çalışma sonunda ülkelerin teknoloji seviyelerinde yaşanan iyileşme DYSY'lerin büyüme üzerinde o nispette etki oluşturduğu tespit edilmiştir.

Barthelemy ve Demurger (2000), çalışmalarında Çin'de yer alan 24 kentin 1985-1996 yılları arasında DYSY'lerin büyüme üzerine etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda DYSY'lerin büyüme üzerinde olumlu etkileri olduğunu gözlemlemişlerdir.

Zhang (2001), çalışmasında 1960-1997 yılları arasında Doğu Asya ve Latin Amerika ülkelerinin DYSY ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonunda elde edilen verilerle DYSY ve büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu saptamıştır. Ülke

içerisinde DYSY’lerde oluşan artış ekonomik büyüme üzerinde artışlar meydana getirmektedir.

Chakraborty ve Basu (2002), çalışmasında 1974-1996 yılları arasında Hindistan ekonomisi için DYSY ve ekonomik büyüme arasında bir ilişki var olup olmadığını incelemiştir. Yapılan çalışma sonucunda DYSY ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir etkileşimin olduğu belirlenmiştir.

Li ve Liu (2005), 84 ülkenin yer aldığı çalışmalarında 1970-1999 yılları arasında DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda elde edilen verilerle DYSY ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Özellikle GOÜ’lerde DYSY ekonomik büyümenin itici bir gücü olduğu saptanmıştır.

Altıntaş vd. (2006), çalışmasında SSCB’nin yıkılmasının ardından liberal ekonomiğe geçen Kırgızistan, Özbekistan, Azerbaycan, Tacikistan ve Kazakistan gibi ekonomileri incelemiştir. Çalışmada 1994-2005 yılları baz alınmış ve yöntem olarak Sims ve Granger nedensellik kullanılmış ve elde edilen verilerde DYSY ve ekonomik büyüme arasında nedenselliğin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Alagöz vd. (2009), çalışmalarında Türkiye ekonomisinin 1992-2007 arası dönem için DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda DYSY ve ekonomik büyüme arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine tespit edilmemiştir. Çalışmada elde edilen katsayılarla DYSY’lerin ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisi orta seviyelerde şiddete sahiptir.

Mucuk ve Demirsel (2009), çalışmasında 1992-2007 yılları arasında Türkiye ekonomisinin DYSY ve ekonomik büyüme verilerini kullanarak değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testleriyle yaptığı

çalışmasında, DYSY ve ekonomik büyüme arasında doğru yönlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Ağayev (2010), yılında yaptığı çalışmasında geçiş ekonomileri içerisinde yer alan 25 ülkeyi incelemiştir. Panel nedensellik ve eşbütünleşme yöntemleriyle yaptığı çalışmasında DYSY ve ekonomik büyümenin aynı pozitif yönde arttığını tespit etmiştir.

Vergil ve Karaca (2010), 1980-2005 yılı için yaptıkları çalışmalarında Türkiye'nin de bulunduğu toplam 25 ülkenin sermaye hareketleri ve ekonomik büyümesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilerde DYSY ve portföy yatırımları ülkelerin ekonomik büyümesinde olumlu etkiler meydana getirmiştir.

Ayaydın (2010), çalışmasında 1970-2007 arasında Türkiye'de DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda DYSY ve ekonomik büyüme arasında sağlam ve pozitif yönde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Feridun ve Sissoko (2010), çalışmasında Singapur ekonomisi için 1970-2002 yılları arasında DYSY ve GSYH arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Granger nedensellik testinin kullanıldığı çalışmada DYSY ve GSYH arasında nedenselliğin olmadığını tespit edilmiştir.

Koyuncu (2011), çalışmasında 1990-2010 dönemlerinde Türkiye ekonomisinin üçer aylık verilerle DYSY ve ekonomik büyüme arasında ilişkiyi incelemiştir. Yöntem olarak Granger nedensellik ve eşbütünleşme testlerinin kullanıldığı çalışmada DYSY ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Szkorpova (2014), çalışmasında 2001-2010 yılları arasında Slovakya ekonomisinin DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda DYSY ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Popescu (2014), 1993-2013 yıllarını kapsayan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan çalışmasında DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Yapılma çalışma sonucunda DYSY ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Gui-Diby (2014), çalışmasında 50 Afrika ülkesinin 1980-2009 yılları arasında DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yöntem olarak panel veri ve GMM yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, 1980-1994 yıllarını kapsayan ilk dönemde DYSY ve ekonomik büyüme negatif yönlü bir ilişki, 1995-2009 dönemlerinde pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Gerçekker (2015), çalışmasında 1998-2014 yılları arasında Türkiye’de yapılan DYSY’lerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Yöntem olarak Johansen eşbütünleşme testi kullanılmış ve elde edilen verilerde DYSY ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Şahin (2015), çalışmasında 1980-2013 yılları arasında Türkiye’de DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yöntem olarak ARDL testi kullanılmış ve elde edilen verilerde DYSY ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli pozitif bir ilişkinin olduğu sonucuna verilmiştir.

Benli ve Yenisu (2017), çalışmasında 2005-2015 yılları arasında Türkiye’de yapılan DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelemiştir. Yöntem olarak Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testleri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda DYSY ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemde çift yönlü pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Kahveci ve Terzi (2017), çalışmalarında Türkiye ekonomisinin 1984-2015 arası dönem için DYSY ve büyüme, istihdam ve sermaye birikimleri arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda ülke ekonomisinde büyüme ve sermaye

birikimden DYSY'lere doğru tek yönlü ve pozitif bir nedensellik ilişkisi bulunmuş, fakat DYSY ile istihdam arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmemiştir.

Apaydın (2019), çalışmasında 1970-2016 yılları arasında Türkiye'de yapılan DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda elde edilen verilerle DYSY ve ekonomik büyüme arasında doğru yönlü bir ilişki saptanmıştır. DYSY'lerde meydana gelebilecek herhangi bir değişiklik ekonomik büyüme üzerinde de o yönde etki yapacağına sonucuna varılmıştır.

Özçağ vd. (2019), çalışmalarında 1997-2016 yılları arasında 27 geçiş ekonomisine yönelen DYSY'lerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Neo klasik ve içsel büyüme modelleriyle incelemeye çalışmıştır. Modelde tahmin edilen verilerle DYSY ve ekonomik büyüme katsayılarının pozitif yönde olduğu tespit edilmiştir.

Akkaya ve Çimen (2018), çalışmalarında 1998-2017 yılları arasında Türkiye'de yapılan DYSY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testiyle incelemişlerdir. Çalışma sonucunda elde edilen verilerle değişken arasında eşbütünleşmenin olduğu ve DYSY ve büyüme arasında tek yönlü bir etkileşimin olduğu tespit edilmiştir.

DYSY ve ekonomik büyüme üzerine literatürde birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmaların genelinde bu değişkenler arasında birim kök testi, eşbütünleşme ve granger nedensellik analizleriyle tahminler yürütülmüştür. Bu konu bağlamında literatürde incelediğimiz bütün çalışmalarında seriler ya düzey değerlerinde ya da birinci dereceden farkla durağan hale gelmişlerdir. Çalışmalarda yer alan eşbütünleşme testlerinde çoğunluğunda değişkenler arasında eşbütünleşme bulunmuştur. Çalışmaların Granger nedensellik testlerinde genellikle değişkenler arasında nedensellik ilişkisi bulunmuş fakat tek veya çift yönlü etkileşim farklılık göstermiştir.

3.2. Veri Seti

Çalışmanın analiz kısmında 1970-2017 yılları arasında GOÜ'ler içerisinde yer alan 105 ülkenin DYSY ile ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Değişkenlere ait verilerin elde edilmesinde DB'na (World Bank) ait datalardan yararlanılmış ve milyar \$ cinsinden kullanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan makroekonomik değişkenler aşağıda tanımlanmıştır:

- Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (DYSY): Çalışmada toplam DYSY'nın doğal logaritması kullanılmıştır. DYSY'ler dünyanın farklı ekonomileri arasında sürekli, doğrudan ve kalıcı bir ekonomik iş birliği olmasını sağlayan bir yatırım türüdür.
- Ekonomik Büyüme (KBGSYİH): Ekonomik büyüme çalışmada kişi başı GSYİH olarak ifade edilmektedir. KBGSYH, belli bir dönemde bir ülkenin GSYH'nın toplam nüfus oranına bölünmesiyle ülke içerisinde yaşayan fert başına düşen paya denir.

3.3. Yöntem

İktisadi çalışmasının yapılması ve değişkenler arasında ilişkinin tespitinde belli başlı testlerden yararlanılmaktadır. Değişkenler arasında olumlu veya olumsuz bir ilişkinin tespitinde öncelikle değişkenlere ait serilerin birim kök testleriyle durağan hale gelmesi sağlanır. Düzey veya belli başlı farklarla durağan duruma gelen serilerin eş bütünleşme testi yapılır. Değişkenlerin kendilerini hangi yönde etkilediğinin tespitinde Granger nedensellik analizinden yararlanılmaktadır. Eşbütünleşik olan serilerin uzun dönemde katsayıları belirlemek amacıyla FMOLS ve DOLS testlerinden yararlanılmaktadır.

3.3.1 Birim Kök Testi

İktisadi bir serisinin tanımlanmasında yer alan stokastik sürecin, birim kök içerip içermediği ekonomistler için önemli bir yere sahiptir. İktisadi teori için bir kök varlığının testi, iktisadi denge analizinin sağlanmasıyla doğrudan ilişkilidir. İktisadi dengenin sağlanması değişimin olmadığı anlamına geldiğinden, istatistiksel olarak serilerin durağan olduğu anlamına gelmektedir. Serilerin durağan hale getirilmesinde birim kök testleri genel olarak kullanılan bir yöntemdir. Yapılacak olan birim kök testleriyle serilerin durağan olup olmadığı test edilir. Düzey değerlerde durağan olmayan seriler birim kök testiyle durağan duruma getirilir (Çabuk ve Balcılar, 1998:296).

Birim kökün varlığını belirlemeye yönelik çok sayıda test vardır ve her geçen gün bu sayı artmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır;

- Dickey Fuller (DF)
- Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF)
- Phillips-Perron (PP) birim kök Testi
- Levin, Lin ve Chu Birim Kök Testi
- Im, Peseran ve Shin Birim Kök Testi

3.3.1.1 Dickey-Fuller (DF)

Dickey-Fuller testi, gözlemi yapılan serilerin bünyesinde birim kök içerip içermediğinin belirlenmesinde kullanılan bir testtir. Gözlemin yapılan serilerde durağanlığı test amacıyla Dickey ve Fuller (1979) tarafından geliştirilmiştir. Dickey-Fuller testi ekonometrik çalışmaların genelinde kullanılan ve durağanlığın sağlanmasında kullanılan yaygın bir testtir.

Uzun bir döneme sahip olan bir zaman serisinin sahip olduğu özellik; değişkenin bir önceki dönemdeki değerinin, mevcut dönemi nasıl etkilediğinin belirlenmesi anlaşılabilir. Bunun için gözlemi yapılacak olan serilerin hangi süreçlerden geçtiğini belirlemek için, her dönemde yer alan değerlerin önceki dönemlerdeki değerleriyle regresyonunun bulunması gerekmektedir.

Mevcut dönemde yer alan Y_t değişkeninin geçen dönemde değeri olan Y_{t-1} ile ilişkisi $Y_t = pY_{t-1} + U_t$ şeklinde ifade edilmektedir. Denklemden yer alan p katsayısı birle eşit olursa seride birim kök (durağan olmama) sorunu ortaya çıkmaktadır.

$p=1$ olursa $Y_t = Y_{t-1} + U_t$ şeklini almaktadır.

Böyle bir durumla karşılaşılması değişkenin bir önceki dönemde ve o dönemde içerisinde yer alan iktisadi şoku bünyesinde barındırdığını göstermektedir. Gözlemi yapılan seride bu şoklara maruz kalan değişkenlerin durağan olmamasına ve gösterdiği trendin stokastik olduğu anlamına gelmektedir.

Eğer p katsayısı birden küçük olursa geçmiş dönemlerdeki iktisadi şoklar belli bir zaman devam etse de bu etki belli bir süreçten sonra azalacak ve daha sonra tamamen ortadan kalkacaktır. Bir serinin birinci farkı durağan ise $I(1)$ ile gösterilir. Serinin durağan duruma getirmek için iki kez fark almak gerekirse, yani farkın farkını almak gerekirse $I(2)$ ve seride d fark alınmak gerekirse $I(d)$ şeklinde gösterilir. Böylece serinin farkları alınarak durağan duruma getirilmiş olur (Kutlar, 2000:153).

3.3.1.2 Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Testi

Dickey-Fuller testinde, hata terimleri ϵ_t için otokorelasyonsuz olduğu varsayımı yapılmaktadır. Gözlemlenen seride hata terimleri olması durumunda Dickey-Fuller (1981)

“Genişletilmiş Dickey-Fuller” (ADF) testini geliştirmiştir. Serilerin durağan hale gelmesinde en çok kabul görmüş test olan ADF testinde;

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \alpha_i \Delta Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \alpha_i \Delta Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\Delta Y_t = \mu + \alpha t \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \alpha_i \Delta Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

modelleri kurulmaktadır. Burada yer alan ΔY_t , DF testinde olduğu şekliyle $Y_t - Y_{t-1}$ ’e eşittir. Benzer şekilde μ parametreyi, t trendi ve ε_t ise hata terimi göstermektedir. ADF testinde DF testinde olduğu gibi ana hipotezin seride birim kökün olduğunu, alternatif hipotezin ise seride durağanlığın hâkim olduğunu göstermektedir (Kutlar, 2000:167).

3.3.1.3 Phillips ve Perron (PP) Birim Kök Testi

DF ve ADF testlerinde hata terimlerinin sabit varyanslı oldukları ve istatistiki açıdan bağımsız oldukları varsayılmaktadır. Bu açıdan hata terimlerinin sabit varyansa sahip ve korelasyonsuz olduklarından emin olmak gerekmektedir. Phillips ve Perron (1998) kullandıkları bu testlerde yapılan varsayımları esnetmişlerdir. Başlangıç regresyonunu ADF testindeki gibi gecikmeli bağımlı değişkenlerle sürdürmek yerine, daha esnek varsayımları olan hata terimleriyle bir Dickey-Fuller sürecini oluşturmuşlardır.

Phillips-Perron (PP) için hata terimleri heterojen dağılımlı ve zayıf bağımlı kabul edilirken, ADF testi hata terimlerini homojen ve bağımsız olarak kabul etmektedir. ADF testinden farklı olarak, PP birim kök testinde yer alan bütün alternatif formlarda bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri yer almamaktadır (Enders,1995: 239).

Phillips ve Perron (PP) testinde;

$$Y_t = a_0^* + a_1^* Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$Y_t = a_0^* + a_1^* Y_{t-1} + a_2^* (t - T/2) + \varepsilon_t$$

şeklinde model kurulmaktadır. Formülde ε_t hata terimlerini göstermekte ve beklenen ortalamasının sıfıra eşit olduğu varsayılmakta ve t ise gözlem sayısını göstermektedir. DF ve ADF testinde olduğu gibi PP testinde de ana hipotezin birim kök içerdiği alternatif hipotezin ise birim kök içermediği yani serinin durağan olduğu durum kabul edilmektedir. Test istatistiği David Mackinnon tablo değerleriyle karşılaştırılmaktadır.

3.3.1.4 Levin, Lin ve Chu Birim Kök Testi

Levin ve Lin (1992) tarafından kullanılan birim kök testi, Levin, Lin ve Chu (2002) tarafından yenilenerek yayınlanmıştır. Levin, Lin ve Chu (2002), üç farklı modelle $i=1, \dots, N$ kadar birey ve her bir bireye ait $t=1, \dots, T$ zaman serisi gözlemleri için $\{y_{it}\}$ stokastik süreci ifade edilmektedir.

$$\text{Model 1: } \Delta y_{i,t} = \rho y_{i,t-1} + \zeta_{i,t}$$

$$\text{Model 2: } \Delta y_{i,t} = \alpha_i + \rho y_{i,t-1} + \zeta_{i,t}$$

$$\text{Model 3: } \Delta y_{i,t} = \alpha_i + \delta_i t + \rho y_{i,t-1} + \zeta_{i,t} \quad i=1,2,\dots,N \text{ için } -2 < \rho \leq 0$$

ADF testinde de yer aldığı gibi seri korelasyon için değişkenin birinci dereceden farkı modele dahil edilmiştir. Panelde yer alan bireylerin hata terimleri ($\zeta_{i,t}$) birbirlerinden bağımsız ve her bir birey için durağan durumuna dönüştürülebilir ARMA sürecidir (Levin, Lin ve Chu, 2002:15).

Levin, Lin ve Chu (2002) uygulama aşamaları 3 adımda gerçekleşmektedir. İlk adımda, paneldeki her bir birey ayrı ayrı ADF testi yapılır. Otoregresif gecikme sayısı (p_i) bulunduğundan sonra, $\Delta y_{i,t-L}$ ($L=1 \dots p_i$) değişkeni bağımsız değişken olarak kullanılır, $\Delta y_{i,t}$ ve $\Delta y_{i,t-1}$ değişkenlerinin regresyonları yapılır ve bu regresyonlardan elde edilen hata terimleri, $\hat{\epsilon}_{it}$, $\hat{u}_{it-1}$ şeklinde hesaplanır.

3.3.1.5 Im, Peseran ve Shin Birim Kök Testi

Im, Peseran ve Shin (2003) çalışmalarında alternatif bir panel birim kök testinden bahsetmişlerdir. Teste göre, ADF test istatistiği paneldeki her bir birey için ADF hesaplanır ve ortalama ADF test istatistiğine bakılır.

T zaman serisi ve N yatay kesit olmak üzere, stokastik süreç $y_{i,t}$ birinci dereceden otoregresif süreçte;

$$\Delta y_{i,t} = \alpha_i + \rho_i y_{i,t-1} + \zeta_{i,t}$$

şeklinde gösterilmektedir.

Im, Peseran ve Shin birim kök testinde kurulan hipotezler aşağıdaki gibidir;

$$H_0: \rho_i = 0 \quad \text{tüm } i\text{'ler için}$$

$$H_1: \rho_i < 0 \quad i=1, \dots, N_1$$

$$\rho_i = 0 \quad i= N_1+1, N_1+2, \dots, N$$

Bu tipte bir alternatif hipotez ρ_i 'lerin bireyden bireye değişmesine ve serilerden bazılarının birim köke sahip olmasına sağlamaktadır.

3.3.2. EşBütünleşme

Eşbütünleşme testi iki veya daha fazla değişkene sahip serinin bütünleşik olup olmadığını belirleyeme çalışmaktadır. Seri içerisinde değişkenlerin bütünleşik halde olması değişkenlerin birlikte hareket etmesini sağlar. Böyle bir durumda bir hareket eden seriler

uzun dönemde birbirlerine yaklaşıp ve aralarında farklılık belli bir noktada sabit kalır. Değişkenler arasında eş bütünleşimin olmamasıyla karışıklıklar ortaya çıkar ve sapmalar meydana gelecektir (Güvenek ve Alptekin, 2010:181).

Panel birim kök testleri gibi panel eşbütünleşme testleri kullanılmasıyla serilerin test gücü artar ve değişkenler arasında doğru tahminler yapmanın avantajı sağlanmış olur. Pedroni eşbütünleşme testi, Pedroni (1990, 2004), ana hipotezi “eşbütünleşme yoktur” şeklinde yedi adet panel eşbütünleşme testi önerilmiş ve alternatif hipotez altında heterojenliğe imkân sağlanmıştır. Bu testler iki grupta ele alınmaktadır. İlk grupta, tüm birimlerin zaman serileri için tahmin edilen eşbütünleşme testlerinin ortalaması kullanılmaktadır. İki grupta, ortalamalar parçalardan alınmaktadır (Tatoğlu, 2013:235).

3.3.3. Granger Nedensellik Testi

Granger nedensellik testi değişkenlerin birbiri arasında bağımlılık ilişkisini incelemektedir. Fakat değişkenler arasında yer alan bağımlılık ilişkisi nedensellik ilişkisini tanımlamak zorunda değildir. Yani bağımsız değişken olan x 'in sebep, bağımlı değişken Y 'nin sonuç olduğu anlamına gelmez. İstatistiki olarak değişkenler arasındaki sağlam bir ilişki değişkenlerin beraber hareket ettiğinin göstergesidir. Regresyon analizlerinde değişkenler arasındaki ilişki incelenirken bağımlı ve bağımsız değişken ayrımıyla ön şart olarak değişkenler arasındaki ilişkinin yönü belirlenmelidir. Fakat nedensellik analizinde böyle bir durum söz konusu olmayıp yalnızca aralarındaki ilişkinin yönü incelenmektedir (Tarı, 2004: 418).

1. $Y \rightarrow X$ (Y değişkeni X değişkenini etkilemektedir.)
2. $X \rightarrow Y$ (X değişkeni Y değişkenini etkilemektedir.)
3. $Y \leftrightarrow X$ (Her iki değişkende birbirlerini etkilemektedir.)
4. $Y \nrightarrow X$ (Y ve X değişkeni arasında bir nedensellik bulunmamaktadır.)

İktisadi değişkenler arasında yer alan bu sebep-sonuç ilişkisi nedensellik testleriyle incelenmektedir. İlk olarak Granger tarafından kullanılan nedensellik testi ilerleyen süreçte çeşitli yazarlar tarafından kullanılmış ve testler gelişmeye devam etmiştir. Değişkenler arasındaki ilişki incelenen seriler durağan olmak zorunda fakat aynı dereceden durağan olmak gibi gereklilik yoktur. Granger nedensellik testi seride yer alan örneklem boyutundan ve verilerin aylık veya yıllık olma durumundan da etkilenir (Tarı, 2004: 419).

3.3.4. FMOLS-DOLS

Çalışmada, seriler panel eşbütünleşme testi ile incelendikten sonra değişkenler arasındaki katsayıları beklentilerimize incelemek üzere Pedroni (2000, 2001) tarafından geliştirilen FMOLS ve DOLS yöntemleri kullanılmıştır.

FMOLS yöntemi, standart sabit etkili tahmincilerdeki (otokorelasyon, değişen varyans) sapmaları düzeltirken, DOLS yöntemi kurulan modele dinamik unsurları da dahil ederek statik regresyondaki sapmaları ortadan kaldırabilecek özelliğe sahiptir. Bireysel kesitler arasında heterojenliğe izin veren FMOLS yöntemi, sabit terimin, hata terimi ve bağımsız değişkenlerin arasında oluşan farkların olası korelasyonunu sürece dahil etmektedir (Kök ve Şimşek, 2006:8).

Pedroni (2000), tarafından geliştirilen grup ortalama panel FMOLS yöntemi panel regresyon modeline dayanmaktadır (Nazlıoğlu, 2010:98);

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta X_{it} + \mu_{it}$$

$$X_{it} = X_{it-1} + e_{it}$$

Bu denklemde Y bağımlı değişkeni, X bağımsız değişkeni ve α sabit etkileri gösterirken, panel modeli oluşturan kesitler arasında bağımlılığın olmadığı varsayılmaktadır.

İkinci formülde yer alan eşitlikte, hata terimleri durağan olduğu için, y 'nin birinci dereceden bütünüleşik olması durumunda x ve y arasında uzun dönemde eşbütünüleşme vardır. Bununla birlikte, β tahmin edilmesi gereken uzun dönem eşbütünüleşme vektörünü göstermektedir (Nazlıoğlu, 2010:98).

Pedroni (2001) tarafından önerilen grup ortalama panel DOLS tahmincisinin regresyon modeli aşağıda yer alan tahmine göre kurulmuştur;

$$y_{it} = \alpha_i + \beta x_{it} + \sum_{k=-K_1}^{K_2} \gamma_{ik} \Delta x_{it} + \mu_{it}$$

Modelde yer alan $-K$ ve K gecikme ve öncül sayılarını göstermektedir. Modelde paneli oluşturan yatay kesitler arasında bağımlılık yoktur ve panel eşbütünüleşme elde edilirken öncelikle formülde yer alan her bir yatay kesit için tahmin edilmektedir. Bir sonraki aşamada DOLS tahminiyle bulunan eşbütünüleşme sonuçlarının aritmetik ortalaması alınır ve panel eşbütünüleşme katsayıları hesaplanır (Nazlıoğlu, 2010:99).

3.4. Tahminler

Verilerin tahmin kısmının yer aldığı bu başlıkta tahmini yapılacak olan iki değişkenin logaritmaları alınmıştır. Logaritmaları alınan bu veriler birim kök testi, eşbütünüleşme testi, Granger nedensellik testi ve FMOLS ve DOLS testlerinde tahmin edilmiştir.

3.4.1. Birim Kök Testi

Panelde yer alan değişkenlerde birim kökün olup olmadığını test etmek için 4 ana birim kök testi kullanılmış ve elde edilen sonuçlar değişkenlerin düzey değerlerinde durağan olmadığını göstermiştir. DYSY ve KBGSYİH değişkeni düzey değerlerinde birim kök içerdiği sonucuna varılmıştır. Birinci fark $I(1)$ değerinde birim kök testine tabi tutulan

değişkenler durağan hale gelmiştir. Hesaplanan değerler %5 anlamlılık düzeyinde incelendiğinde

H_0 : Seri birim kök içermektedir.

H_1 : Seri birim kök içermemektedir.

Birinci fark $I(1)$ değerinde birim kök testine tabi tutulan değişkenler durağan hale gelmiş ve H_0 reddedilmiştir.

Tablo 21: GOÜ'lerin DYSY ve Ekonomik Büyüme Birim Kök Test Sonuçları

	Değişkenler	İstatistik	Olasılık (p)
Levin, Lin ve Chu Birim Kök Testi	KBGSYİH	-31.2416	0.0000
	DYSY	-47.3890	0.0000
Im, Peseran ve Shin Birim Kök Testi	KBGSYİH	-34.8030	0.0000
	DYSY	-49.2740	0.0000
Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Testi	KBGSYİH	1592.64	0.0000
	DYSY	2311.03	0.0000
Phillips ve Perron (PP) Birim Kök Testi	KBGSYİH	1815.82	0.0000
	DYSY	2955.29	0.0000

Prob(p) değeri %5 anlamlılık düzeyinde incelenmektedir. Değerler Sabitlidir.

3.4.2. Eş Bütünleşme

Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığını tespit etmek kullanılan eşbütünleşme testi sonuçları önemli bir yere sahiptir. Değişkenler arasında eşbütünleşmenin varlığı test amacıyla Pedroni yöntemi kullanılmıştır. KBGSYİH'nin bağımlı DYSY'nın bağımsız değişken olarak yapılan eşbütünleşme test sonuçlarından 11 istatistiki değerden 8'i %5 düzeyinde anlamlı olmaktadır.

H_0 : Değişkenler arasında eşbütünleşme yoktur.

H₁: Değişkenler arasında eşbütünleşme vardır.

Şeklinde oluşturulan H₀ reddedilmekte ve değişkenlerin eşbütünleşik olduğu sonucuna varılmaktadır. Değişkenler arasında uzun dönemde ilişkinin varlığını, yapılan 11 testten 8 tanesinin olasılık değerinin %5 küçük olmasıyla tespit edilmiştir.

Tablo 22: GOÜ'lerin DYSY ve Ekonomik Büyüme Eşbütünleşme Test Sonuçları

Bağımlı Değişken: KBGSYİH				
Bağımsız Değişken: DYSY	T istatistiği	Olasılık	Ağırlaştırılmış t istatistiği	Olasılık
Panel v-Statistic	-3.181.105	0.9993	-3.137.418	0.9991
Panel rho-Statistic	-3.899.128	0.0000	-4.073.487	0.0000*
Panel PP-Statistic	-3.382.162	0.0004	-4.001.168	0.0000*
Panel ADF-Statistic	-3.554.962	0.0002	-3.865.438	0.0001*
Group rho-Statistic	-0.385933	0.3498		
Group PP-Statistic	-2.523.827	0.0058		
Group ADF-Statistic	-2.583.457	0.0049		

Olasılık değerleri %5 anlamlılık düzeyinde incelenmektedir.

Tablo 25'te yer alan değerler modelde yer alan değişkenlerin eşbütünleşme test sonuçlarını göstermektedir. Değişkenlere eşbütünleşme testi uygulandıktan sonra uygulanan 11 testten 8 tanesi %5 düzeyinde anlamlı çıktığı için değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir.

3.4.3. Granger Nedensellik Testi

Nedensellik analizi iki değişken arasında nedensellik ilişkisinin varlığı ve yönünü belirlemek amacıyla kullanılır. Bu ilişki tek yönlü olabildiği gibi çift yönlü de olabilir.

Tablo 23: GOÜ'lerin DYSY ve Ekonomik Büyüme Granger Nedensellik Test Sonuçları

H ₀ Granger Nedeni Değildir	F istatistik	Olasılık	Karar
DYSY $\Rightarrow$ KBGSYİH	5.56005	0.0039	H ₀ RED
KBGSYİH $\Rightarrow$ DYSY	3.77211	0.0231	H ₀ RED

Olasılık değerleri %5 anlamlılık düzeyinde incelenmektedir.

Modelde yer alan değişkenler Granger nedensellik testiyle incelenmiştir. Modelde değişkenlerin analizinin yapılmasıyla olasılık değerleri %5'ten küçük olduğu için ana hipotezimiz olan H₀ reddedilmiş ve değişkenler arasında çift yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani ülke içerisinde DYSY'lerde oluşan artışlar KBGSYİH değerlerinden de artışa sebep olduğu gibi, KBGSYİH'de oluşan herhangi bir artış DYSY değerlerinde artışa neden olmaktadır.

3.4.4. FMOLS ve DOLS

Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin derecesi ve yönü belirlenmek amacıyla FMOLS ve DOLS yöntemleriyle eş bütünleşmiş veriler arasında regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 24: GOÜ'lerin DYSY ve Ekonomik Büyüme FMOLS ve DOLS Test Sonuçları

FMOLS				DOLS		
Bağımlı Değişken: KBGSYH	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	Katsayı	t istatistik	Olasılık
Bağımsız Değişken: DYSY	0.06533	0.006542	0.0000	1.17E-10	1.99E-10	0.0000

Olasılık değerleri %5 anlamlılık düzeyinde incelenmektedir.

Tablo 27'de FMOLS ve DOLS testlerinden elde edilen veriler ışığında DYSY ve KBGSYİH arasında %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. FMOLS ve DOLS tahmin sonuçları birbiriyle uyumludur. FMOLS tahmin sonuçlarına göre

DYSY'lerde %1'lik bir artış KBGSYH'da %0,065330 arttırmaktadır. DOLS tahmin sonuçlarına göre DYSY'lerde %1'lik bir artış KBGSYİH'da $1.17E-10$ arttırmaktadır. Buna göre DYSY'lerde herhangi bir artış GOÜ'lerin KBGSYH'da pozitif bir etki oluşturacaktır.

3.5 Sonuç

II. Dünya Savaşı'na kadar geline süreçte DYSY'ler genel olarak İngiltere ve ABD gibi ülkelerin kontrolünde yapılmaktaydı. Siyasi ve ekonomik alanlarda yaşanan değişimlerle birlikte küresel alanda kendine daha fazla yer bulmak isteyen ÇUŞ'lar yatırımlarını GOÜ'lere doğru kaydırma yoluna gitmişlerdir. Bununla birlikte gerek yatırım yapan ülke açısından gerekse yatırım yapılan ülke açısından yatırımların teşviki için belli başlı düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Yaşanan bu gelişmelerle küresel ekonomide DYSY oranlarında önemli miktarda artışlar olmuş ve GOÜ'ler DYSY'lerde önemli bir paya sahip olmaya başlamışlardır. Küreselleşme faaliyetlerinin artmasıyla birlikte GOÜ'lerin uluslararası piyasalarda rekabet edebilmesi ve açıklarını kapatabilmeleri için dış ülkelerin kaynaklarına başvurma ihtiyaçları her geçen gün artmaktadır. GOÜ'ler mevcut her iki açığı kapatmak ve sürdürülebilir bir büyüme sağlamak için DYSY'lerden ciddi oranda pay alma rekabetine girmişlerdir.

ÇUŞ'lar vasıtasıyla ülke ekonomilerinde yerini alan DYSY'ler, ülke ekonomilerine belli başlı yollarla dahil olmaktadır. Yeni bir pazarda kendine yer arayan işletmeler, dünyayı büyük bir ekonomik pazar olarak görmekte ve piyasadaki rekabet ortamını arttırmak amacıyla yeni ürünler ve pazarlar arayışında çalışmalarını giderek arttırmaktadırlar. Böyle bir rekabet ortamında faaliyetlerini devam ettirmek ve büyümek isteyen işletmeler benzer alanlara sahip işletmelerle birleşirler. Aynı şekilde yatırım faaliyetinde bulunan ÇUŞ'lar,

farklı ülkelerde özelleştirmeler, yap-işlet-devret ve montaj sanayi yoluyla da faaliyetlerini sürdürmektedirler.

DYSY'lere ihtiyaç duyan ülkeler; bir yandan ticaret ve yatırım politikalarını, teknoloji seviyelerini, vergi sistemleri, bürokratik yapılarını ve hukuki ve sosyal kriterleri düzenlemeye çalışırken, bir yandan da belli başlı teşvik uygulamaları yaparak DYSY'leri ülkelere çekmeye çalışmışlardır. Bununla birlikte ÇUŞ'lar, yatırımların yapılmasında daha az maliyetle daha fazla karı sağlamak adına, yatırımlarını belli başlı ülkelere yoğunlaştırmak yerine yatırımlarını üretim maliyetinin daha düşük seviyelerde olduğu ve satışı yapılacak ürünlerin pazara en yakın alanlarda kurulması yönünde çalışmalar yapmışlardır. Tabi ki küresel ekonomide risk ortamlarının GOÜ'lere kıyasla GÜ'lerde daha az seviyelerde olmasından dolayı, ÇUŞ'lar yatırımlarının belli başlı kısımlarını GÜ'lerde yapmışlardır.

UNCTAD tarafından her sene yayınlanan küresel ekonomide yapılan DYSY'lerin dağılımları incelendiğinde çok farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu farklılıklar bölgesel dağılımda olduğu gibi ülke bazında da görülmektedir. Küresel ekonomide her on yılda bir çıkan kriz ortamı yatırım alanlarının da değişmesine sebep olmuştur. 2008 yılında GÜ menşeli çıkan ve krizin çıktığı piyasalara dahil olan GÜ'ler kriz ortamından önemli düzeyde etkilenmişlerdir. GOÜ'lerin krizin çıktığı piyasalarda daha az oranda olması, kriz ortamının GÜ'lere kıyasla GOÜ'leri daha az etkilemiştir. Tabiki küresel ekonomide yaşanan kriz dolaylı yönden GOÜ'leri etkilemiş fakat GÜ'lerdeki kriz ortamından kaçan yabancı yatırımcılar güvenli bir liman olan GOÜ'lere doğru yönelmişlerdir.

Çalışmada, GOÜ ekonomileri için DYSY'lerin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenmiştir. Söz konusu etkiler toplamda 105 ülkenin 1970-2017 yılları arasında verileri panel seri analiziyle incelenmeye çalışılmıştır. Model kapsamında kullanılan birim kök testleriyle, DYSY ve büyüme verilerinin düzey değerlerinde durağan olmadığı anlaşılmış ve

sabit terimli birinci dereceden farkları alınarak veriler durağan hale getirilmiştir. Ardından DYSY ve ekonomik büyüme değişkenlerinin birbirlerini etkileme durumu Johansen eş bütünleşme testiyle analiz edilmiş ve uzun dönemde DYSY'lerin ekonomik büyümeyi etkilediği sonucuna varılmıştır. Eş bütünleşme analizinin yapılmasının ardından değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığı ve varsa hangi yönde birbirlerini etkiledikleri Granger nedensellik analiziyle incelenmiş ve DYSY ve ekonomik büyümenin birbirlerinin nedeni olduğu ve aralarında çift yönlü bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Eş bütünleşme analiziyle, değişkenler arasında bulunan uzun dönemli ilişkinin derecesi ve yönünü belirlemek amacıyla FMOLS ve DOLS testleriyle çalışma zenginleştirilmiştir. Veri analiziyle birlikte bulunan FMOLS ve DOLS sonuçları birbirleri destekler nitelikte olmuş ve DYSY'lerde oluşacak pozitif düzeyde bir artışın, ekonomik büyüme oranlarında da pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın ortaya çıkardığı sonuçlara göre, GOÜ'lerin DYSY'lerinde meydana gelebilecek pozitif yönde bir artış ekonomik büyüme oranlarında pozitif sonuçlar vermektedir. Çalışmanın süresi boyunca incelenen literatürde sürdürülebilir bir büyümeyi hedefleyen GOÜ'lerin DYSY'leri ülkelerine çekmek adına gerek siyasi gerekse ekonomik girişimlerde bulunması gerekmektedir. Bununla birlikte ülke ekonomisini yalnızca DYSY'lere emanet etmek yerine, bu yatırımların dönüşlerinin ülke ekonomisine tekrar kazandırılmasını sağlamak ve bu yatırımlardan elde edilecek kar transferlerini en alt düzeyde tutacak girişimlerde bulunmak gerekmektedir.

3.6. Kaynakça

- Adda, J. (2005), *Ekonominin Küreselleşmesi*, (Çev. Sevgi İnceci) İstanbul: İletişim Yayınları
- Adıgüzel, M. (2011), *Ekonomik, Kültürel ve Politik Küreselleşme ve Sonuçları*, Ankara: Nobel Yayınları
- Ağayev, S. (2010), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Örneğinde Panel Eş bütünleşme ve Panel Nedensellik Analizleri”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12, Ss. 159-184.
- Akkaya, G.C., Çimen A., (2018), Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme İlişkisi, İzmir Uluslararası İktisadi İdari Bilimler Kongresi, Ss. 2519-2527.
- Altıntaş, M., Güvercin D., ve Uğurlu, E. (2006), “Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, *Ekonomik Yaklaşım*, 19, Ss. 17-32.
- Aktan, C. C. (1998), Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme, *Dış Ticaret Dergisi*, 10, Ss.1-5.
- Alagöz, M., Erdoğan, S. ve Topallı, N. (2008); Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, Ss:79-89.
- Aksoy S., (2017). Değişen Teknolojiler ve Endüstri 4.0: Endüstri 4.0’ı Anlamaya Dair Bir Giriş, Sosyal Araştırmalar Vakfı (SAV), Katkı, 2017 (4): 34-44
- Apaydın, Ş., (2019). “Türkiye’de Sermaye Akımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Asimetrik Etkileri” *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(1): Ss:1-16

Arıkan, D., (2006), *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*, Arıkan Yayıncılık, İstanbul.

Ayaydın, H. (2010), “Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*”, Ss:133-145

Bal, H., (2000). Yabancı Sermaye Yatırımlarına Yönelik Uluslararası Kuruluşların Faaliyetleri ve Türkiye Ekonomisinde Yabancı Sermaye Yatırımları. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, Ss:239-263.

Bal, H., Göz, D., (2010) Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, Ss: 450-467.

Barthelemy J., Demurger, S., (2000), “Foreign Direct Investment and Economic Growth: Theory and Application to China”, *Review of Development Economics*, 4.2: 140-155.

Başkaya, F. (2003), *Sömürgecilik Emperyalizm Küreselleşme*, Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı.

Benli Y. K., Yenisu, E., (2017). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye İçin Eş Bütünleşme ve Nedensellik Analizi, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(2), Ss:49-71

Bozkurt, V. (2011). *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Bozkurt, H., Dursun, G. (2006), Bilgi ve İletişim Teknolojileri İle Yabancı Doğrudan Yatırım Akımları Arasındaki Etkileşim: Türkiye İçin Kointegrasyon Analizi, 1980–2004, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, Ss: 40-41.

Bulut, E., Coşkun, Ç., (2015). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Yerli Yatırımlar Üzerine Etkileri. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4, Ss:1-27.

Carson, S. C., 2006. Globalization: A Progress Report, Fourth Meeting of the Advisory Expert Group on National Accounts, Issue 25c, at the European Central Bank, 30 January – 8 February Frankfurt

Chakraborty, C., Basu P., (2002), “Foreign Direct Investment and Growth in India: A cointegration approach”, *Applied Economic*, Vol. 34, 9, Ss.1061-1073.

Coşkun, R., (2001), Determinants of direct foreign investment in Turkey, *European Business Review*, 4, 221-226.

Cömert, F. (1998). Yabancı Sermayenin Dünyü, Bugünü ve Geleceği, *Hazine Dergisi*, 12, Ss: 2-8.

Çabuk, A., Balcılar, M., “What Does A Unit Root Mean? The Statistical and Economic Interpretation Of Unit Root Processes With A Survey Of Unit Root Test”, *Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences*, Çukurova Üniversitesi, Special Issue on Econometrics, 8, 289-332.

Çeken, H., Ökten, Ş., Ateşoğlu, L. (2008). Eşitsizliği Değerlendiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2, Ss: 81-82.

Çekiç, A. (2010). Küreselleşen Dünyada Yerelleşme Süreci ve Yerelleşmede Demokratik Zeminin Sağlamlaştırılması İçin E-Katılımcılık Çözümünün Değerlendirilmesi. *C.Ü. İİBF Dergisi*, 2, Ss: 155-168.

Çelik, T., Barak, D. ve Çelik, B., (2017). Geçiş Ekonomilerinde Reel Döviz Kuru ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, *Süleyman Demirel İİBF Dergisi*, 3, Ss:877-890.

Çinko, L., (2009). Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 261, Ss:117-129.

Davutoğlu, A. (2004)., *Küresel Bunalım*, İstanbul: Küre Yayınları,

De Mello, L. R., (1999), “Foreign Direct Investment-Led Growth: Evidence From Time Series and Panel Data”, *Oxford Economic Papers*, 51, pp.133-151.

Devlet Planlama Teşkilatı, (1995). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara

Ege Bölgesi Sanayi Odası (EBSO), (2016). 2016 Yılında Dünya ve Türkiye Ekonomisi, Ss:15-20, İzmir

Enders, W. (1995). *Applied econometric time series*. Iowa State University. New York: John Wiley & Sons Inc., 239-305.

Erbay, Y. (1996). Küresel İşletmelerin Yönetimi ve Yeni Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Faaliyetleri, *Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayınları*, Yayın No:11.

Erdoğan, S. (2006) *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Sendikacılık*, İmge Kitabevi Yayınları

Ersoy, H., Ersoy, L., (2002)., *Küreselleşen Dünya’da Bölgesel Oluşumlar ve Türkiye*, Ankara, Siyasal Kitabevi

Feridun, M., Sissoko, Y., (2011), “Impact of FDI on Economic Development: A Causality Analysis for Singapore, 1976-2002”, *International Journal of Economic Sciences and Applied Research*. Vol 4 No.1 Ss. 7-17.

Gerçekler, M. (2015), “Türkiye Ekonomisinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1998-2014 Dönemi İçin Ampirik Bir Analiz”, *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 2(2), Ss. 253-265

Gui-Diby, S.L., (2014), “Impact of Foreign Direct Investments on Economic Growth in Africa: Evidence from Three Decades of Panel Data Analyses”, *Research in Economics*, Vol. 68, Ss:248-256.

- Güvenek, B. ve Alptekin, V. (2010). “Enerji Tüketimi ve Büyüme İlişkisi: OECD Ülkelerine İlişkin Bir Panel Veri Analizi”, *Enerji Piyasa ve Düzenleme*, C.1, Sayı.2, Ss. 175-190
- Görgün, T. (2004). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlar Tarihsel Gelişimi Çerçevesinde Yatırımların Geliştirilmesinin Etkin Kurumsal Yapılanmaları*. Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Uygulama ve Koordinasyon Başkanlığı, Ankara.
- Günsoy, B. (2006) *Küreselleşme: Bir Varoluş Çözümlemesi*, Ankara: Ekin Yayınları.
- Gürak, H. (2003). Küreselleşme Nereye Götürüyor? *Verimlilik Dergisi*, 2, Ss.1-13.
- Harford, T. (2008). *Görünmeyen Ekonomist*, Çeviri: Sibel Demirel, İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Hasanoğlu, M. (2001). Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri, *Sayıştay Dergisi*, 43, Ss.70-75.
- Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, (2003). *Yabancı Sermaye Raporu 2002*, www.hazine.gov.tr, (Erisim Tarihi: 22.11.2018).
- Hazine Müsteşarlığı, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, (2006). *Yabancı Sermaye Raporu 2005*, www.hazine.gov.tr, (Erisim Tarihi: 22.11.2018).
- IMF. (1996). “*Balance of Payments Textbook. Text Book: Econometrics.*”
- İnam, B., Giray, F. ve Tüzüntürk, S. (2016). Liberalleşme Sürecinde Özelleştirme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ticaret Serbestliği: Bazı Ab Ülkeleri ile Türkiye Karşılaştırması. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ss: 250-290.
- İpçioğlu, İ., Uysal, G. (2007), “*Küresel Pazarda Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesi Süreci*”, Oğuz Kaymakçı (Ed.); Küreselleşme Üzerine Notlar, 1. Basım, Ankara: Nobel Yayınları.

- Kahveci, Ş., Terzi, H. (2017). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizleri ile Testi *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 49, ss. 135-154
- Kar, M., Tatlısöz, F., (2008). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi, *Kmu İİBF Dergisi*, 14, Ss:7-10.
- Karluk, R. (1983). “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları”. Ekonomik Yayınlar Dizisi
- Kartal, Z., (2007). Kavramsal ve Tarihsel Yönleri ile Küreselleşme, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, Ss. 251-264.
- Kaya, M., (2009). Küreselleşme Yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13, Ss.1-16.
- KAYMAK, H. (2005), “Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli veya/ve Yeterli Mi? *Maliye Dergisi*, 149, Ss:75-85.
- Kaymakçı, O. (2007)., “*Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Azgelişmiş Ülkelere Etkileri*”, Oğuz Kaymakçı (Ed.); Küreselleşme Üzerine Notlar, 1. Basım, Ankara Nobel Yayınları.
- Kazgan G., (2002). *Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keyman F., 2000. *Türkiye ve Radikal Demokrasi*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Kılıç Görmezöz, K., (2007). *Türkiye’ye Doğrudan Gelen Yabancı Sermaye Yatırımlarının İstihdam Üzerindeki Etkileri*, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara,
- Koçtürk, M.ve Eker, M. (2012). Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 18(1), ss.37-42
- Kutlar, A. (2000), *Ekonometrik Zaman Serileri Teori ve Uygulama*, Gazi Kitabevi, Ankara
- Külünk, M., (2005), *Küreselleşen Dünyada Türkiye*, İstanbul. Kum Saati Yayınları.

- Kürkçü, D. Duygu (2013). *Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar*. İstanbul. İstanbul Kültür Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi,
- Koray, M. (2005). “Reel Küreselleşme veya Küreselleşmenin Realitesi”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*.7, Ss.10-45.
- Koyuncu, F.T., (2011)., “Doğrudan Yabancı Yatırımların İktisadi Büyümeye Etkisi: Türkiye İçin Bir Ekonometrik Analiz”, Anadolu International Conference in Economics II
- Kök, R., Şimşek, N. (2006), “Endüstri-içi Dış Ticaret, Patentler ve Uluslararası Teknolojik Yayılma”, UEK-TEK 2006 Uluslararası Ekonomi Konferansı, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara.
- OECD. (2008). *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment*’.
- Lauter, G. ve Rehman, Ö. (1999)., “Central and East European Trade Orientation and FDI Flows: Preperation for EU Membership”, *International Trade Journal*, 13, pp:35-53.
- Levin, A., Lin, C. F., Chu, C. (2002). Unit Root Tests in Panel Data: Asynptotic and Finite-Sample Properties. *Journal of Econometrics*, Ss:1-24.
- Mucuk, M. Demirsel, M.H., (2009), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırım ve Ekonomik Performans”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, Ss. 365-373
- Müsiad, (2014). Doğrudan Yabancı Yatırımların Yerli Şirketler Üzerine Etkileri, Ss:60-70.
- Nazlıoğlu, Ş. (2010), “Makro İktisat Politikalarının Tarım Sektörü Üzerindeki Etkileri: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Karşılaştırma”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Okur, A. (2004). Küreselleşmenin Emek Piyasası Üzerindeki Etkileri. *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Organizasyon Dergisi*, 2 Ss.2-5.
- Olgun, H. (2006). Küreselleşme Kavramı ve İçerğine Genel Bir Bakış. *Sosyo-ekonomi Dergisi*. 1, ss.141-152.

Özçağ, M., Bozdağlıoğlu, H., ve Küçükkaya, H. (2019). Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Dinamik Panel Veri Analizi, *Business and Economics Research Journal* Vol. 10, No. 1, Ss. 41-53

Özel, H. A., Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, Ss. 63-72.

Özerkmen, N. (2004). Uluslararası Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Ekonomik Küreselleşme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 1, ss. 135-148

Özsağır, A., (2007). *Bilgi Ekonomisi*, Ankara. Nobel Yayın Dağıtım

Öztürk, N. (2007), “*Finansal Küreselleşme ve Küresel Sermaye Akımları*”, Oğuz Kaymakçı (Ed.); *Küreselleşme Üzerine Notlar*, 1. Basım, Nobel Yayınları: Ankara, ss. 251-287.

Prasad. E. vd. (2003). *Effects of Financial Globalization on Developing Countries: Some Empirical Evidence*, India’s and China’s Recent Experience with Reform and Growth, pp:28-40.

Popescu, G. H. (2014), FDI and Economic Growth in Central and Eastern Europe. *Journal of Sustainability*, 6, Ss:8149-8163.

Sarıtaş, T. (2017), *Türkiye’de Ekonomik, Sosyal ve Politik Küreselleşme Süreci ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi*, Doktora Tezi, Bilecik Şeyh Edep Ali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik ss.473.

Seyidoğlu, H. (2003), *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Seyidoğlu, H., (2015), *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Seymen, A. Oya ve Bolat, T. (2005). *Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik*. Ankara: Nobel Dağıtım.

Soydal, H. (2006), Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Verimlilik Analizi: Otomotiv Sektörü Üzerine Bir Uygulama, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2006, 16, Ss.577-604.

Szkorupova, Z., (2014), “A Causal Relationship Between Foreign Direct Investment, Economic Growth and Export for Slovakia”, *Procedia Economics and Finance*, Vol.15, Ss. 123-128.

Şener, S. (2008). *Yabancı Sermaye*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Şener, S., Kılıç, C. (2008). Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Yabancı Sermaye. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, Ss:22-49.

Şahin, D., (2015). “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(19), Ss:159-172.

Tatoğlu, F. Y. (2013).” *İleri Panel Veri Analizi*”, Beta Yayıncılık, Yayın No: 3012, İstanbul.

Tarı, R., (2004), *Ekonometri*, 3. Baskı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Yayın No:172.

T.C. Ekonomi Bakanlığı, (2011), *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Verileri Bülteni*, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Ankara

T.C. Ekonomi Bakanlığı, (2017), “*Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Verileri Bülteni*”, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Ankara

Turan Ş. (2011), *Küreselleşme Sürecinde Örgütsel Değişimi Etkileyen Bir Unsur Olarak Örgütsel Sinizm ve Karaman İli Kamu Kurumlarında Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turan, M. Ve Polat, P. (2009). “E-Ticaret Programcılığı ve E- Ticaretin Türkiye’deki Uygulamaları”, *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ss:569-575

UNCTAD, (1997). World Investment Report: *Transnational Corporations and Market Structure and Competition Policy*, New York And Geneva., www.unctad.org, (12.01.2018).

UNCTAD, (2002) World Investment Report: *Transnational Corporations and Export Competitiveness*, New York And Geneva, www.unctad.org, (12.11.2018).

UNCTAD., 2004. World Investment Report: *Meeting the Challenges in an Era of Globalization by Strengthening Regional Development Cooperation, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific*, New York, www.unctad.org, (12.11.2018).

UNCTAD, (2007), World Investment Report “Foreign Direct Investment and the Locational Competitiveness of Countries”, *Meeting of Experts on “FDI, Technology and Competitiveness”*, New York And Geneva., www.unctad.org, (12.11.2018).

UNCTAD, (2016). World Investment Report: *Investor Nationality: Policy Challenges*, New York And Geneva. www.unctad.org, (12.11.2018).

UNCTAD, (2017). World Investment Report: *Investment and The Digital Economy*, New York And Geneva. www.unctad.org, (12.11.2018).

UNCTAD, (2018). World Investment Report: *Investment and New Industrial Policies*, New York And Geneva. www.unctad.org, (12.11.2018).

Uslu, K., Sözen, İ., (2006), Ortadoğu Ülkelerinden Türkiye’ye Yönelik Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketleri, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ss: 77-98.

Üçer, S.E., *Türkiye’de Özelleştirmenin Üç Dönemi: 1980’ler, 1990’lar ve 2001 Sonrası*, 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Mardin.

Ünsal, M. Erdal, (2007). *Makro İktisat* Ankara: İmaj Yayıncılık.

YASED, (2007). *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Değerlendirme Raporu*, <http://www.yased.org.tr/> (05.11.2018).

YASED, (2012). *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Değerlendirme Raporu*, <http://www.yased.org.tr/> (07.01.2019).

- YASED, (2017). *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Değerlendirme Raporu*, <http://www.yased.org.tr/> (05.11.2018).
- YASED, (2018). *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Değerlendirme Raporu*. <http://www.yased.org.tr/> (05.11.2018)
- Yavan, N., Kara, H., (2003). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı, *Coğrafi Bilimler Dergisi*. 1, Ss.19-42.
- Yeldan E. vd. (2003). *Neo-Liberalizmin Bir Söylemi Olarak Küreselleşme. İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen; Birikim Devlet ve Sınıflar*. Derleyen Ahmet H. Köse, Fikret Şenses. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2009). *Makro Ekonomi*, Seçkin Yayıncılık.
- Yüceol H. (2005). Küreselleşme, Yoksulluk ve Emek Piyasası Politikaları, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, Ss.493-512
- Zhang, K., (2006). Foreign Direct Investment and Economic Growth in China: A Panel Data Study for 1992-2004” Department of Economics Illinois State University Normal, IL 61761-4200, USA.
- Zhang, K.H., (2001), “Does Foreign Direct Investment Promote Economic Growth? Evidence from East Asia and Latin America”, *Contemporary Economic Policy*,19(2), Ss:175–185.
- Xiaoying Li and Xiaming Liu, (2005). “Foreign Direct Investment and Economic Growth: An increasingly endogenous relationship”, *World Development*, Vol.33 No.3, Ss. 393-407.
- Vergil, H., Karaca, C. (2010). “Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi”, *Ege Akademik Bakış*, 10(4), Ss. 1207-1216.

4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Sermaye Kanunu, (2003). Resmî Gazete Sayısı: 25205, Resmî Gazete Tarihi: 20.08.2003.

DİĞER KAYNAKLAR

<https://www.theguardian.com/world/2017/jul/14/globalisation-the-rise-and-fall-of-an-idea-that-swept-theworld>, (08.01.2018).

<https://www.thebalance.com/globalization-and-its-impact-on-economic-growth-1978843>, (08.01.2018).